

KLIC TRIGLAVA

UVODNIKI

ZLORABLJENA FRAZA

Urednik goriškega *Katoliškega glasa* se je po dobrih dveh letih vrnil na "obrabljeno frazo", kakor je 10. aprila 1975 krstil antikomunizem. K temu da ga je izzvala "neka brošura", ki da je izšla nedavno v Gorici v samozaložbi. S tem je mislil na publikacijo "Ob tridesetletnici ustanovitve Slovenske demokratske zveze v Gorici", ki jo je sestavila skupina slovenskih demokratov, o čemer je naš list pisal meseca julija. Potem ko so avtorji brošure navedli primere, kako komunisti širom sveta zatirajo svobodo in vero, so zaključili: "To naj bo opomin vsem, ki niso še razumeli, da se komunisti morajo soditi po njih dejanjih in ne po njih besedah, in še posebno tistim, ki so si upali trditi, da je antikomunizem obrabljena fraza."

Tu je treba zaradi objektivnosti povedati, da smo mi bili prvi, ki smo na tem mestu pred mnogimi leti obsodili antikomunizem zaradi antikomunizma in pozvali slovensko javnost, da je pred negativnim stališčem treba vedno postaviti pozitivno politiko: povedati, kakšne svobode zahtevamo, kakšno socialno politiko zagovarjamo, kakšno gospodarsko politiko zamišljamo in tako naprej. Mi smo bili prvi, ki smo "protikomunističnemu taboru" pričeli izpraševati vest in naši sodelavci so tisti, ki so že leta 1945, v študijski publikaciji za anglosaški svet zapisali, da so komunisti v Jugoslaviji uspeli v večji meri zaradi napak svojih nasprotnikov kot pa zaradi svojih vrlin.

Vidimo, da je tudi častiti urednik *KG* prišel na naše stališče, ko zdaj takole brani svojo frazo: "... Če smo namreč demokrati, moramo pustiti svobodo vsem, tudi komunistom in drugim marksistom. Če smo kristjani, ne bomo svojih idej vsiljevali nikomur in tudi jih ne bomo branili z ognjem in mečem. Če smo ljudje, ne bomo drugim storili tistega, česar nočemo, da bi drugi nam storili," dasi "to ne pomeni, da sprejemamo marksizem v kateri koli obliki. Ne pomeni, da bomo molčali ob teptanju človeških pravic in demokratičnih svoboščin v komunističnih in drugih režimih ali da bomo slepi in gluhi ob krikih nedolžnih zrtev proletarskih diktatur."

Ob teh lepih besedah enega ne razumemo: kdo med nami, in zlasti, kdo od slovenskih Demokratov na Goriškem je kdaj zagovarjal nasilje nad komunisti? Kdo je odrekal komunistom, da obstajajo organizirano in nemoteno politično delujejo, dokler se poslužujejo civiliziranih sredstev in spoštujejo pravice drugih ljudi? Kakšen je smisel, in tudi kakšen namen ima častiti urednik *KG*, ko vleče v to debato desničarske "protikomunistične" režime po svetu, za katere vsi vemo, da spadajo na isto zatožno klop kot diktature na levi strani? Na prste ene roke lahko naštejemo take Slovence, ki bi danes zagovarjali desničarske diktature zaradi njihovega "načelnega protikomunizma". Kaj imajo na primer goriški Demokrati opraviti z južno-ameriškimi desnimi diktaturami ali južnoafriškimi rasizmom!? In sila naivno je pri tem argumentu klicati na pomoč Kristusa in sv. Pavla, - saj je mogoče citirati enega kot drugega proti častitemu uredniku. To seveda nima nobenega smisla: Jezusov nauk je treba jemati kot celoto.

V vsej tej polemiki, ki sega že leta nazaj, ni nikoli šlo za neki "preživel protikomunizem", kot nam hoče soliti pamet *Katoliški glas*. Šlo je za to, "kdo bo koga", kot je rekel Lenin za podobne primere. Ker namreč ljudje, ki jih podpira urednik *KG*, niso mogli preko volilne skrinjice prevzeti vodstva demokratičnega tabora in izključno posest, so se poslužili manjvrednih sredstev, da so svoje dovcerajšnje partnerje, tudi s pomočjo Ljubljane, postavili ob zid, prej še prelomili gotove obljube in raztrgali dogovore, nato pa izvedli "demokratični" puč. To je vsa resnica in vsa vsebina tega žalostnega "antikomunističnega" poglavja primorskega Slovenstva. Za čigavo zdravje?

Od tega sprenevedanja, ki ne bi smelo imeti mesta v listu, ki se naziva "katoliški", pa ni velik korak v neko drugo mentaliteto, o kateri poročamo na 24. strani in komentiramo v naslednjem uvodniku.

POT V DIKTATURO...

"Ena lastavica še ne prinese pomladi", pravi slovenski pregovor. Zato tudi enega ali dveh slovenskih člankov ali pisem v hrvaškem nacionalističnem tisku še ne gre jemati kot začetek nove, zlate dobe odnošajev med Slovenci in Hrvati...

Kar zadeva naš list, lahko mirne duše odklonimo vsakršno insinucijo, češ da stoji za nami neka temna, skrivnostna rdeča sila, ki dirigira pisanje in objavljanje "podtaknjenih" člankov, ki naj bi načrtno razbijali porajajoče se politično bratstvo

/Konec na zadnji strani/

LONDON 17. OKTOBRA 1977

LETO XXX. ŠTEV. 453-454

Posebno pozornost zasluži današnji vodilni članek dr. Jureta Koceta, b. narodnega poslanca, kako je Pašić po prvi svetovni vojni rotli Slovence, naj sprejmejo avstrijsko ponudbo južne Koroške, če se odpovedo plebiscitu. (2)

Kardelj v Ameriki in prof. Žebotov komentar v *NY Timesu*. Pa še njegov intervju v *Kleine Zeitung*. (3,4)

Ko se ob drugem delu beograjske konference spomnimo Miklavčiča in Blažiča, lahko zagotovimo maršala Tita, da se bo Evropska skupnost toliko manj ozirala na Jugoslavijo, zaradi česar se je mož pritoževal pred nekaj dnevi v Parizu, kolikor dlje bo njegova vlada preganjala državljane zaradi njihovega mnenja in mišljenja, ki niti objavljeno ni. (6)

Na preživeto frazo urednika *Katol. Glasu* odgovarjajo Demokrati. (7) Nekako dopolnilo tega so 'duhovne vaje' dr. Vauhnička, zakaj komunisti postajajo protikomunisti. (17)

Piko na i lanske zagrebške letalske nesreče postavljajo naši trije sodelavci v pogovoru s Hrvati. (8)

Dr. Sirc je mnenja, da dr. Tomić ni odgovoril na njegova vprašanja, ki jih je postavil hrvaškimi nacionalistom. (12)

Dr. Novakov zgodovinski esej, ki ga je sprožil Vlado Menart v Avstraliji, je danes sam predmet kritike. Odgovor prof. Novaka preneseno izzveni: 'voz pred konja' ali 'konja pred voz?' (25)

Kdo je ukazal morijo deset tisoč slovenskih domobrancev? (35)

Poveljnik zagrebškega vojnega področja je že sedmi general, ki je bil v dobi slabega leta odstavljen. V zvezo s tem postavljajo tudi izginotje Titove Jovanke, (v kolikor ni zaprta v kleti predsedstvene rezidence odn. ni šla v kake skrite toplice na shujševalno kuro...) (36)

KAKO SMO IZGUBILI JUŽNO KOROŠKO PAŠIČ IN KOROŠKI PLEBISCIT

Slovenci, brez razlike, nismo imeli in po večini še vedno nimamo preveč dobrega mišljenja o Nikoli Pašiču. Toda zelo verjetno je, da je točno, da bi bila Koroška do Drave naša, če bi poslušali Pašiča.

Ob petdesetletnici koroškega plebiscita leta 1970 je izšla v Ljubljani 562 strani obsegajoča knjiga z naslovom "Koroški plebiscit". Ni moj namen, dajati oceno te knjige, ki so jo, — to je treba priznati, — z veliko skrbjo pripravili in uredili Janko Pleterski, Lojze Ude in Tonec Zorn. Nikjer nisem bral kritične ocene te knjige in sam se je tudi ne bi upal v celoti dati. Mislim pa, da je prav, če se poudari interesantna okoliščina, ki je vsekakor v zvezi z vprašanjem koroškega plebiscita, a ki po mojem mnenju ni bila doslej nikjer omenjena: Pašičev nasvet Slovincem glede plebiscita.

Iz razpravljanja Pleterskega, ki je v omenjeni knjigi sodeloval z glavnim in zelo obširnim doprinosom, je moč dobiti vtis, da ni imel Pašič prav nobenega interesa za slovensko ozemlje. Toda, da temu ni tako, je mogoče videti iz naslednjega:

Žarko Tomašević, bivši diplomatski uradnik, ki je bil poslanec v narodni skupščini v Beogradu od leta 1935 do leta 1938, mi je dobesedno rekel: "Jure, da ste Slovenci slušali svet Pašiča, imali bi sada Koroško do Drave." Nato mi je povedal, kaj mu je pripovedoval osebni tajnik Pašiča, šefa jugoslovanske delegacije pri mirovni pogodbi leta 1919 v Parizu; on je bil obenem tudi šef jugoslovanske delegacije za sklenitev mirovne pogodbe z Avstrijo v Saint Germainu:

Tri dni pred zaključkom pogajanj je avstrijska delegacija stavila jugoslovanski delegaciji predlog, naj bi ozemlje plebiscitne zone A južno od Drave pripadlo Jugoslaviji, tako da bi bila Drava meja med Jugoslavijo in Avstrijo, in da naj ne bi bilo plebiscita. (*Moja opomba: S tem bi izgubili Velikovec, ki je bil vključen v zono A, a je ležal na severni strani Drave.*)

O tem avstrijskem predlogu je jugoslovanska delegacija razpravljala na seji, ki se je zavlekla pozno v noč. Predsedoval je Pašič; poleg dr. Žolgerja, ki je bil član delegacije, je bilo na seji navzočih več Slovencev, ki so bili dodeljeni jugoslovanski delegaciji kot izvedenci odnosno strokovnjaki-svetovalci. Vsi Slovenci so brez izjeme odločno in brezkompromisno odklonili avstrijsko ponudbo. Pašič je najprej molče poslušal Slovence, ki so utemljevali svoje odklonilno stališče. Ko so vsi prisotni Slovenci povedali svoje mnenje, je povzel besedo Pašič in pričel govoriti, kot je bilo tipično zanj: "Ovaj, znate gospodo, to vam je sigurno, uzmite to; znate, plebiscit to vam je kao izbori; ti si siguran, da ćeš dobiti, pa ipak izgubiš. Ja vam svetujem, uzmite to, jer to vam je sigurno."

V diskusiji, ki je sledila temu nasvetu, je Pašič ponovno toplo in čustveno rotil Slovence, da naj sprejmejo predlog, da naj ne bo plebiscita in da naj bo Drava meja;

toda Slovenci se niso dali pregovoriti. Neposredno pred zaključkom se je Pašič spet prosil Slovence, naj sprejmejo njegov nasvet.

Pleterski omenja na nekaj mestih v knjigi, kako je bil Renner (t.j. dr. Renner, predsednik avstrijske vlade, uradno imenovan državni kancler) za mejo na Dravi, toda nikjer ničesar ne piše o reakciji jugoslovanske strani na predlog avstrijske vlade. Nobenega dvoma ne more biti, da je jugoslovanska delegacija vedela za stališče avstrijske vlade, čeprav o tem ni bilo uradne note; ustmeni predlog je vsekakor obstajal. Nobenega dvoma tudi ni, da je jugoslovanska delegacija razpravljala o avstrijskem predlogu.

Izkušeni politik

Iz prej navedenega sledi, da bi precejšen del južne Koroške do Drave bil danes del skupnega slovenskega ozemlja, če bi Slovenci tedaj poslušali Pašiča. To pa tudi dokazuje, da ne odgovarja dejstvom med Slovenci splošno prevladujoče mnenje, da ni imel Pašič nobenega interesa glede Slovenije, kot na primer Ruda Jurčec v eni svojih knjig to izrecno trdi. Če bi se Pašič nič ne zanimal za slovensko ozemlje, potem se ne bi tako odločno in toplo zavzel za zadevo, ki je interesirala predvsem Slovence. Pašičev nastop tudi dokazuje, da je mož imel "political background", kot to imenujejo Angleži. Posedoval je izkušnje državnika in politika, česar Slovenci vsaj takrat nismo imeli in v svojem čustvenem zanosu nismo realistično gledali na položaj v plebiscitnem področju (t.j. v zoni A), kjer so Slovenci imeli res veliko večino proti Nemcem. Slovenski voditelji tako v Ljubljani kot tudi na Koroškem niso upoštevali, da večina preprostega slovenskega naroda ni bila psihološko pripravljena za tako važno zadevo, kot je bil plebiscit. Slovenski voditelji tudi niso upoštevali vpliva tako imenovanih utrakvističnih šol, ki so bile po duhu dejansko popolnoma nemške, in navsezadnje tudi niso upoštevali vpliva avstrijske socialno demokratske stranke, ki je bila v resnici popolnoma nemško orientirana in katere usodni vpliv na izid plebiscita Pleterski v omenjeni knjigi obširno in pravilno omenja.

Pa nazaj k Pašiču: Ko so se septembra 1919 vršila zaključna pogajanja za sklenitev senžermenske pogodbe, je bilo na Koroškem v plebiscitnem ozemlju že precej uglednih Srbov, ki so prišli v stik s tamkajšnjim slovenskim življenjem, tako na primer velik prijatelj Slovencev general Smiljanić (njegov načelnik štaba je bil Slovenec major Lokar, poznejši brigadni general v predvojni Jugoslaviji); zelo dobro in realistično je gledal na položaj na Koroškem svetovno znani srbski znanstvenik, geograf prof. dr. Jovan Cvijić, pa tudi podpolkovnik Milan Nedić in končno Jovan Jovanović, ki je bil potem jugoslovanski predstavnik pri medzavezniški plebiscitni komisiji. Vsi ti so bili bolj kritični in skeptični kot pa slovenski voditelji. Na žalost je obveljal stari pregovor: tisti, ki pride od drugod, več vidi in boljše razsodi kot tisti, ki stoji preblizu in se predaja čustvom, ne pa realnosti. In ne more biti dvoma, da je bil Pašič poleg svojih lastnihkušenj kot državnik in politik informiran tudi vsaj od nekaterih prej imenovanih oseb, kako nestabilno je bilo razpoloženje med preprostimi slovenskim narodom v plebiscitnem področju.

Monsignorjevo potrdilo

Naj omenim še nekaj, kar gotovo govori v prilog zgoraj navedenega: Rev. Ivan Mikula, doktor teologije in filozofije, znan kot "leteči duhovnik" (flying priest) v Avstraliji,

rojen ob Baškem jezeru na Koroškem, hvala Bogu, še živ, mi je rekel, da mu je monsignor Valentin Podgorec pripovedoval, kako je šel na pobudo koroške vlade v Ljubljano, da bi vplival na slovensko vlado, naj ne bo plebiscita, s čemer bi ozemlje južno od Drave pripadlo Jugoslaviji, torej naj bi bila Drava meja. Kakšen rezultat je imela njegova misija, povedo najbolj zgovorno sledeče besede: "Ti ljubljanski najvežji me niso hoteli niti poslušati, še hudi so bili name." Naj še pripomnim k temu: dr. Brejc, predsednik vlade v Ljubljani in prej dolgoletni odvetnik na Koroškem je pač na položaj gledal čustveno, kakor ostali slovenski politiki. Izbruh msgr. Podgorca mi je pa vseč in večkrat mislim nanj kot na človeka, ki je sicer bil za Avstrijo, a je vendar privoščil lep del koroške zemlje Sloveniji. Ta njegova misija v Ljubljano potrjuje verjetnost, da je glede avstrijske vladne ponudbe, naj bo Drava meja in naj ne bo plebiscita, gotovo tudi razpravljala jugoslovanska delegacija v Parizu, katere šef je bil Pašić.

* * *

Kot je znano, je pri plebiscitu dne 10. oktobra 1920 bilo oddanih za Jugoslavijo 15.279 glasov, za Avstrijo pa 22.025 glasov. Če upoštevamo vse okoliščine, v danih razmerah rezultat za Jugoslavijo ni bil tako slab, četudi je ta izgubila plebiscit. Škoda pa je, da Slovenci nismo poslušali Pašičevega nasveta.

EDVARD KARDELJ V AMERIKI

(Pod naslovom "Jugoslavija: V. I. P. (tj. zelo pomembna osebnost) gost v Blair hiši" je THE NEW YORK TIMES v nedeljski izdaji 2. oktobra objavil komentar dr. Cirila Žebota o enotedenskem obisku Edvarda Kardelja v Washingtonu od 27. septembra do 4. oktobra, kjer so ga nastanili v Blair hiši, ki služi kot gostišče šefov držav, ko prihajajo na uradne obiske v Washington. Zanimivo pa je, da ameriški tisk in TV o Kardeljevem dolgem obisku nista domala nič poročala. Do Kardeljevega odhoda iz Amerike je na primer N. Y. TIMES o Kardelju, in o Jugoslaviji nasploh, objavil edino dr. Žebotov komentar. V nasprotju s to izredno molčečnostjo ameriškega tiska in TV pa je uradni VOICE OF AMERICA dajal Kardeljevemu obisku zelo glasen in vztrajen poudarek, kakor da bi želel svoje poslušalce v Jugoslaviji poučiti oziroma jih prepričati o posebni pomembnosti Edvarda Kardelja. Zato se nam zdi dr. Žebotov komentar toliko bolj zanimiv in ga objavljamo v celoti v slovenskem prevodu. Uredništvo.)

"Do 4. oktobra bo v Blair hiši v Washingtonu stanoval ne navaden gost - Edvard Kardelj, eden izmed devetih članov nominalnega kolektivnega predsedstva Jugoslavije, ki naj nadomesti Tita, ko bo prišel čas za to. Do taktat pa ostaja Tito osebni predsednik Jugoslavije, čeprav nosi tudi naslov predsednika kolektivnega državnega predsedstva.

"Položaj skoraj-državnega šefa, ki ga je Washington naklonil Kardelju, opravičuje z označevanjem Kardelja kot "dejanskega podpredsednika Jugoslavije" in "predvidenega Titovega naslednika". Toda v vladni strukturi Jugoslavije je Kardelj samo eden od osmih republiških članov zveznega predsedstva. Po Titu bi Kardelj mogel postati predsednik ali podpredsednik kolektiv-

nega predsedstva, toda le, če bi Tito odšel s predsedniškega položaja v letu, ko bi Kardelj prišel na vrsto za enega od teh po ustavi letno se menjajočih položajev.

"Važnost Kardelja ni v ustavnem sestavu Jugoslavije, temveč v Zvezi komunistov. V partiji pod Titom je Kardelj prvi za Titom že odkar sta bila odstranjena Milovan Djilas in Aleksandar Ranković. V partiji je Kardelj doslej bil glavni tolmač njenih menjajočih se verzij marksizma-leninizma.

"Vprašanje pa je, kakšen bo položaj Kardelja v partiji po Titu. Izgleda, da Carterjeva vlada pričakuje, da bo Kardelj nasledil Tita v svojstvu predsednika Zveze komunistov. Kot predsednik partije bi po ustavi Kardelj postal ex officio deveti član kolektivnega predsedstva Jugoslavije in kot tak verjetno njegov prvi predsednik za Titom. Nasledstvo v predsedništvu partije bi mogel pripraviti predstoječi kongres Zveze komunistov naslednjo spomlad.

"Tudi če bi Kardelj nasledil Tita kot predsednik partije, bi s tem ne postal drugi Tito. Tito je nakopičil tolikšno nedotakljivo legendo o sebi, da je po odstranjenju Djilasa in Rankovića zmogel v letih 1971-72 odžagati tudi vse bolj oberajoče mlajše vodilne ljudi v republikah in potlačiti težko priborjeno liberalizacijo režima. Edvard Kardelj ne bi mogel obdržati te Titove, po letu 1971 znova centralizirane diktature. Moral bo obnoviti skoraj konfederalne odnose med avtonomnimi partijami republik. Morda bo moral seči še dalje. Po Titu bi samo režim na široki osnovi mogel preprečiti nevarnost, da bi izbruh notranjih nasprotev povečal sovjetsko vmešavanje.

"Če je prikrivanje Kardeljeve negotove bodoče vloge imelo za namen, da pred ameriško javnostjo zakriva leninistično podobnost partijske vloge v jugoslovanskem sistemu z onim v Sovjetski zvezi ali globoko zakoreninjene notranje različnosti v Jugoslaviji ali oboje, je s tem bila napravljena slaba usluga bodočnosti Jugoslavije. Ta je kočljiva, ker so njene težave resne. Ameriška vlada bi ne smela pomagati pri njih prikrivanju, temveč bi morala pospeševati njih rešitev.

"Za začetek preokreta v to potrebno smer bi morali biti brez nadaljnega odlaganja izpusteni jugoslovanski ječ jetniki prepričanja kot na primer Mihajlo Mihajlov in sodnik Franc Miklavčič. To bi bil znak, da režim v Jugoslaviji ceni nenavadno gostoljubnost, ki jo je Washington naklonil Edvardu Kardelju."

"Ciril A. Žebot, profesor gospodarskih ved na Georgetown univerzi v Washingtonu, je avtor 'Slovenije včeraj, danes in jutri'."

POJASNILO IN OPRAVIČILO

Bil sem opozorjen, da ravnatelj g. dr. J. Tischler svoje imenske omembe v pismu g. Lipovca (KT 449-50, str. 19) ni smatral samo kot politično zgrešeno (gl. njegovo pismo KT 451) ampak tudi osebno žaljivo. Kaj KT z menoj vred misli o njem, kaže notica ob njegovi petinsedemdesetletnici (KT 449-50, str. 20). G. Lipovec me je naknadno zagotovil, da pod "starim Tischlerjem..." v kontekstu ni mislil nič drugega kot priznanje izkušnjam starega gospoda, za katerega smo vsi vedeli, da je obolel. Tako sem pismo tudi jaz razumel in objavil v dobri veri, tudi pod vplivom anglosaškega okolja, kjer so take reči dopustne, ne da bi kdo zameril. Urednik

UGODNE PRILOŽNOSTI ZA MEDNARODNI POLOŽAJ AVSTRIJE

INTERVJU ZAHODNO-NEMŠKEGA ČASNIKARJA
CARLA GUSTAVA STROEHMA
S PROF. CIRILOM ŽEBOTOM

Carl Gustaf Stroehm je strokovnjak za Vzhodno Evropo in Jugoslavijo pri hamburškem dnevniku DIE WELT. Njegove članke objavlja tudi avstrijski DIE KLEINE ZEITUNG, ki je najbolj razširjen dnevnik avstrijskih zveznih dežel. Konec 1976 je izšla Stroehmova knjiga 'Jugoslavija brez Tita' (založba Styria - Graz, Wien, Koeln), o kateri bomo še pisali.

Dr. Stroehm se je pogovarjal s prof. Žebotom letos avgusta v Kočah v Ziljski dolini in v Kortah na Karavankah. Pogovor ponatiskujemo v slovenskem prevodu po nemškem besedilu v DIE KLEINE ZEITUNG, 25. avg. 1977, str. 2 in 3. Za uvod v intervju je dr. Stroehm predstavil prof. Žebota s fotografijo, ki jo je posnel ob pogovoru v Kortah, in s kratkim opisom Žebotovega dela in preteklosti. Stroehmova vprašanja ponatiskujemo v mastnem tisku, Žebotove odgovore pa v navadnem. Uredništvo.

STROEHMOV UVOD V INTERVJU

"V Kortah, nekaj kilometrov od meje med Koroško in Slovenijo, je te dni bil na oddihu ugleden Amerikanec slovenskega porekla - profesor Ciril A. Žebot (naša slika), ki je bil rojen, kot je sam dejal, v "štajerskem mestu" Mariboru.

"Žebot je že dolga leta profesor gospodarskih ved na jezuitski univerzi Georgetown v Washingtonu, ki je ena najstarejših ameriških univerz. Njegov oče je bil poslanec katoliške Slovenske ljudske stranke v beograjskem parlamentu med obema svetovnima vojnama, ob času nemškega vdora leta 1941 pa je bil tudi poslevodni župan Maribora. Nacisti so Žebotovega očeta odpeljali v koncentracijsko taborišče Dachau, kjer je tik pred koncem vojne leta 1945 umrl.

"Ciril Žebot je pred drugo svetovno vojno objavil dve knjigi o gospodarskih sistemih fašizma in sovjetskega komunizma. Leta 1943 se je umaknil iz zasedene Slovenije v Rim, od koder je leta 1947 odšel v ZDA.

"Ker se Žebot že desetletja specializira v primerjalnih gospodarskih sistemih, je posebej kvalificiran, da analizira probleme našega časa, v katerih se sovpilno prepletajo politični in gospodarski dejavniki. Znan je njegova (1964) ameriška knjiga o "gospodarskih vidikih konkurenčnega sožitja" (med demokratičnim Zahodom in komunističnim Vzhodom). Veliko pozornost je zbudila njegova knjiga o Sloveniji včeraj, danes in jutri, ki je izšla v slovenščini v Celovcu (1. knjiga 1967, 2. knjiga 1969) in je na Koroškem sprožila živahne debate, v Jugoslaviji pa je bila zaradi svojega kritičnega odnosa do komunističnega režima takoj

prepovedana. (V času slovenske republiške vlade medtem odrinjenega Staneta Kavčiča je Žebot leta 1968 bil na večdnevem obisku v Ljubljani, ko se je vračal iz študijskega bivanja v Pragi nazaj v Washington...)"

STROEHMOVA VPRAŠANJA IN ŽEBOTOVI ODGOVORI

Kaj Vas je pripeljalo na Koroško, profesor Žebot?

Snidenje z lepotami Koroške je del mojega sentimentalnega potovanja skozi Alpe. Ta pot me bo pripeljala tudi na južno Tirolsko, kjer je moja žena s prvima otrokoma živela prva povojna leta. Ob tej priliki pa bi tudi rad poizvedel kaj novega o preteklosti in bodočnosti tega dela Evrope.

V Združenih državah imate novega predsednika, ki s svojo novo vlado stoji pred velikimi problemi našega časa. Kakšne odnose ima ta nova, 'Carterjeva Amerika' do problemov tega dela Evrope?

Predsednik Carter je obnovil poudarek na osnovno ameriško zavzetost za človekove pravice, kot končni cilj vse politike, tako notranje kot zunanje. V Združenih državah so bile v novejšem času zagotovljene učinkovite človekove pravice nekaterih manjšin, ki v preteklosti niso imele enakih možnosti za lasten razvoj. S posebnimi ukrepi skušajo popraviti škodo, povzročeno po prejšnji diskriminaciji in zapostavljanju. Novo v tej politiki je spoznanje, da za resnično učinkovite človekove pravice ne zadostuje zgolj na novo vpostavljen enakopravnost pri svobodi izbire. Tistim, ki jim je bilo to odrečeno v preteklosti, morajo biti zagotovljene nadomestne možnosti.

Ali velja nekaj podobnega tudi za Evropo?

Človekove pravice so bistven del človekove narave same ter zato veljavne povsod. Zato se mi zdi, na primer, da bi bilo zdaj tu na Koroškem nujno potrebno uvesti določene ukrepe, s katerimi bi bile popravljene pretekle krivice, zagašene nad slovenskim prebivalstvom te dežele. Pri tem mislim na ponovno vzpostavitev popolne enakopravnosti slovenskega jezika, predvsem v šolskem pouku. Brez popolnega priznanja in zaščite slovenske manjšine tukaj ne more biti harmoničnega življenja med ljudmi. Med človekove pravice koroških Slovencev spadajo po mojem mnenju tudi neovirane možnosti govora, petja, snovanja in združevanja na osnovi njihovega slovenskega izvora, jezika, kulture in značaja.

/K temu delu intervjuja nam je prof. Žebot pripomnil: "Uredništvo KZ je besedilo intervjuja skrajšalo. Tako so bile v celoti izpuščene moje pripombe o potrebi povratka k obveznemu dvojezičnemu šolstvu izpred 1958, kar sem v intervjuju označil kot osnovno popravilo škode, nakopičene po dosedanji diskriminaciji proti koroškim Slovincem posebno še, ker je to šolstvo bilo enostransko ukinjeno tri leta po podpisu državne pogodbe, s čimer je Avstrija namesto pogodbeno dolžnega izboljšanja položaja svoje slovenske manjšine le-to bistveno oslabilo."

Uredništvo. /

Toda slovenski problem na Koroškem ima tudi mednarodni pomen. Ali ne bi avstrijska rešitev manjšinskega vprašanja pomenila oslabitve avstrijske države in nevarnosti za državno celovitost republike?

ZA NOVO VZDUŠJE

Jaz bi to pojmoval ravno obratno: če bo Avstrija v manjšinskem vprašanju ravnala pravično in velikopotezno, ima tukaj izredno priliko, da dokaže svoj posebni mednarodni položaj, tako zemljepisni kot politični. Če bodo Avstrijci slovensko manjšino na Koroškem v resnici zaščitili in okrepili, avstrijska država zaradi tega ne bo ogrožena, temveč prav nasprotno: Avstrija si bo pridobila priznanje, spoštovanje in celo naklonjenost pri narodih srednje in jugovzhodne Evrope, in to prav pri tistih narodih, s katerimi je Avstrija nekoč delila skupno zgodovino. S tem bi bilo ustvarjeno novo vzdušje medsebojnega zaupanja, kulturne afinitete in gospodarskega sodelovanja, pospešen pa bi bil tudi razvoj, s katerim bi na dolgo roko tudi politične meje izgubile svojo preživelo vlogo ločevanja in konfrontacije. Prepričan sem, da Slovenci na eni in drugi strani Karavank ne predstavljajo nobene nevarnosti za Avstrijo. Zato smatram, da stari strah - "Uhrangst" - o katerem tukaj večkrat slišim, ni upravičen. Nobenega utemeljenega razloga namreč ni za domnevo, da bi bili koroški Slovenci do Avstrije manj lojalni, kot pa je mnogo močnejša nemško-avstrijska manjšina v Južni Tirolski do Italije. V spremenjenem ozračju, za katerega se zdaj ponuja nova prilika, bi mogli koroški Slovenci postati nov most varnosti, miru in prijateljstva med Avstrijo in narodi Jugoslavije. Če pa do take rešitve ne bo prišlo, bodo skrajnejši na obeh straneh zradikalizirali manjšinsko vprašanje na Koroškem. To se že opaza, ker dolgotrajna pogajanja med vladama Avstrije in Jugoslavije niso privedla do nobene vidne rešitve. Po več kot dvajsetih letih, ki so potekla od podpisa avstrijske državne pogodbe, je dozorelo resno vprašanje, ali je treba krivdo za ta neuspeh pripisati pomanjkanju volje od strani Avstrije ali kakim drugim interesom Jugoslavije, ali obojemu.

Kako se odraža politika človekovih pravic, ki jo vodi Carterjeva vlada, v ameriški politiki do Jugoslavije, zlasti še z ozirom na kočljivo prehodno dobo bližnjega po-Titovega obdobja?

BREZOBZIRNO KRŠENJE ČLOVEKOVIH PRAVIC

Ameriška politika v Evropi se po drugi svetovni vojni ni bistveno spremenila. Njen cilj je enotna in močna zahodna Evropa, ki bo mogla varovati svojo svobodo in gospodarski napredek in ki bo na ta način mogla prepričati narode Vzhodne Evrope in Sovjetske zveze tako o svojih miroljubnih namenih, kot tudi o svoji trdni moči. Glede človekovih pravic se je dozdale Jugoslaviji, zaradi njenega slovesa sorazmerno umerjenega komunističnega režima, marsikaj spregledalo, čeprav se tam dogajajo primeri brezobzirnega teptanja tako osnovnih človekovih pravic, kot se je zgodilo s sloven-

skim sodnikom Miklavčičem, ki mora prestajati ostro in dolgo zaporno kazen, ker je objavil članek v slovenski reviji ZALIV v Trstu. Franc Miklavčič je bil poleg tega tudi obtožen, da so bile v njegovem zasebnem dnevniku, ki so ga oblasti zasegle med hišno preiskavo, zapisane domnevne kritične izjave o režimu. Tako je bil ta človek zaradi svojega lastnega mišljenja obsojen kot zločinec.

Toda odločilni problem Jugoslavije je v globoki negotovosti njene bodočnosti po Titu. Kako vi gledate na to?

NEVARNOSTI ZA JUGOSLAVIJO

Zdi se mi, da rešitve, ki so danes še možne pod Titom in z njim, nekega dne brez njega ne bodo več učinkovite ali pa se bodo celo sprevrgle v nasprotno učinke. Poleg tega so tu tudi Sovjeti, katerih interesi v Jugoslaviji po Titu bi mogli biti še večji in bolj neposredni. Ne lastim si izvirnosti za te misli. V glavnem soglašam z analizo, ki ste jo razvili v svoji nedavni knjigi o Jugoslaviji brez Tita. Če pa izvzamemo izredno možnost neizzavane sovjetske avanture proti Jugoslaviji brez Tita, obstajajo nevarnosti, ki izhajajo iz posebne notranje slabosti mnogonarodne države: iz problema kosovskih Albancev; iz bolgarsko-makedonskega vprašanja; srbsko-hrvatske napetosti v Hrvatski in Bosni.

Kaj more in kaj naj bi Jugoslavija storila, da bi odvrnila te nevarnosti?

Malo je, kar bi Jugoslavija lahko sama storila, da bi zavrnila ekstremno, a upajmo malo verjetno - sovjetsko vojno intervencijo. Tako radikalno porušenje osnovnega ravnotežja sil v Evropi bi morale preprečiti ZDA in NATO. Toda notranje nevarnosti v Jugoslaviji, ki bi mogle biti sprožene s sovjetskim posegom ali bi mogle tako vmešavanje izzvati, bi mogla Jugoslavija sama preprečiti. Prav na tej točki pa se stika vprašanje človekovih pravic z interesi narodov Jugoslavije. Nevarnost notranjega izbruha lahko odvrne samo resnična liberalizacija in konfederalizacija Jugoslavije. Brez Tita v Jugoslaviji ne bo sile, ki bi bila zmožna potlačiti notranja nasprotstva, če ne bodo njihovi vzroki ozdravljeni. Da bi se pa to zgodilo, bodo leta '71 in '72 odstavljeni voditelji v najvažnejših republikah, - Nikezić v Srbiji, Crvenkovski v Macedoniji, Kavčič v Sloveniji in Tripalo v Hrvatski - prav v odsotnosti Tita postali dejavniki, mimo katerih nihče ne bo mogel. Za tako korenito rešitev ni nadomestila.

GEPOLITIČNI MOST

Kakšno vlogo ima po vašem mnenju Slovenija pri premaganju negotovosti in nevarnosti v tej prehodni dobi?

Slovenija je najbolj homogena, najbolj razvita in v svoji individualnosti najbolj izrazita od vseh jugoslovanskih republik. Vse notranje nevarne točke v Jugoslaviji ležijo južno od slovenske meje. V tej zvezi lahko Slovenija služi kot živ zgled vsem drugim republikam Jugoslavije. Toda brez ozira na to, kar se bo zgodilo z Jugoslavijo, če ji po Titu ne bo uspelo rešiti notranjih nasprotij, ostane

osnovno dejstvo, da ima Slovenija jasno očrtano ozemlje, enoten narod, dobro organizirano javno upravo in gospodarstvo. Slovenija torej lahko stoji tudi na lastnih nogah. Slovenija je važna, toda sama ne zadostuje za obstanek Jugoslavije. Slovenija je geopolitični most alpsko-jadranskega področja med zahodno Evropo in jugovzhodom. Prav zaradi tega pa je Slovenija tudi zelo važno ozemlje za bodočnost Evrope.

Profesor Žebot, v Jugoslaviji vas je večkrat ostro napadel komunistični režim. Imate k temu kako pripombo?

Prav gotovo. Ti napadi so lahko politično razumljivi, stvarno pa so neosnovani. Sem ameriški profesor slovenskega porekla in človek, ki resno jemlje pravice in dolžnosti svojega akademskega poklica, se pravi, opravljati solidne analize na osnovi dejstev, pa tudi pravice in dolžnosti svojega slovenskega porekla. Namesto da me osebno napadajo, bi morali moji komunistični kritiki omogočiti neovirano razpravljanje o mojih stališčih. Nihče me ne more prisiliti k molku, če imam kaj resnega povedati.

“DEJANJA ZOPER USTAVNO UREDITEV”

Od našega dopisnika

Sodniku Francu Miklavčiču so sodili lani, ker je v tržaškem ZALIVU zagovarjal Kocbekove misli glede pokola domobrancev in ker je v svoj zasebni dnevnik beležil misli o neodvisni Sloveniji (gl. K, T, jan.) Oktobra so ga v Kranju obsodili na skoro 6 let zopora, a na priziv je bila kazen februarja letos zmanjšana na 2 leti in 6 mesecev. O obtožbi, razpravi in obsodbi so časopisi v Sloveniji zelo malo poročali. Nekoliko več je povedal 26. maja letos republiški sekretar za notranje zadeve Marjan Orožen, ki je v zboru občin odgovarjal na delegatsko vprašanje. Povedal je, da so v Sloveniji leta 1976 kazniva dejanja zoper ljudstvo in državo, človečnost in mednarodno pravo ter dejanja, kot so žalitev države, njenih organov in predstavnikov, širjenje lažnih vesti in zloraba vere in cerkve v politične namene, predpostavljala le 0,4% vseh kaznivih dejanj. Od teh je bilo 81,21% takoimenovanih verbalnih deliktov (kar se pravi, da se kdo napije in zakolne, naj gre Tito k vragu), širjenja lažnih vesti in zbujanja narodne nestrpnosti in sovraštva. Na sovražno propagando je odpadlo 18,12%, na težja kazniva dejanja zoper ustavno ureditev pa le 0,67%. Kaže, da se pod tem delom odstotka skrivajo naslednji štirje primeri, o katerih je Orožen povedal sledeče:

“MALO POLITIČNIH KAZNIVIH DEJANJ”

“Franc Srebotnik je bil 19. 1. 1977 obsojen na 6 let strogega zopora zaradi vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo, katerega je storil v času NOB. Kot poveljnik domobranske postojanke v Idriji je deloval kot organizator domobranstva in mučil prijete osebe, mučil in nečloveško ravnal s civilnim prebivalstvom.

“Franc Miklavčič, bivši sodnik okrožnega sodišča, je bil 18. 2. 1977 pravnomočno obsojen na 2 leti in 6

mesecev strogega zopora. Miklavčič je deloval in ščuval k protiustavnim spremembam državne in družbene ureditve, pripravljaj nekakšen program o zedinjeni Sloveniji, ki naj bi bila odcepljena od Jugoslavije, ukini-la naj bi samoupravljanje in družbeno lastnino, vpeljala večstrankarski politični sistem, na zasebnem kapitalu temelječe gospodarstvo, uvedla narodno spravo, ki naj bi v tem smislu rehabilitirala narodne izdajalce in podobno. Ob tem programu je poskušal organizirati tudi skupino somišljenikov, vendar mu to ni uspelo. Neupravičeno je izročil nepooblaščenim osebam tudi podatke, ki so po odredbi predstojnika državnega organa predstavljali uradno tajnost, da bi jih izrabljaj za razne politične špekulacije. Skrit za anonimnim imenom je poleg gornjih dejanj tudi neresnično prikazoval družbene in politične razmere v državi in potvarjal zgodovinska dejstva o naši narodnoosvobodilni vojni in revoluciji, vlogi OF in KP Slovenije, partizanski vojski in drugem.

“Reakcionarni krogi v tujini, ki so ga pri tem dejanju očitno podpirali, so zadnji čas sprožili zanj tudi večjo kampanjo v delu tujega tiska in preko nekih zlasti desničarsko usmerjenih organizacij, prikazujoč ga kot velikega literata, ki da ga zaradi izražanja svojih mnenj naša družba preganja, kar da je v nasprotju s takoimenovano tretjo “košaro” sklepov Helsinške konference.

“Viktor Blažič, novinar, je bil dne 24. 4. 1977 pravnomočno obsojen na 1 leto in 3 mesece, zato ker je deloval proti naši ustavni ureditvi, ker je neresnično ter sovražno prikazoval družbene in politične razmere pri nas, blatil predsednika Tita in našo politiko neuvrščenja, napadal politiko jugoslovanske vlade glede naših nacionalnih manjšin v tujini in npr. tendenciozno trdil, da je Jugoslavija ob “kominformbirojevskem sporu kupovala umirjanje svojih meja z Avstrijo, Italijo in Grčijo tudi s tem, da se je prenehala zavzemati za jugoslovanske manjšine; zaradi česar, da so te prišle v poznani položaj. Dalje je trdil, da od osvoboditve dalje družbeno-politične razmere v državi niso omogočale prave ustvarjalnosti itd., odrekal večini delovnih ljudi pravico do ekonomske svobode, ki je nujen pogoj za zagotavljanje prave politične svobode in demokracije.

“Kot Miklavčič se je tudi on deloma posluževal anonimnosti za širjenje sovražnih stališč.

“Franc Luzar, upokojenec, pa je bil pravnomočno obsojen dne 6. 4. 1977 na 2 leti strogega zopora, ker je prav tako neresnično prikazoval družbene in politične razmere v državi. V nekem spisu, ki ga je razširjal, je negativno, sovražno in neresnično prikazoval NOV, ravnanje partizanov z Romi in obsojenimi izdajalci primerjal z okupatorjem ter borce NOV poimenoval z zvermi. Poveličeval je belogardizem in domobranstvo, vero je zlorabljal kot krinko v politikantske namene in za moralno diskvalifikacijo ljudi, ki ne soglašajo z njegovimi pogledi v svet.

“Iz povedanega je jasno, ga nihče od imenovanih ni bil obsojen zaradi pisanja literarnih del ali zaradi zasebnega izražanja nekkih svojih mišljenj.

“Razen omenjenih štirih obsojenec prestaja zdaj (Zaključek na 11.strani) •

BESEDA O ANTIKOMUNIZMU

DOPIS

"Ob tridesetletnici ustanovitve Slovenske demokratske zveze v Gorici" je naslov brošure, ki jo je letos izdala skupina slovenskih demokratov. V njej je beseda o razlogih nastanka Slovenske demokratske zveze kot krovne organizacije dveh skupin: Slovenske katoliške skupnosti in Slovenske demokratske skupnosti ter o njenem programu, ki je slonel na demokratičnih in krščanskih ideoloških vidikih s posebnim poudarkom na obrambi pred komunizmom.

Ta obramba je leta 1947 narekovala ustanovitev krovne organizacije; s tem v zvezi brošura citira dobesedno stavek iz pisma msgr. Novaka z dne 19. 7. 1949, ki pravi, "da se duhovniki zavedajo, da se boj proti komunizmu ne bo v prvi vrsti izbojeval na gospodarskem in tudi ne na političnem, ampak predvsem na ideološkem poprišču med krščansko duhovnostjo in komunističnim materializmom".

Brošura govori nadalje o delovanju in uspehih SDZ, navaja točne primere njenega rušenja in pove, da je do njenega konca prišlo zato, ker je po zgledu tržaške tudi goriška Slovenska katoliška skupnost prenehala in je nastalo Slovensko ljudsko gibanje, ki je februarja 1975 izstopilo iz krovne organizacije in s tem povzročilo njen konec.

Do tega je prišlo po znanih stikih, sestankih in dogovorih tržaških ljudi te struje s Socialistično zvezo delovnega ljudstva v Ljubljani. In tako so tudi v Gorici ustanovili Slovensko skupnost, ki v svojem programu ne pozna katoliških načel in obrambe pred komunizmom. V polemiki, ki je nastala po koncu SDZ, pa je KATOLIŠKI GLAS 10. aprila 1975 zapisal: "Antikomunizem je danes obrabljena fraza."

Brošura objavlja tudi točne podatke o izidu volitev od leta 1970 dalje in zavrača vse umazano sramotenje "Somišljenikov bivše SDZ", ker so le-ti ob lanskim političnim volitvah spričo dokazanega dejstva, da lista Slovenske skupnosti ne bo imela uspeha, svetovali slovenskim volilcem, naj za ohranitev demokracije pred komunistično nevarnostjo glasujejo za Krščansko demokracijo, katero je bivša Slovenska demokratska zveza iz istega razloga podprla že petkrat prej, KATOLIŠKI GLAS pa celo šestkrat.

S tem v zvezi je KATOLIŠKI GLAS leta 1953 zapisal: "Če zmaga komunizem ali fašizem, so uničene ne samo dosedanje demokratične svoboščine, ampak je tudi katoliška cerkev v nevarnosti za svojo svobodo in s tem celotna krščanska kultura. To bi značilo tudi narodno smrt naše slovenske manjšine."

V sramotanju, ki so si ga zaporedoma privoščili KATOLIŠKI GLAS glasilo SSK NAŠA POT in ŠTEVERJANS-

KI VESTNIK je bilo rečeno, da so "Somišljeniki bivše SDZ" Efi alt i, to se pravi izdajalci domovine, Judeži, ker jih je krščanska demokracija gotovo podplačala, umazani, ker so s svojim početjem vrgli blato na vse svoje nekdanje delo pri listi z lipovo vejico, narodni izdajalci, ker so skozi trideset let, s podpiranjem Krščanske demokracije, vlekli narod za nos, saj Krščanska demokracija Slovence zanemarja, jih potuje, je preprečila, da bi Slovenska skupnost bila deležna javnega financiranja, in tako dalje...!

Iz brošure pa je razvidno, da je Krščanska demokracija poskrbela šolski zakon, ki je temeljne važnosti za obstoj in razvoj slovenske manjšine, in Trgovsko šolo, omogočila Slovincem vstop v odbore izvoljenih svetov, zastopstvo v raznih komisijah in podprla še druge zahteve naše manjšine.

Kar se tiče financiranja, je treba vedeti, da so ga deležne samo stranke z zastopstvom v parlamentu, in Bog nas varuj, da bi davkoplačevalci morali dajati še za razne druge skupine in strančice!

So pa še druge vrste financiranja, pravi brošura, in sicer letna deželna nakazila, katerih so deležni tudi slovenski krožki, župnijski oratoriji, društva, ustanove, listi, pevski zbori in prireditelji festivalov, konferenc in podobnega. Posebne izredne prispevke daje dežela še za gradnjo kakih zavodov, kulturnih in športnih središč ter za šole. Tako je z visokim prispevkom prispevala tudi za gradnjo Zavoda svete družine v Gorici. Svoj delež prejema seveda tudi KATOLIŠKI GLAS!

O kakih podporah "Somišljenikom bivše SDZ" je smešno govoriti, saj jih niso ti nikoli zahtevali ne od Krščanske demokracije ne od drugih.

GLASOV "ANTI KOMUNIZEM"

Neizpodbitni dokazi o vsem, ki jih brošura navaja, niso sprožili nobenega ugovora; samo trditev KATOLIŠKEGA GLASA z dne 10. aprila 1975, da je antifašizem danes obrabljena fraza, je povzročila odgovor znanega K. H. s člankom "Nekaj o antikomunizmu" v istem listu z dne 21. julija 1977.

Pisec se sklicuje na Evangelij in pravi, da nikjer ni zapisano, da se je Kristus prišel boriti zoper hudiča; čeprav je znano, da je nasprotnik božji od vsega začetka; da niti sv. Pavel ne trdi, da se bori zoper poganške malike in njih češčenje, ampak to, da jim oznanja Kristusa in tega križanega; da sta najhujši antikomunizem uganjala fašizem in nacizem, to se pravi Mussolini in Hitler, toda ne zato, ker je komunizem materialističen, ker zanika Boga, ker uničuje svobodo, izvaja diktaturo, pač pa iz strahu za oblast, medtem ko so danes antikomunisti vsi vojaški in nekateri drugi diktatorski režimi v Južni Ameriki in drugje.

"Iz povedanega sledi, pravi pisec - da je antikomunizem soznačica (sinonim) za diktaturo nasprotnega znaka, za vojaško in desničarsko diktaturo. Ker jo že 60 let ponavljajo vsi taki bolj ali manj prikriti diktatorji in

diktatorčki, je res postala 'obrabljena fraza'."

V svojih izvajanjih nato nadaljuje:

"Zaradi tega na zadnjem koncilu niso hoteli obso-
diti komunizma, saj bi se s tem postavili v vrsto zgoraj
omenjenih ljudi.

Rekel bi, da je Cerkev stopila s poti prerokov sta-
re zaveze, za katerimi je šel Pij XI. v encikliki 'Divi-
ni redemptoris' in je ubrala pot Kristusa in sv. Pavla:
Oznanjati današnjemu človeku božje kraljestvo in Kri-
stusa križanega!

Tako vsaj si mi razlagamo sedanje zadržanje Cerk-
ve in zadnjega koncila. To zadržanje se nam zdi bolj
krščansko kot prejšnje in tudi bolj človeško in istočasno
demokratično. Če smo namreč demokrati, moramo pu-
stiti svobodo tudi komunistom in drugim marksistom!

Mi vidimo obrambo zoper komunizem v delu za
boljši svet, v katerem bo manj krivic, v katerem bodo
za vse tudi demokratične svoboščine. Vemo pa, da bo
boljši svet prišel, če bodo ljudje boljši, če bodo bolj kri-
stjani, če bodo bolj ljubili demokratično svobodo. Spo-
znali smo, da bití si na prsa: Mi smo antikomunisti, pa
bití slabi kristjani, bití lazi-demokrati, je samo voda
na mlin komunistične propagande."

K temu pisanju KATOLIŠKEGA GLASA velja pri-
pomniti naslednje:

Slovenski demokrati niso zanikali in ne zanikajo
pravice obstoja in svobode tudi komunistom, to pa le,
kolikor komunisti spoštujejo človečanske pravice in
demokratične svoboščine, vštveši versko.

Kjer tega spoštovanja ni ali obstaja nevarnost, da
ga ne bo, stojijo slovenski demokrati v obrambi pred ko-
munizmom in pred vsakim drugim gibanjem s totalitar-
nimi stremiljenji. Seveda z besedo, ne z nasiljem in z
orožjem!

Ker se pisec članka v KATOLIŠKEM GLASU sklicu-
je na Evangelij in na zadnji koncil, je treba omeniti
tudi to, da je po sv. Mateju Kristus rekel, da ni prišel
na svet zato, da prinese mir, ampak zato, da prinese
meč. To ne velja seveda samo za komuniste, ampak za
vse ljudi, in če na zadnjem koncilu niso obsodili komu-
nizma, niso niti preklicali obsodbe, ki jo je bil proti
njemu izrekel sv. Oficij, zaradi česar marsikateri vernik
ni pri sveti spovedi prejel odveze, če je bral komunistič-
ne časopise ali se udeleževal kakih levičarskih prireditev.

Fašizem in nacionalsocializem sta bila proti vsem
drugim ideologijam in strankam, ne samo proti komu-
nizmu, in sta imela za cilj, zlasti nacionalsocializem,
uničenje ali podjarmljenje vseh drugih narodov, v prvi
vrsti slovanskih.

Za zaključek še to: KATOLIŠKI GLAS pravi, da
moramo, če smo demokrati, pustiti svobodo tudi komu-
nistom in drugim marksistom. Zakaj pa je ob lanskih vo-
litvah ni pustil tudi "Somšljenikom bivše SDZ" in jih
je naprotno z grobim zmerjanjem hudo žalil samo zato,
ker so iz zgoraj navedenega razloga in na demokratičen

način podprli Krščansko demokracijo kakor tolikokrat
prej tudi sam KATOLIŠKI GLAS?!

Ko priznava pravico do svobode tudi komunistom
in drugim marksistom, KATOLIŠKI GLAS pravi dobesed-
no: "S tem se seveda ne odpovedujemo krščanskemu
naziranju."

Kaj pa ukinitev Slovenske katoliške skupnosti in po-
manjkanje katoliških načel v programu Slovenske skupno-
sti? Ali to ne pomeni odpoved krščanskemu naziranju?
SLOVENSKI DEMOKRATI.

KJE LEŽE VZROKI ZA LANSKO LETALSKO NESREČO PRI ZAGREBU — NA ZEMLJI ALI V ZRAKU ?

Od naših sodelavcev

V naslednjem objavljamo, zaradi pomanjkanja
prostora z nekoliko zamudo, zaključne misli o lansko-
letni strašni letalski nesreči pri Zagrebu, kjer je izgubilo
življenje 176 ljudi. O dogodku so po vsem svetu veliko
pisali, in emigrantski tisk pri tem ni bil izjema. Nehote
sta se ob takem pisanju sporekla londonska NOVA HRVAT-
SKA in KLIC TRIGLAVA, kateremu je prva očitala, da
zlasti zadnje čase ne opusti nobene prilike, da se ne bi
spodtaknil ob NOVO HRVATSKO. Kolikor moremo soditi,
je bila glavni povod za ta očitek KLICOVA kritika v
mesecu aprilu, kakor je NOVA HRVATSKA komentirala
zračno nesrečo. Tedaj je naš list to-le pisal:

1.

"Prav tistega dopoldneva (10. septembra 1976, op.)
je Tito spremljal romunskega predsednika Ceausesca na
poletu z Brnika v Beograd in je torej moral preleteti Za-
greb. Nekateri emigrantski časopisi so pograbili to dejst-
vo in za nesrečo krivili prelet Titovega letala. London-
ska NOVA HRVATSKA je 19. septembra objavila izdela-
no verzijo, po kateri naj bi zagrebška kontrola letenja
nenadoma opazila Titovo letalo in zato ukazala jugoslo-
vanskemu letalu, naj se nemudoma dvigne v višji zračni
hodnik, v naglici naj bi prezrli, da se v tem hodniku
bliža britansko letalo. V resnici je popolnoma neverjetno,
da bi Titovo letalo s tako pomembnimi potniki letelo na
slepo po višavah z gostim prometom. Zaradi varnosti mu
gotovo že daleč vnaprej izpraznijo pot. Res je tudi, da
sta Tito in Ceausescu ob 10h že pristalav Beogradu, a pot-
niški letali sta trčili nad Zagrebom dobro uro pozneje.
Mogoče je le, da je prelet Titovega letala spravi kontrol-
lo iz tira; a kot se je pokazalo, je bila nemarnost v zag-
rebški kontroli letenja tako velika, da ni potrebovala zu-
nanjega povoda.

Preiskava je potrdila začetna predvidevanja, da je
doslej najhujše trčenje v zraku povzročila nemarnost na
tleh, Nesrečo je preiskovala jugoslovanska komisija, v
kateri so sodelovali tudi britanski in nemški predstavniki..."

2.

Ta pravkar navajani citat iz K. T. je 5. junija ob-
javila NOVA HRVATSKA pod sarkastičnim naslovom
"Klic Triglava zna bolje" ter ga primerjala s komentarjem

nemškega tednika DER SPIEGEL. NOVA HRVATSKA je bila mnenja, da je ona prva opozorila na Titov prelet Zagreba, kar da je bil glavni vzrok nesreče. 5. junija se je sklicevala na SPIEGLOV komentar, ki da naj bi potrdil njene zaključke. Ključno vprašanje, zakaj je Erjavec poslal jugoslovansko letalo iz nižjega koridorja v višjega in zakaj ni letalo nemoteno nadaljevalo pot v srednjem sektorju proti Nemčiji, je ostalo pred javnostjo nepojasnjeno, piše NOVA HRVATSKA (citirajoč indirektno SPIEGLA?). Nato nadaljuje s SPIEGLOVIM direktnim komentarjem: "Ta (srednji, op.) koridor je bil v tistem času zaprt zaradi specialnega poleta predsedniškega letala jugoslovanskega državnega in partijskega šefa Tita. Tito je dva dni preje sprejel na Brdu pri Kranju v Sloveniji romunskega gosta Nicolaea Ceausescua, šel z njim na lov in predpoldne tistega črnega 10. septembra letel z njim iz Ljubljane preko Zagreba v Beograd. Titov Boeing je sicer že ob 10h pristal na beograjskem letališču Surčin, toda vojaški kontrolorji letenja, v skrbeh za predsednikovo varnost, niso odprli koridorja za civilne turiste. Krivdo za zmedo v kompetencah jugoslovanskega zračnega prostora je moral nositi Tasić..." Tako SPIEGEL po NOVI HRVATSKI.

3.

Naš stalni sodelavec, ki je že preje skrbno spremljal razvoj dogodkov s številnimi nesrečami v Jugoslaviji, je zdaj pripravil zaključno poročilo o septembrski letalski nesreči in mu dodal svoj komentar:

Lanska strašna letalska nesreča nad Vrbovcem pri Zagrebu je dobila mnogo bolj ustrezen zaključek pred jugoslovansko skupščino kot pred zagrebškim sodiščem, ki je 16. maja po dolgem procesu kontrolorja Tasića obsodilo na 7. let zopora (g.- K. T. junija). Zvezni zbor skupščine SFRJ je namreč 29. junija po hitrem postopku in brez razprave spremenil Zvezno upravo za civilno zračno plovbo v Zvezno upravo za kontrolo letenja in obenem ustanovil Zvezni letalski inšpektorat. S tem so dokončno odpravili dolgoleten kamen spotikanja in končali stanje, ki je po mnenju mnogih botrovalo vsaj v dveh velikima nesrečama v zadnjih letih, zagrebški in tisti pri Maganiku. Stara Zvezna uprava za civilno zračno plovbo je namreč opravljala vse obenem: urejevala je zračni promet in skrbela za kontrolo letenja, pa tudi nadzorovala samo sebe in preiskovala nesreče. Neizogibna posledica je bila, da je prikrivala svoje lastne hibe in napake, namesto da bi jih popravljala, nesreče pa je enostavno pripisovala "spletu nesrečnih okoliščin". Po novem bo zvezna uprava skrbela za urejevanje prometa, a nadzoroval jo bo inšpektorat. Na jesen bodo tudi ustanovili višjo šolo za kontrolorje letenja. Kaže torej, da je zagrebška nesreča veridar dovolj dregnila v kolesje zvezne administracije, da se je počasi zganilo in podvzema ukrepe, ki so bili že dolgo krvavo potrebni.

Zagrebški proces proti kontrolorjem letenja ima pri tem svojo zaslugo. Za nesrečo lanskega 10. septembra, ko sta v zraku trčili dve letali in je bilo ubitih 176 ljudi, so sodili 8 članom zagrebške kontrole letenja. Med obravnavo, ki je bila v glavnem javna, se je zvrstilo tudi

veliko število prič. Najbolj zanimivi med pričami so bili trije člani komisije, ki je nesrečo preiskovala. Vsi trije so bili seveda visoki uradniki v Zvezni upravi za civilno zračno plovbo: pomočnik direktorja Tomaš Samardžić, načelnik oddelka za kontrolo letenja in zveze podpolkovnik Sava Živković in šef odseka za preverjanje strokovne sposobnosti kontrolorjev Mladen Stojković. Vsaj enemu poročevalcu se je zdelo, da so pričali o svojih lastnih napakah in nesposobnosti. Samardžić se ni spomnil, da je leta 1974 podpisal nalog za prijavljanje tesnih srečanj v zraku. Vsakih 6 mesecev bi moral vse prijave preiskati poseben odbor, ki pa se ni sestel niti enkrat. Kot je razpasena navada v jugoslovanski administraciji, so sprejeli odlok, potem pa nič ukrenili.

ČUDEŽ : RADAR DELA...

Spet ena od balkanskih navad je tista, da kupiš drago opremo, potem pa je ne uporabljaš pravilno. Radarji na zagrebškem letališču so na poskušnji že od leta 1974, a po dveh letih še niso bili v rednem pogonu, ker so kazali večkratne slike in niso bili kalibrirani. Manjkalo je tudi nadomestnih delov, ki so jih jemali iz pomožne opreme. Samardžić je za vse težave krivil Francoze, ki so radarje dobavili, ni pa vedel povedati, zakaj jih ni tožil za izvršitev pogodbe. Med procesom se je zgodil čudež in so radarje spravili v tek.

Najbolj klavrno se je odrezal letalski podpolkovnik Živković, ki so ga po 26 letih službe v vojnem letalstvu poslali v zvezno upravo, da bi pomagal pri intergraciji civilne in vojaške kontrole letenja. Čeprav je bil v upravi celo leto pred nesrečo, se je izgovarjal, da ne pozna dobro predpisov. Tudi razvite države imajo težave z urejanjem letalskega prometa, ker se tako hitro razvija. Ni vedel, zakaj so bili radarji še na poskušnji. Ni vedel za primere ogrožanja zračnega prometa v letu 1976. Ni izvršil sklepov uprave iz leta 1972, po katerih bi moral sprejeti nova pravila letenja, izdati priročnik za operativno kontrolo in ga razdeliti kontrolorjem ter dovršiti objekte in spraviti v pogon vso opremo. Spet eden od sklepov, ki so ostali na papirju.

Toda podpolkovnik Živković je odločno izrazil mnenje, da nesreče ne bi bilo, če bi bili obstoječi predpisi spoštovani. Starih predpisov sicer ne pozna in novih ni izdelal, kot bi jih moral, a kljub temu se ni pomišljal kriviti svoje podrejene. Koordinacija sektorjev v zagrebški kontroli letenja se mu je zdela pravilna, čeprav je bila drugačna kot v Beogradu in čeprav bi bil moral določiti enotne predpise za vse področne kontrole letenja. In tik pred procesom so v Zagrebu spremenili razdelitev na sektorje.

Če so predpostavljeni taki, ni čudno, da podrejeni v Zagrebu niso bili boljši. Načelnik službe kontrole letenja Ante Delić in načelnik področne kontrole letenja Ante Munjas sta se izgovarjala na pomanjkanje predpisov, ki bi jih morali izdelati v Beogradu. Sicer pa da nikjer na svetu ne delajo brez napak. Zagreb je zelo prometno, ker se nad njim križa 7 zračnih poti in ga preleti sedem sto tisoč letal na leto. In spet je kriv Beograd, ker je dovolil, da letala jugoslovanskih charterskih družb Inex-

Adria in Ganeks lete z Jadrana na severozahod preko Zagreba namesto preko Metlike, kar velja za vse ostale prevoznike. Jugoslovanski podjetji tako prihranila za eno ali dve minuti goriva pri vsakem poletu. Teh poletov je 1000 na leto. Prihranek je torej kakih 33 ur goriva, ki ga je treba uvažati in plačevati z dolarji. Delić in Munjas nista računala na ta način, pač pa sta povedala, da je zagrebska kontrola delala samo s polovico potrebnih kadrov. Manjkalo je 40 kontrolorjev. Nista čutila potrebe, da zaradi tega kaj ukreneta, ker da je to naloga zvezne uprave V Beogradu. Sploh pa je kontrola v Zagrebu zelo dobra, saj jih je celo Lufthansa nekoč pohvalila, in disciplina je bila stroga, saj so kaznovali kontrolorje, če so zamudili le nekaj minut.

ŠEF IZMENE IN DEKLETA

Kaj je počel Nenad Tepeš, da je zamudil četrte ure usodnega dne, na procesu ni bilo razjasnjeno. Šef izmene Julijo Dajčić je pričal, da je bil 10. septembra navaden dan, kot vsi ostali. Ni videl, če je kdo zapustil svoje delovno mesto. Imel je svoje delo. Pripravljali so načrt razporeditve kontrolorjev za naslednji dan. Mladen Hochberger, ki je pustil Tasića samega, da bi šel iskat Tepeša, je pričal, da je šel mimo Dajčića, ki je klepetal z dekleti, in mu omenil, da Tepeš zamuja. Vse kaže, da je bil Dajčić preveč zaposlen, da bi se zmenil za to opozorilo, ali pa je bilo zamujanje nekaj navadnega, da se ni splašalo razburjati.

Medtem je Gradimir Tasić poskušal opravljati delo treh. V Beogradu, kjer so sektorji razdeljeni bočno in ne vodoravno, ter torej ni nevarnega prehajanja od enega kontrolorja na drugega, ko se letalo dviga, imajo za vsak sektor po tri kontrolorje. Eden od teh je izrujen za radar, Tasić pa je sam poskušal voditi 11 letal; z enim ušesom je poslušal radijsko zvezo z letali, z drugim ušesom telefonsko zvezo z Beogradom, gledal naj bi na radar, ki ni dal prave slike; toda imel je vse pod kontrolo in ni hotel prositi šefa izmene Dajčića za pomoč, ker bi moral prekiniti delo in razlagati. Dajčić bi se najbrž nerad ločil od deklet.

Glede prevzema letala DC-9 Inex-Adrie iz srednjega v zgornji sektor sta se Tasić in Gradimir Pelin na sodišču sporekla. Tasić je trdil, da je Pelinu rekel, naj se DC-9 hitro dvigne na 35.000 čevljev, če je že na višini 31.000; toda bolje bo, da preleti Zagreb na 31.000 čevljev, nakar bo dobil dovoljenje za dvig. Pelin je trdil, da je dobil dovoljenje za dvig na 35.000 čevljev. Na soočenju pred sodiščem je vsak trdil svojo. Taka soočenja so nesmisel, podedovan iz srednje evropske sodne prakse, kot da dve pričji pri najboljši volji o isti stvari ne bi mogli trditi nasprotnosti, ne da bi zavestno lagali; nekaj mesecev po dejanju pač tudi ne izbistri spomina. Tragedija je bila prav v tem naporazumu pri predajanju letala.

Po pravilih nedorazuma seveda ne bi smelo biti. Po kakšnih pravilih? Zagreb pravil ni imel, ker jih Beograd ni predpisal. Šele med procesom, to se pravi šest mesecev po nesreči, so končno le izdali predpise o "stripih", kosih papirja s podatki poleta, ki jih en kontrolor

izroči drugemu, ko mu preda letalo. Če ni predpisov, tudi ni odgovornosti. Prav klasično podajanje odgovornosti se je razodelo ob vprašanju, ali je bil Tasić preobremenjen. Zagrebski načelnik Delić je gladko dejal, da o tem ni predpisov in torej ne more odgovarjati; za to da je odgovorna zvezna uprava. Zvezni načelnik podpolkovnik Živković si je umival roke, češ da nobena država nima predpisov o preobremenjenosti, torej jih tudi on ni mogel določiti. Krivdo, da je Tasić poskušal narediti več, kot je zmogel, je torej najbrž treba pripisati Združenim narodom ali pa naravi, ki Tasića ni obdarila z tremi ušesi in tremi očesi, ampak le z zvrhano mero tipično jugoslovanske, hrvaške prav tako kot srbske, navdušenjaške objestne bahavosti, pri kateri ti najgloblje morje seže do kolen, kot pravijo onkraj Sotle.

ZADNJA SLAMA

Pri takem stanju v kontroli poletov ni bilo treba hudih zunanjih povodov, da je prišlo do katastrofe. Prelet Titovega letala je bil kvečjemu zadnja slamica, ki je kameli zlomila hrbet.

Tasić je plačal za svojo objestnost z zaporom, na katerega ga je sodišče prav kruto obsodilo. Po nekaj mesecih bo prizivno sodišče kazni verjetno zmanjšalo. Drugi so bili oproščeni, da se bodo še naprej lahko izgovarjali na višje in zvrčali krivdo na nižje, da bodo še naprej zamujali, zapuščali službo, klepetali z dekleti in površno opravljali delo. Vsaj tako se zdi na prvi pogled; pa ni povsem res. Sodišče lahko določi le kazensko odgovornost, ne more pa obsoditi slabe organizacije, nesposobnosti, malomarnosti in zanikrnosti, ki ne morejo biti kazenski prestopki. Če je podpolkovnik Živković prelen ali preneumen, da bi mogel biti načelnik v upravi, zato še ni zločinec. In Živković ni bil med obtoženci, ampak je bil le priča na procesu.

Prav v tem tiči zasluga zagrebskega tožilca in sodnika. Kljub temu, da je sodni proces zelo okorno orodje za raziskovanje vzrokov nesreč, sta raztegnila obtožnico in razpravo do take mere, da sta precej razgalila bedno stanje v jugoslovanski kontroli poletov. Za temeljito raziskovanje nesreč in vzrokov, ki jim botrujejo, bi bila javna preiskava po vzorcu angleških komisij veliko bolj primerna in učinkovita. Že v Marxovem "Kapitalu" lahko vestni komunisti berejo o tovarniških in rudniških inšpektorjih. Tudi na železnicah so jih imeli že v 19. stoletju. Če k tej zgodovinski ustanovi dodajo še samoupravljanje, imajo sijajno idejno in praktično podlago za javne preiskave, na katere bi bili klicani kot pričje tudi najvišji funkcionarji in ki bi res razsvetlile tudi najtemnejše vzroke za nesreče. Potem se nesreče ne bi ponavljale. Res je sramota, da se s samoupravljanjem le ustijo, poslujejo pa prikrito, spletkarsko in bizantinsko, s čemer sicer varujejo položaje nesposobnih tovarišev, ne pripomorejo pa niti k uspešnosti niti varnosti ne v prometu ne v gospodarstvu na splošno.

Tako smo spet pri nesrečnem enopartijskem sistemu.

da je "KLIC TRIGLAVA vedel bolje." NOVA HRVATSKA namreč lani 19. septembra ni pisala tega, kar je zdaj objavil SPIEGEL, ampak je tedaj dobesedno zapisala: "Tu postoji mogućnost, da je prednost u letu dana Titovu avionu, koji je u isto vrijeme letio prema Beogradu." To seveda ni bilo res, ker je bil Tito že dobro uro na tleh, ko je pri Zagrebu prišlo do letalske nesreče. Ker tega SPIEGEL nikdar ni zapisal, se NOVA HRVATSKA zato neupravičeno sklicuje nanj.

Po drugi strani pa tudi SPIEGLOVEGA pisanja na splošno ne gre vedno jemati kot sveto resnico. Njegov ugled in verodostojnost sta približno na stopnji londonskega popularnega DAILY MAILA (pri čemer se bo NOVA HRVATSKA lahko spomnila MAILOVE afere z Leylandom...) S tem ne rečemo, da morda ni bil (srednji) koridor 310 zaprt zaradi Tita. Toda to še ne pomeni, da se je DC-9 moral umakniti, ker je vendar letel pod to višino. DC-9 se je čisto enostavno hotel dvigniti na "cruising height", ker je poraba goriva v višinah manjša. Po drugi strani se nam zdi težko verjetno, da ne bi kdo od britanskih poročevalcev, če je bilo res kaj na tem, tega odkril. Odkritje take reči bi bilo komercialno vzeto, preveč zapeljivo, da bi ga - že zaradi britanskih žrtev - Britanci zamolčali. Če nihče drugi, Bernard Levin bi se splašil... seveda iz drugih razlogov.

Toda zaključki v tej (SPIEGLOVI) smeri niso dovolj gotovi. Enako tudi Tasićevo pričevanje ne kaže na to možnost. Niti Erjavčevo ne. Ali res misli NOVA HRVATSKA, da ne bi Tasić na razpravi, ob prisotnosti tujcev, - bleknil, da je bila vzrok nesreče zavora srednjega sektorja... ? Saj je vendar šlo za njegovo kožo! Končno tudi jugoslovanski časopisi niso več tako od muh. Podpolkovnik Sava Živković je 1. maja grozil NINU: "Ali negatorski značaj teh člankov služi interesom naše družbe in koliko je v skladu s stališči, sprejetimi na zadnji seji IK CK ZK Srbije?" 8. maja mu je NIN odgovoril: "Podpolkovniku Živkoviću se opravičujemo, da smo zapisali, da je bilo njegovo pričevanje porazno; zapisati bi morali, da je bilo več kot porazno". - To kaže, da se tisk niti groženj z Izvišnim komitejem ne ustraši, če ve, da ima prav.

□ ■ □

Ni bil naš namen, bosti se z NOVO HRVATSKO. Ona sama je kriva, če smo jo kritizirali. Zdaj bi radi le dodali, da s skrbjo spremljamo njeno fanatično pisanje, ker je na koncu koncev fanatizem, nacionalističen ali komunističen, vedno poguben. Zato tudi oba zavračamo. Demokracija zahteva prevdarnost in ne zaletavost, pa čeprav se kiti s hrvaško zastavo. Ta je seveda lepa in Hrvaška je najlepša dežela na svetu in hrvaški narod je najboljši, toda vse hrvatsvo ne opraviči enostranosti, katere je v vsem hrvatskem tisku vse preveč. In to je tudi eden od glavnih razlogov, zakaj gledamo skeptično na neko hrvatsko-slovensko koalicijsko unijo...

OD UREDNIKA: Zaradi prostora sem moral do novembra odložiti priložnostni članek ob 75-letnici dr. Sfiligoja (21. okt.), dokument Amnesty International o razmerah v Sloveniji, članek o Hrvatih v objemu Sovjetov, dalje 'drugo plat' newyorške 'zatemnitve', poročilo o letošnji Dragi in nekaj bistrih iz Kardeljevega intervjuja z Washingtonsko Pošto.

• Nadaljevanje tirade policijskega ministra Orožna (s 6. strani)

kazen zaradi v uvodu navedenih kaznivih dejanj vsega 13 oseb, obsojenih na sodiščih v SR Sloveniji," je povedal Orožen.

DEJSTVA

V nasprotju z gornjo Orožnovo agit-prop tirado in delno kot njeno dopolnilo je naš sodelavec pripravil naslednje poročilo:

"Zaradi objave dveh člankov v tržaškem ZALIVU, sta bila časnikar Viktor Blažič in sodnik Franc Miklavčič 18. maja 1976 aretirana. Po čl. 118/II kazenskega zakona sta bila obtožena, da sta širila sovražno propagando. V ZALIVU je Blažič pripisoval delno pomanjkanje svobode v Jugoslaviji načelu popolne socialno-politične integracije, ki je po letu 1943, prevladala v Osvobodilni fronti v nasprotju z njeno dotedanjo pluralistično tradicijo. Miklavčič pa je v svojem eseju branil in podpiral intervju, ki ga je imel Kocbek z urednikom Borisom Pahorjem. Tam je Kocbek na podlagi zgodovinskih dejstev in dokumentov zastopal stališče, da je komunistična partija omejila svojo aktivnost proti nacistom na začetku vojne zaradi Hitlerjevega pakta s Stalinom; dalje, da je po letu 1943. uničila pluralizem Osvobodilne fronte, in da je po vojni ubila deset tisoč slovenskih domobrancev, ki so jih Britanci vrnil s Koroške. Blažič in Miklavčič sta bila aretirana približno istočasno, potem ko je prejšnjo noč policija, brez kakega pooblastila sodišča, preiskala njuna domova. Ob tisti priliki so se policisti polastili več Blažičevih člankov, pripravljenih za objavo. Po štirih mesecih v samici, je bil Blažič zaradi objavljenega članka v ZALIVU in zaradi nekega drugega neobjavljenega članka obsojen na dve leti zavora. Marca letos so zaporno kazen znižali za devet mesecev, torej na eno leto in tri mesece.

Miklavčičev primer se je poslabšal, ko je policija, poldrug mesec po njegovi aretaciji, na stanovanju nekega prijatelja, odkrila Miklavčičeve dnevnik, ki jih je pisal od leta 1938. Na nekaj straneh teh v glavnem privatnih zapiskov, je Miklavčič tudi izrazil svoje politične poglede. Zaradi tega so ga na osnovi čl. 101 kazenskega zakona obtožili veleizdaje. To "veleizdajo" so pozneje sicer umaknili in ga tožili v glavnem zaradi sovražne propagande, pri čemer so še izkoristili dejstvo, da si je enkrat, na pobudo knjižničarja, iz sodniške knjižnice izposodil časopis VARNOST ter naknadno dovolil prijatelju juristu vpogled vanj. Ker je na časopisu pisalo, da je samo za notranjo uporabo, je sodišče smatralo, da je Miklavčič kršil zakon o uradnih tajnostih.

Miklavčiča so prvotno obsodili na pet let in osem mesecev strogega zavora, kar je 18. feb. 1977 prizivno sodišče znižalo na dve leti in pol. Kljub svoji starosti je bil Miklavčič iz zavora premeščen na težko delo v livarno, v Dobu, kjer mu dela družbo 15 kriminalcev, v glavnem obsojenih zaradi umorov. Dasi ima stalne bolečine v desni roki, Miklavčiču ne dovolijo zdravniškega zdravljenja.

Značilno je, da je bil zaradi svoje lojalnosti do države in vestnega opravljanja službe Miklavčič, že kot sodnik, šestkrat odlikovan. Kot krščanski socialist je šel leta 1941 v partizane; svojega krščansko socialističnega prepričanja ni nikoli skrival. Pri partizanih je bil zajeht od okupatorja in poslan v Gonars. Od tam je po enem letu pobegnul."

Pogovor med dr. Tomićem in dr. Sircem

Naš stalni sodelavec dr. Ljubo Sirc je v julijski številki ponovno naslovil na hrvatske nacionaliste "Vprašanja" ter v odgovarjanju nanja med ostalim omenil dr. Tomičevo pismo v SUNDAY TIMESU, ki je povzročilo Shawcrossovo opravičilo, da ustaši niso pobili en milijon Srbov ampak samo 150.000.

Od dr. Iva Tomića smo prejeli odgovor, ki ga spodaj objavljamo. Članek je bil pisan v hrvatskem jeziku, za kar se je g. Tomić vnaprej opravičil in prosil za prevod. To smo oskrbeli. Objavljamo tudi dr. Sircjev odgovor

*

"Z veseljem sem bral članek dr. Ljuba Sirca, 'Ponovno vprašanja...' (KT 18. julija), v katerem se v celoti strinja s pravico samoodločbe za Hrvate, ki jo v isti meri priznava tudi ostalim narodom v Jugoslaviji. Zdi se mi, da je to izhodiščna točka razgovora vseh resničnih demokratov. Vsekakor smatram, da je hotenje po državnosti pozitivna želja in da ne sme biti naperjena proti nacionalnim težnjam ostalih narodov. Če govorim s stališča generacije, ki ni bila direktno vpletena v dogodke za časa vojne, morem danes reči, da nas je vse obstoj Jugoslavije stal preveč življenj in nesreč, da bi bilo treba posebej poskušati, da jo ohranimo. S tem ne želim reči, da nismo nekoliko sami krivi za mnoge napake, vendar je ostvaritev Jugoslavije pomenila skoraj nemogoč poskus. Zahodni narodi v Jugoslaviji, Hrvati in Slovenci, so stoletja živeli na demokratskem Zapadu, medtem ko so Srbi prebili stoletja pod Turki in v objemu Vzhoda. Ustanoviti državo s tolikšnimi različnimi pogledi, političnimi, kulturnimi in čustvenimi, je bila skoraj nemogoča naloga. Poleg tega je bilo politično mišljenje (demokratsko) šele v razvoju in se ni povsod ustalilo, politična modrost gotovih politikov pa je bila dvomljiva. Zlasti od leta 1918 je preporod bratov Radičev postavil temelje hrvatski demokraciji v širokih slojih hrvatskega naroda. Vsi poznamo nadaljnje dogodke in moremo z gotovostjo trditi, da narod, ki je devetdeset let sledil človečanski politiki bratov Radičev, Mačka in Krnjevića, ni mogel biti zapleten v dogodke za časa vojne, za katere odgovarjajo ekstremisti. Od leta 1941 do 1945 je bila dezela v državljanski vojni; v takšnem položaju vedno raste ekstremizem. Kot mladenič sem živel v Hrvatski in znana stvar je, da ekstremni hrvatski nacionalizem ni imel podpore v narodu, pa tudi srbski ekstremizem ni imel podpore med Hrvati. Dejstvo je, ki ga je mogoče dokumentirati, da so se preganjanja Hrvatov in Srbov sprovajala samo zaradi tega, ker so bili predstavniki teh narodov. Demokratični Hrvati priznavajo te velike napake, toda obenem opažam, da se odprto ne govori o četniškem preganjanju Hrvatov, medtem ko se pa govori o

preganjanju Srbov.

Kar zadeva članek g. W. Shawcrossa od 21. novembra 1976, je on stopil z menoj v stik in se opravičil, češ da je čutil, da je storil napako, čim je članek napisal. Napaka je bila v tem, ker je ves narod obtožil dejanja, za katerega so bili odgovorni skrajni politiki. Ko je objavil zadnje žrtve, se je spet pojavila ista slika: hrvatske žrtve od strani srbskih ekstremistov spet niso bile omenjene. Kaže, da je to stališče, kot ga Angleži imenujejo "Croat bashing". Z drugimi besedami: 'Tolči po Hrvatih'. Zaradi teh netočnosti in zaradi boljšega razumevanja tedanjih razmer mi je uspelo zbrati podatke, ki se mi zdijo najbolj zanesljivi:

Z ozirom na popis prebivalstva leta 1931 (t. j. v zadnjem popisu pred drugo svetovno vojno) je bila udeležba Srbov v skupnem prebivalstvu tedanje Jugoslavije 40%, Hrvatov pa 23,1%. Po popisu iz leta 1948 (prvi popis po zaključku druge svetovne vojne) in pred velikim odhodom Hrvatov iz domovine, je udeležba Srbov na istem področju znašala 40,6%, kar pomeni, da je njihova relativna moč v skupnem prebivalstvu narasla za 0,6%. Po istem popisu je udeležba Hrvatov v celokupnem prebivalstvu znašala 22,9%, kar pomeni, da se je relativna udeležba Hrvatov zmanjšala za 0,2% (podatki iz Bičaničevega 'Stanovništva FNR Jugoslavije po nacionalnoj pripadnosti', 1953, str. 79.)

Po podatkih republiškega statističnega zavoda SR Hrvatske za področje SR Hrvatske je za časa vojne umrlo 185.327 oseb. Od tega je ena tretjina umrla po zapori in taboriščih, ena tretjina v neposredni borbi, in ena tretjina od bombardiranja in terorja. Vsekakor tu ni omejeno komunistično preganjanje za časa vojne in po njej, in koliko žrtev je moč pripisati njegovemu ekstremizmu.

V svojem članku od 19. decembra 1977 v SUNDAY TIMESU sem zapisal, da je bilo število Hrvatov procentualno največje med partizani, toda ne absolutno največje, kot je bilo to objavljeno v komunističnem tisku okoli leta 1946. To je zgodovinsko potrjeno, ker je imelo četništvo mnogo globlje temelje v srbskem narodu tekom dolge zgodovine kot pa jih je imelo ustaštvo, ki je vzniknilo šele po umoru hrvatskih demokratičnih predstavnikov v beograjskem parlamentu leta 1928.

Od leta 1955 do 1961 sem bil zaposlen v English Electric Co. V tem času je prišlo iz Jugoslavije osem predstavnikov sklepat tehnične sporazume, kjer sem bil jaz tolmač. Med njimi ni bilo niti enega Hrvata, Slovenca, Makedonca ali Albanca. Vsi so bili Srbi iz Srbije razen enega pravoslavnega iz Hrvatske, ki je bil moj kolega na zagrebški fakulteti. V drugi, nedavni, delegaciji osmih oseb je en Hrvat in en Slovenec, vsi ostali so bili Srbi. To je majhen primer, za katerega bi mogli reči, da še ni reprezentativen, vendar pa, na žalost, po pričanju ljudi, popolnoma točen. Proti temu še nisem našel podatkov, in to je tako očitno, da nihče niti ne zbira podatkov o popolni srbizaciji Jugoslavije, kot je to opisal nedavno neki angleški politik. Od tu izraz srbokomunizem, kar pa nikakor ne pomeni, da je vsak Srbin komunist ali da je komunizem utemeljen v srbskem na-

rodu. V svojem članku sem napisal, da so se Hrvati borili na strani svobodnega sveta in proti fašizmu, kar pa ne pomeni, da je mogoče staviti v to kategorijo vse pristaše četništva ali ustaštva.

Torej tu ni protislovja, ker je tekom vojne anti-fašizem zbral večino Hrvatov, vendar pa so se po letu 1945, ko je narod spoznal komunistične nezakonitosti, ko so ljudje izginjali brez sledu in brez sodbe, Hrvati v veliki večini odpovedali takšnemu režimu. "

IVO TOMIĆ
Middlesex Polytechnic

Dr. Ljubo Sirc takole odgovarja dr. Ivo Tomiću:

"Žal mi je, da moram gospodu Tomiću ugovarjati, ker se mi zdi, da je dobronameren in demokratično razpoložen. Če bi bilo več takih Hrvatov, bi morda celo sedli skupaj in se dogovorili o skupnem boju za obnovo demokracije na jugoslovanskem področju, zakaj mogoče jo je obnoviti samo skupno, kolikor je za to sploh kakva možnost. Čisto brez potrebe se g. Tomić opravičuje, da ne piše v slovenščini - Slovenci na splošno nismo ne tako prenapeti, ne tako nepraktični, da bi pričakovali, da se bo mnogo naših sosedov naučilo slovenščine. Ugovarjati pa moram gospodu Tomiću, ker njegova razlaga vsebuje celo vrsto mitov, ki zastrupljajo življenje med nami.

Začenja s tem, da je Jugoslavija nas vseh stala preveč žrtev. Dasi so menda po prvi svetovni vojni jugoslovanske oblasti nekajkrat celo z artilerijo nastopile proti Albancem in je prišlo nekajkrat do spopadov med vojsko ali žandarji in demonstranti ali stavkajočimi, kjer je bilo nekaj mrtvih, jaz ne vem za noben primer masovnega klanja. Da smo doživeli to, smo morali počakati na Neodvisno državo Hrvatsko in na komuniste. Ne nih ne drugih ni mogoče enačiti z Jugoslavijo. Vsaj NDH je mogoče enačiti s stanjem, ko ni bilo nobene vezi med Hrvati in Srbi. Poudariti je tudi treba, da ustaška strahovlada ni prišla za Aleksandrovo diktaturo, ampak za Mačkovo banovino, potem ko so se Srbi že davno spustili v pogajanja s hrvatskimi predstavniki.

Drugi mit je, da smo Hrvati in Srbi živeli na demokratskem Zahodu, medtem ko so bili Srbi pod Turki. Prvič so Srbi imeli svojo državo že od srede 19. stoletja in je bila ta na splošno priznana vsaj pod Petrom I, kot majhna država z demokracijo, ki je funkcionirala. Drugič je bila za nas Hrvate in Slovence "demokratični Zahod" Avstroogrski. Pravijo, da je bila v dvojni monarhiji precejšnja pravna varnost, toda obenem je bil vsekakor tudi precejšen pritisk germanizacije in madžarizacije. Avstrijski "zahodni demokrati" so leta 1908 sredi Ljubljane ubili narodnjaka Adamiča in Lundra. Dalje: če je med Hrvati in Srbi res tak prepad v mentaliteti, kako bodo živeli skupaj v državi Hrvatski, ker jih nedvomno nekaj bo tam, tudi če Zagreb ne dobi cele Bosne. In kako bodo Hrvatje živeli z muslimani, ki so še bolj "vzhodnjaški" kot pravoslavni, če že gre za to, dasi jih nekateri preprosto proglašajo za Hrvate. Sploh so kljub vsemu govorjenju o nepremostljivih razlikah Hrvatje in

Srbi na istem ozemlju in bodo morali živeti skupaj v Jugoslaviji ali izven nje. V tem je tudi hinavstvo hrvatskih nacionalistov, ki trdijo, da Hrvatje in Srbi ne morejo biti v isti državi, zraven pa zahtevajo meje, ki bi vključile v hrvatsko državo 8 - 10 milij. ljudi kar 2 - 3 milijonov Srbov.

G. Tomić pravi, da je bilo najmanj 90% Hrvatov proti ustašem. Upam, da je bilo res tako - vedeli ne bomo nikdar. Toda vem, da so se mnogi Hrvati, ki sem jih jaz srečal v Sloveniji takoj po nemški okupaciji, ogabno navduševali za Pavelića, ne da bi se sploh ozirali na to, da je nam Slovincem pretel konec od njihovih zaveznikov nacistov in fašistov. Vem tudi to, da slovenskih študentov-prostovoljcev po okolici Zagreba niso lovili ustaši ampak publika in še posebej Mačkova Seljačka zaščita, ki je prešla k Paveliću. Seveda ne mislim vseh Hrvatov obtoževati ustaštva, - daleč od tega, - toda čudno je, da jih je še danes tako malo pripravljenih obsoditi ustaše, in se vsekakor mnogo rajše družijo z njimi kot pa z nami demokratični Slovenci in Srbi, čeprav jim priznavajo pravico do samoodločbe in ostalo.

G. Tomić se pritožuje, da govorimo o preganjanju (gre za masovno ubijanje, ne preganjanje) Srbov, o preganjanju Hrvatov po četnikih pa ne govorimo. Na misel mi prihaja primerjava: govorimo o nemškem masovnem ubijanju Židov, Poljakov, Rusov itd., ne pa ali mnogo manj o bombardiranju Dresdena in drugih nemških mest. Oboje je zločin, toda vsi čutimo, da je med zločini velika razlika. Ustaši so leta 1941, ko so jih nacisti in fašisti ustoličili v Zagrebu, začeli kar na lepem ubijati Srbe, vstevši ženske in otroke. Če g. Tomić ne ve nič o tem, naj vzame v roko knjigo Richard Pattee, The Case of Cardinal Aloysius Stepinac, Milwaukee, The Bruce Publishing Co., 1953. Dasi ta avtor do neke mere skuša braniti ustaše, - pravi, da so se bali vidovdanske vstaje, - vendar njegovi primeri o tem, kako so ustaši zganjali cele vasi v pravoslavne cekve in jih požigali ali pobijali na drug način, povedo svoje. Četniki v Bosni, - ljudje, ki so pred ustaši bežali in dolgo niso imeli sploh nobene organizacije, - so se maščevali. Tudi to je bil zločin, toda brez primere z načrtnim ubijanjem, ki so ga zagrešili ustaši kot oblast. Hudo je tudi to, da so se Srbi v svojem atavističnem sovraštvu do Turkov, maščevali predvsem nad muslimani, ki večinoma niso imeli z ustaši nobene zveze. Mojemu prijatelju so ubili brata, ki je bil celo jugoslovansko usmerjen. To so bili hudi zločini, toda kot opisuje Magnum Crimen, ki je sicer režimska knjiga, a objavlja dokumente, so muslimanski prvaki ves čas skušali preprečiti ustaško divjanje iz humanističnih in moralnih razlogov, pa tudi, ker so se bali, da se bodo Srbi obrnili tudi proti njim, če jih bodo ustaši pobijali.

Kar zadeva številke, sem jaz vedno slišal številko 300.000 kot število ustaških žrtev. Morda jih je bilo manj in je številka 150.000 bližja resnici. Nikdar nisem slišal nobene ocene števila Hrvatov, ki so jih ubili četniki. Številke g. Tomića nimajo mnogo vrednosti. Od 1931 do 1948 je dolga doba in so bili na delu različni vplivi, med drugimi tudi različna rodnost. Znano je, da je rodnost med Hrvati v tem stoletju nizka. Niti ne pomenijo veliko

številke o žrtvah na področju SR Hrvatske. Ustaši so "operirali" tudi po Hercegovini in Bosni. Vem, da se je procent Srbov na področju Hrvatske zmanjšal, dasi primajkljaj niso samo pobiti, marveč tudi pregnani in taki, ki so se sami izselili. Vsekakor ustaško pobijanje zame niso samo številke, ker sem poznal ljudi, ki so jim pobili svojce. Razen tega je morala neka moja stara sorodnica v Karlovcu prestopiti v katoličanstvo, da se je ustaši ne bi lotili.

Gospod Tomič ponavlja trditev, da je bil odstotek Hrvatov med partizani največji. Kdaj in kje? Kolikor jaz vem, so bili partizani od začetka predvsem prečanski Srbi. Ko sem kot partizan šel iz Dalmacije preko Korduna in Banije v Slovenijo, je bilo seveda med partizani, ki sem jih srečaval, mnogo Hrvatov. Toda to je bilo v glavnem na Hrvatskem in potem, ko so v Dalmaciji že lahko mobilizirali. Toda istočasno so mobilizirali tudi v Makedoniji, Srbiji in Vojvodini. Sicer pa ne vem, kaj naj bi sledilo iz tega, da je bilo med partizani relativno največ Hrvatov. Da je bil komunizem pravzaprav hrvatski, kot tako in tako trdijo nekateri srbski šovinisti?

Razlaga za naziv srbo-kunizem je najverjetnejše, da so hrvatski nacionalisti v dnu duše rasisti, ki so v Srbih našli grešne kozle za vse, prav kakor so jih nacisti v židih. Zato tudi posnemanje nacističnega govorjenja o judo-kunizmu s srbo-kunizmom. Moram reči, da je srbizacija Jugoslavije pod komunisti čudna stvar, ako upoštevamo da sta med najbolj znanimi voditelji komunizma dva Hrvata, Tito in Bakarić, in dva Slovenca, Kardelj in Dolanc. G. Tomič bi bil najbrž užaljen, če bi jaz začel poudarjati, da je ustaštvo hrvatsko, medtem ko misli, da morajo Srbi mirno požreti srbo-kunizem. Zakaj hrvatski nacionalisti tako radi zahtevajo eno merilo zase in drugo za ostale?

Toda g. Tomič ni odgovoril na glavna vprašanja:

- 1) Ali Hrvatje priznavajo pravico samoodločbe, ki jo upravičeno zahtevajo zase, tudi Srbom in muslimanom?
- 2) Ali se bodo hrvatski nacionalisti odločili za borbo za obnovo demokracije na jugoslovanskem področju, ali bodo Titovo diktaturo rajši indirektno podpirali s tem^{da} rasistično napravljajo Srbe krive za vse?
- 3) Ali so hrvatski demokrati pripravljeni sodelovati s srbskimi, muslimanskimi, slovenskimi, makedonskimi in drugimi demokrati, ker sicer ni mogoče obnoviti ne demokracije ne izvesti pravice do samoodločbe? "

LJUBO SIRC

DRAGA 1977

Na letošnji Dragi (2.—4.septembra) so nastopili trije predavatelji: publicist-domačin Saša Martelanc, škof dr. Lojze Ambrožič iz Toronta, ter pisatelj in tiskarniški nameščenec Vinko Ošlak iz Raven v Sloveniji.

Zaradi stiske s prostorom, smo morali odložiti izvirno poročilo do naslednje številke.

Ur.

PROGLAS NARODNEGA ODBORA ZA SLOVENIJO

ROJAKOM V DOMOVINI

Slovinci, Slovenke!

Dvaintrideset let je minilo od konca tragedije druge svetovne vojne, med katero je moral zaradi okupacije in revolucije slovenski narod preživeti morje trpljenja. Kolikokrat je bila izrečena beseda svoboda in kako željno jo je slovenski narod pričakoval! V dvaintridesetih letih se je mnogo spremenilo, toda slovenski narod - z izjemo partijskih funkcionarjev - ni svoboden. Slovenski narod ne more odločati o svojem življenju, ampak je le predmet, s katerim komunistična partija razpolaga po svoji volji. V Sloveniji ne obstaja in ne sme obstajati nobena politična stranka razen komunistične partije, ki vlada diktatorsko in igra dvoilično vlogo: na eni strani podpisuje mednarodne pogodbe o spoštovanju človekovih pravic, na drugi strani pa jih dosledno zatira z vso brezobzirnostjo na vseh področjih zasebnega in javnega življenja.

Navajamo določbe člena 1. a, VII, Sklepne listine konference o evropski varnosti in sodelovanju v Helsinkih 1. avgusta 1975. Poleg 34 držav je sprejel obveznosti izpolnjevanja teh sklepov o spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin za SFR Jugoslavijo njen predsednik Josip Broz Tito. Obveznosti iz navedenega člena so sledeče:

"Države udeleženke bodo spoštovale človekove pravice in temeljne svoboščine, vštveši svobodo misli, vesti, vere in prepričanja za vse, ne glede na raso, spol, jezik in vero.

Pospeševale in spodbujale bodo dejansko uveljavljanje državljskih, političnih, gospodarskih, socialnih kulturnih in drugih pravic in svoboščin, ki vse izvirajo iz dostojanstva, lastnega človekovi osebnosti in so bistvenega pomena za njen svobodni polni razvoj.

V tem okviru bodo države udeleženke priznavale in spoštovale pravico posameznika, da izpoveduje in izpolnjuje, sam ali v skupnosti z drugimi, vero ali prepričanje, in da ravna tako, kot mu narekuje vest.

Na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin bodo države udeleženke ukrepale v skladu s cilji in načeli Ustanovne listine Združenih narodov (1945) in s Splošno deklaracijo o človekovih pravicah (1948). Prav tako bodo izpolnjevale svoje obveznosti, zapisane v mednarodnih deklaracijah in sporazumih s tega področja, vštveši med drugim mednarodna pakta o človekovih pravicah, če jih zavezujejo."

Še več. V sklepnih listini Helsinške konference je prevzela obveznost, da zaščiti temeljne človeške pravice, katere vsebuje Splošna deklaracija Združenih narodov o človekovih pravicah iz leta 1948. Navedemo jih le nekaj:

"Pravica do zaščite proti vsakemu dejanju, ki bi kršilo človekove osnovne pravice, priznane v ustavi in zakonu" (čl. 8). "Nihče ni kriv, dokler se mu krivda ne dokaže" (čl. 11). "Zajamčena je svoboda mišljenja in izpovedovanja" (čl. 18). "Pravica do svobodnega

izražanja in razširjanja svojega mnenja" (čl. 19). "Pravica združevanja in zborovanja" (čl. 20). "Vsak ima pravico sodelovati pri vodstvu države" (čl. 21). "Svobodne volitve" (čl. 22). "Starši imajo prvni vrsti pravico odločati o načinu vzgoje svojih otrok" (čl. 26). "Nobena določba v pričujoči deklaraciji človekovih pravic se ne sme razlagati tako, da bi dajala kakršnokoli pravico bodisi državi bodisi skupini ljudi ali poedini osebi za podvzemanje ali izrševanje dejanj, ki bi imela namen zatreti katerokoli pravico ali svobodo, navedeno v tej deklaraciji" (čl. 30).

Vsi vemo, da vladajoči režim v Jugoslaviji in Sloveniji ne izpolnjuje obveznosti sklepne listine Helsinške konference iz leta 1975, da zatira temeljne človekove pravice, navedene v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, ki bi jih morala po svoji obveznosti ščititi. Prav pa je, da še posebej poudarimo, da sedanje oblasti v tem pogledu ne izpolnjujejo niti svoje lastne ustave.

Tole npr. določa ustava SR Slovenije:

Člen 109: "Zajamčena je svoboda tiska, govora in svoboda javnega nastopanja. Občani imajo pravico v sredstvih javnega obveščanja izražati svoje mnenje". Člen 209: "Občan ima pravico dajati politične in druge pobude splošnega pomena." Člen 210: "Zajamčena je svoboda združevanja in svoboda zborovanja ter drugega javnega zbiranja." Člen 214: "Protiustavno in kaznivo je kakršnokoli propagiranje ali izvajanje verskega sovraštva in nestrpnosti."

Opozorimo le na nekatera dejstva: dosledno zatiranje svobode tiska in združevanja; ne dolgo tega je svetovna javnost zvedela, da je bil v Sloveniji obsojen rojak celo na podlagi zapiskov svojega lastnega osebne dnevnika; odvzemanje potnih listov brez obtožbe ali obsodbe; grožnje učiteljem, ki hodijo v cerkev "naj si izberejo drug poklic"; vsestranski privilegij za člane komunistične stranke; zanikanje pravice staršem glede vzgoje otrok; uradno in obvezno poučevanje marksizma; omejevanje svobode kulturnim ustvarjalcem; propagiranje in izvajanje verskega sovraštva in nestrpnosti; neprestani pritisk komunistične stranke na delovanje Cerkve; vse to so vsakdanji pojavi v Republiki Sloveniji, ki imajo svoje korenine v odpravi politične svobode.

Ne osebna, ne verska, ne kulturna svoboda niso zajamčene, če v deželi ne vlada politična svoboda. In dokler temu ne bo drugače, bodo tako helsinški sklepi kakor slovenska ustava in Splošna deklaracija le za zunjo uporabo - brez vsake koristi za narod.

Zadnja leta dvigajo posamezniki in skupine v državah - socialističnih demokracijah - , kjer so osnovne človekove pravice zatirane, zahtevo po izpolnjevanju ustavnih določil in mednarodnih pogodb o zaščiti človekovih pravic. Ti pogumni posamezniki in skupine (v Sovjetski zvezi, na Češkem, Poljskem in drugod) dobivajo množično oporo v svojih državah in tudi moralno oporo svobodnega sveta.

Ko opozarjamo na ta dejstva, ne hujskamo k nasilnemu odporu, marveč Vas pozivamo, da zahtevate izpolnjevanje določil ustave, da zahtevate izpolnjevanje obveznosti o zaščiti človekovih pravic, kot jih je

prevzela SFR Jugoslavija v mednarodnih pogodbah, da zahtevate svobodo volitev, ki naj omogočajo vsem državljanom udeležbo pri vodstvu Slovenske Republike.

Slovenski narod je v svoji zgodovini dokazal predvsem z ustoličevanjem koroških vojvod preko stoletij zatiranja, da je svoboda temelj njegove biti. Današnji čas terja, da to ponovno dokazemo.

Nikdar nismo pričakovali, da bi KP v nasprotju s svojo ideologijo branila človekove pravice; pričakovali pa smo in še pričakujemo, da bodo dvignili svoj glas vsaj tisti zapeljani rojaki, katerih narodni idealizem je KP zlorabila za revolucijo pod pretvezo osvobodilnega boja. Sedanji molk - posledica razočaranja - bi bil še usodnejši od tedanje zmote.

Ruski disident Sinjavski, ki je preživel v Sovjetski zvezi sedem let prisilnega dela, je prišel do spoznanja, da je v človeški naravi silna težnja po svobodi; vsebuje pa tudi sposobnost, da se prilagodi sužnosti. Naj ne bo sedanja slovenska generacija tista, ki bi zamudila zgodovinski trenutek in pretrgala trnjevo pot bojev našega naroda za svobodo, ki se ni nikdar hotel prilagoditi ne gospodarski, ne politični, pa tudi ne duhovni sužnosti.

Če hočeš biti svoboden, če hočeš, da bo svoboden tvoj rod, potem javno in pogumno zahtevaj ter brani svoje pravice. Krik posameznika bo našel odmev in sprožil plaz, katerega ne bo mogoče ustaviti.

Nihče nam ne bo prinesel svobode, ako je ne zahtevamo sami. Naša moč je v nas samih.

Za Narodni odbor za Slovenijo

Miloš Stare, predsednik

Buenos Aires (Argentina), Cleveland (ZDA), London (Anglija), Napa (ZDA), New York (ZDA), Sidney (Avstralija), Toronto (Kanada). V maju 1977

/ Z zgornjim pozivom so bili slovenski rojaki v domovini seznanjeni pred začetkom prve po-helsinške konference v Beogradu.



KLIC TRIGLAVA

V letošnji aprilski številki smo objavili dr. Novakov spominski članek o pok. dr. Srečku Baragi. Ko je članek v celoti ponatisnila revija *Tabor*, ga je videl neki dr. Novakov prijatelj in kritiziral naslov članka "*Zgodovinska izdaja narodnih interesov od strani slovenskih komunistov*", češ da se kričeči naslov in podnaslovi ne spodobijo za članek "in memoriam", ker da ga narejajo za politični pamflet. Dr. Novakov originalni naslov (brez kakršnihkoli podnaslovov) je bil "*V spomin dr. Srečku Baragi*".

Z ozirom na ustaljeno prakso, so naslovi in podnaslovi v časopisju domena urednika, ne člankarjev. Ker od bralcev ni mogoče samo od sebe pričakovati, da bodo prebrali ves časopis, je glavna naloga naslovov, da pritegnjejo bralčev pozornost, (ne da bi pri tem seveda zatajili srž vsebine.) Vloga podnaslovov pa je predvsem, da razbijejo odn. odstranijo monotonost dolgega pisanja in s tem olajšajo branje.

Seveda odraža določitev naslovov tudi časnikarsko sposobnost in okus urednika in njegovih pomočnikov; o slednjem je kajpak težko diskutirati. Je čisto možno, da udarni naslov ne odgovarja memorialnemu okusu ali občutju nekaterih bralcev, vendar pa bo težko zanikati, da spričo same vsebine naslov ni zadel žeblja na glavo. Se morda dr. Baraga z njim ne bi strinjal...?

Urednik

Kot je KLIC TRIGLAVA že kratko omenil julija meseca, je umrl v Buenos Airesu dr. Milan Bano. Pokojnik je bil rojen 1902. v Metliki, pravno fakulteto pa je z doktoratom končal na ljubljanski univerzi. Vstopil je v upravno službo, kjer je zaradi izrednih sposobnosti, vestnosti in organizatoričnosti hitro napredoval. Postal je podbanov tajnik. Prav to je tudi napotilo generala Rupnika, ko je prevzemal predsedstvo Ljubljanske pokrajine in stremel za učinkovito upravno aparaturo, da je hotel imeti dr. Milana Bana v pokrajinskem predsedstvu. Za dr. Bana imenovanje ni bilo dobrodošlo, ker je bil že od leta 1941. aktivno vključen v ilegalno Mihajlovičev organizacijo. V gotovih ozirih se je seveda strinjal z generalom, v nekaterih ne. Toda tedanje začasno poveljstvo ilegale (v dobi interregnuma med Novakom in Prezljem) je naročilo dr. Banu, naj sprejme imenovanje. Tako je mož postal predsedstveni tajnik predsedstva Pokrajinske uprave, česar seveda ne gre zamenjati za osebno tajništvo prezidenta Rupnika. Kot tak je bil 1944. aretiran, nakar ga je Gestapo poslal v Dachau. Po končani vojni se ni hotel vrniti v komunizirano domovino; po krajšem bivanju v Trstu je emigriral v Argentino, kjer se je zaposlil in končno upokojil. Pred dvema letoma je bil na obisku v Evropi; tedaj me je obiskal za teden dni, ki sva jih preklepetala in obiskala nekatere zanimive točke angleškega otoka.

Pri dr. Banu ne gre pozabiti njegovega predvojnega delovanja v korist ožje domovine Bele krajine. Bil je dolga leta agilni predsednik ljubljanskega belokranjskega društva, ki je na primer preko belokranjske zadružne vinske kleti in strokovnih tečajev gospodarsko pomagalo belokranjskim vinogradnikom, pa tudi belokranjskim študentom v Ljubljani. Če ne bi bilo vojne, tako so sodili tisti, ki jim gre verjeti, bi dr. Bano po vsej verjetnosti dosegel mesto načelnika upravnega oddelka banske uprave, ki je bilo tiste čase najvišje mesto v upravni službi Slovenije.

VISOKO TUDI V ILEGALI

Z dr. Banom sva se prvič srečala v "pobratimski" ilegalni organizaciji pozno v jeseni 1941 po moji "ilegalni" vrnitvi iz pregnanstva v Srbiji. Milanu, ki ga je vključil v ilegalo prijatelj Hrvoje Maister, (tudi z banske uprave, ki pa je bil zelo zgodaj aretiran od okupatorja in poslan v Italijo), sem najprej pomagal pri organiziranju Narodne legije, ki ji je načeloval. Pri Milanu sem se tudi sestajal s Kosto Domazetovičem, izredno sposobnim zagrebškim časnikarjem, ki je urejal bistre ilegalne "Pogovore z Italijani" v času, ko je prof. Šolar predsedoval ilegalni propagandi, kjer sem nekaj časa deloval.

Po razsulu Italije, je bil dr. Bano ob reorganizaciji ilegalne vojaške organizacije, ki je bila potrebna spričo katastrofe v Grčaricah in neobhodnem umiku majorja Novaka, postavljen za načelnika ilegalne Državne obveščevalne službe za vso Slovenijo in pozneje imenovan za rezervnega majorja. Istočasno sem bil imenovan

za tajnika glavnega načelstva te službe; odtlej so najini osebni stiki spet postali takorekote dnevni.

V tistih časih je prevladovala teza, da naj vodilna mesta v vojaški organizaciji prevzamejo strankarsko čim manj eksponirani civilisti, le izključno operativne položaje pa naj zasedejo aktivci. Ob tem torej dr. Banovo imenovanje na tako odgovorno ilegalno mesto dejansko ni bilo veliko presenečenje, saj ni bilo mnogo izbire. Dr. Bano je bil, kot sem že omenil, visok, sposoben in vesten upravni uradnik, pri katerem se ni bilo bati, da bi na primer osebno ali partijsko utegnil izrabljati informacije, ki so se zbirale v obveščevalnih centrih. Istočasno je, zaradi visokega upravnega položaja pred in med vojno, osebno izredno dobro poznal takozvano "smetano slovenske družbe", kar je mnogokrat odločujoče razložilo ali dopolnilo eno ali drugo informacijo, ter jo postavilo v pravilno perspektivo. Kot šef obveščevalne službe je stal na stališču, da je treba prihajajoče informacije vedno jemati z rezervo in jih preverjati, kolikor je to bilo v tistih izrednih časih mogoče. V pogledu konspiracije nam je vsem dajal zgled. V načelnem oziru je bil dr. Bano mnenja, da mora biti Državna obveščevalna služba izključno informacijska ustanova, ki ni smela imeti nobenih likvidacijskih nalog. Iz tega je izhajalo tudi naše stališče, da bi naj v primeru kake potrebne usmrtitve, kot se je to na primer pokazalo ob Weiblovmem izdajstvu, poslovalo vojno sodišče. Spričo legalne jugoslovanske vlade v tujini za to ne bi moglo biti legalnih pomislekov. Na žalost tega mnenja - iz čisto drugih razlogov - oni na vrhu niso delili z nami, kar je bilo po eni strani seveda mogoče razumeti spričo totalne revolucije, ki so jo sprožili komunisti.

GLAVA V TORBI

Osebno je bil dr. Bano širokogrudnega in plemenitega značaja, izobražen in finega nastopa. Kot tak najbrž nikdar ne bi niti pomislil na to, da bi prihajal v poštev za načelnika obveščevalne službe, česar se je dejansko tudi branil. Toda v izrednih časih se je uklonil imenovanju in iz patriotskih razlogov prevzel nase breme, ki mu je stvarno pomenilo permanentno igro z življenjem. Ko so ga aretirali, ga je rešila njegova in naša konspiracija, da mu ni odletela glava: dejansko gestapovci - in domači ovaduhi - niso vedeli, s kom so imeli opravka. Pred Gestapo ga je spravilo njegovo organizacijsko obvestilo nekomu drugemu, pri katerem so ga našli. Če se zaradi aretacij naš ilegalni aparat ne bi stalno krčil, do tega verjetno nikdar ne bi niti prišlo. Kot načelnik mu je potem sledil enakovreden prijatelj, ki ga do danes še niso razkrinkali.

V poznih letih življenja se je nameraval vrniti v domovino k družini. Računal je, da se bodo razmere olajšale in da proti njemu dejansko komunistični režim nima usodnih informacij. Toda pred končno odločitvijo me je opetovano vpraševal za mnenje in tehtal argumente "za" in "proti". Prav ko je prihajal na obisk k meni, je izšla zglasna Vidičeva "Črna roka". Trditve, da je vodil Državno obveščevalno službo, - čeprav je bila bolj pavšalne kot osebne narave, - ga je končno prepričala, da se krvava zver doma še ni napila človeške krvi. Ostal je v tujini, znova trpko izkušnjo več, vendar pa svoboden človek.

Politično v emigraciji ni bil nikjer angažiran, kar je odgovarjalo njegovi naravi, dasi ni bilo nikdar nobenega dvoma, kje je stal. Mogel si mu kljub temu vedno zaupati. Bil je "Klicov" naročnik od prvih dni; pogosto je delil naša mnenja, a kadar se ni strinjal, mi je to odkrito in jedrnato - povedal. Naj počiva v miru.

D. Pleničar

Dr. Miloš Vauhnik:

DUHOVNE VAJE KOT PREDPRIPRAVA ZA PROSLAVO 60-LETNICE OKTOBRSE REVOLUCIJE

(Reminiscence, triumf in erozija komunizma)

Ob letošnjem oktobrskem jubileju je že mogoče reči, da je marksizem izgubil bitko s človeškimi dušami, a ostaja nevarnost, da se bo v obupu zatekal k hujšemu nasilju ali prevaram.

1. RUSIJA JE MORALA PROPASTI

Junija 1916 je ruski general Brusilov predrl avstrijsko fronto. Zaradi te ruske ofenzive je imela Avstrija okoli 450.000 mož izgub. Ker je avstrijski vojski grozila katastrofa, so bile v vsej naglici premeščene nemške in avstrijske čete na rusko fronto, da bi zamašile veliko vrzel, ki je nastala vsled ruskega vdora. Tja sem prišel tudi jaz, da zamašim predrto fronto s svojo mršavo in sestradano pojavo.

Že takrat smo navzlic velikemu uspehu ruske vojske opazili, da je redkim nemškim in avstrijskim četam uspelo zamašiti vrzel in ustaviti rusko ofenzivo z lahkoto. Ruska vojska ni bila več v stanju izkoristiti svojega uspeha, ker je ostala imobilizirana vsled pomanjkanja hrane in streliva. Kronična bolezen ruske vojske - nefunkcioniranje dovoza s hrano, s strelivom in z vojnim materialom sploh - je bila že vsakomur očita. Od te ofenzive dalje se ruska vojska ni mogla več povzeti do večjih uspehov, ker je njena vojna organizacija popolnoma odpovedala. Medtem ko so Avstrijci in Nemci še imeli obilo materiala za utrditev postojank, ga Rusi niso imeli niti toliko, da bi napravili pri svojih strelskih jarkih žične ovire. Tudi smo opazili, da ruska artilerija in pehota nimata več streliva, medtem ko so ga imeli Nemci in Avstrijci še dovolj. Avstrijski vojaki so na primer streljali neprenehoma celo noč iz svojih jarkov, da bi tako preprečili kak nenadni ruski napad, a z ruske strani ni bilo slišati niti enega strela celo noč. Opazili smo, da vlada na ruski strani neke vrste mrtvilo in zato ni bilo nobene pobude ne na eni ne na drugi strani.

To stanje se je vleklo še nekaj mesece v do začetka leta 1917. Zato pri nas na avstrijski strani ni bilo bogve kakšnega presenečenja, ko smo zvedeli, da je 12. marca 1917 izbruhnila v Rusiji revolucija enostavno iz razloga popolne materialne izčrpanosti. Rusija je bila več kot eno leto izčrpana pred obema centralnima silama Avstrijo in Nemčijo, kar je popolnoma odgovarjalo dejanskemu stanju.

To revolucijo je izrabila Nemčija: da bi popolnoma dezorganizirala in enemogočila Rusijo, je z milijoni finančno podprla komunističnega revolucionarja Lenina, ki se je nahajal v Švicah in ga v zaplombiranem vagonu poslala v Rusijo.

Lenin je izvršil od Nemcev zaželjeno nalogo in je z boljševiško revolucijo, s takozvano oktobrsko revolucijo

(25. in 26. oktobra 1917), izločil Rusijo popolnoma iz vojskujočih se držav ter tako omogočil, da so Nemci vrgli velik del svojih čet z ruske fronte na zapadno fronto proti Angležem in Francozom.

Vendar pa to Nemcem ni več pomagalo: izčrpanost je postala tudi njihova usoda, da je končno podlegla novembra 1918, ko se je že en mesec poprej zrušila avstro-ogrska monarhija, tudi vsled totalne izčrpanosti.

2. TOTALITARNI SISTEMI KOMUNIZMA, FAŠIZMA IN NACIZMA

Ker smo živeli na nevrtaški točki na severu Slovenije, to je v Mariboru, sem z vestnostjo zasledoval dogodke pri nas in okoli nas. Mene je takratna politika, ker je bila nemirna in pestra, posebno zanimala. Pazljivo sem sledil dogodkom po časopisju, posebno v inozemskem in po številni politični literaturi, ki se je pojavljala.

Po končani prvi svetovni vojni so vsi narodi Evrope pričakovali, da bo po odstranitvi absolutističnih monarhističnih režimov, nastopilo obdobje prave svobode in dobrega sožitja med narodi Evrope.

Razočaranje je prišlo hitro. Najprej se je vedno bolj in bolj zasedal v Rusiji komunistični režim; iz Rusije so prihajale neprestano strašne vesti o divjanju komunističnega režima, češ da je prenehala vsaka svoboda in to še tisto malo svobode, kolikor so je Rusi imeli pod carističnim režimom.

V sosedni Avstriji so se pojavile tendence za Veliko Nemčijo, sua sponte spremenile v "Deutsch-Oesterreich", s čimer so hoteli Avstrijci naznačiti, da se hočejo prejkoslej združiti z Nemčijo, kar se je po nekaj letih tudi zgodilo. Iz tega "Deutsch-Oesterreich" je prišel tudi bodoči "Führer" nacistične Nemčije, Adolf Hitler - Schickelgruber. V Italiji se je zasedal fašistični režim Mussolinija in začelo se je v Primorju preganjanje Slovencev, katerih je mnogo zbežalo v Jugoslavijo: od teh jih je precej prišlo tudi v Maribor. V Nemčiji je Hitler kmalu uničil tamošnjo weimarsko demokracijo in tako so v najkrajšem času postali diktatorji Lenin in za njim Stalin, Mussolini in Hitler neomejeni gospodarji nad življenjem in smrtjo milijonov ljudi. Njihove države so se do zob obožile, sami pa so vodili zavedene mase v drugo svetovno vojno z milijonskimi žrtvami. XX. stoletje je postalo stoletje vojn, revolucij in koncentracijskih taborišč.

Plašljive zapadne demokracije so bile potisnjene ob zid in si niso upale nastopiti pravočasno in energično.

Oba totalitarizma, fašistični in nacistični sta bila za kratek čas za nas nekoliko odmaknjena, toda zato pa se je pojavil v vsej svoji krutosti in prepredenosti tretji - komunistični totalitarizem.

V roke mi je prišel več kot 150 let stari angleški atlas Evrope. V tem je bila Rusija narisana tako, da se nahaja v Petrogradu polip, katerega tipalke so se razlezle proti zahodni Evropi tako daleč, kakor se je to resnično zgodilo v letu 1945, ko je vsa Vzhodna Evropa in z njo ves Balkan (razen Grčije) prišla pod sovjetsko oblast.

Boljševiki v Rusiji so imeli pri utrjevanju svoje oblasti velike težkoče. Manjkalo jim je vsega, vladala je popolna dezorganizacija in neverjeten teror. Vsi so pričakovali, da bo ta režim moral prekoslej pasti. Toda kakšna zmeta. Režim je pokazal neverjetno žilavost in navzlic vsem težkočam doma v Rusiji, je imel še ogromno iniciative in volje rovariti mednarodno in širiti komunistično ideologijo po celem svetu.

Komaj smo zadihali svobodni zrak v svoji samostojni in suvereni državi Jugoslaviji, - prvič v zgodovini, in to šele nekaj mesecev, so se že pojavili prvi sovražniki naše svobode. General Maister je bil v nevarnem položaju in je v mariborskih vojašnicah zbiral vojaštvo deloma s prostovoljci, deloma z mobilizacijo. Imeli smo mogočnega nemškega nasprotnika, ki je imel za seboj ogromno nemško zaledje in ki nam je hotel iztrgati našo severno mejo, če ne celo ves slovenski del bivše avstrijske štajerske dežele.

Bil sem v svojem stanovanju, ko zaslišim močno streljanje sredi mesta. Opašem takoj pištolo in hitim na cesto v domnevi, da so Nemci napravili kakšen napad. Pridem na glavno ulico in vidim, da se vali po cesti naše slovensko vojaštvo, ki strelja kot divje v zrak, na čelu tega sprevoda pa so korakali oficirji. Kričali so: "Dol z vojno, živel mir in red med narodi" in slične parole. Vojaštvo se je valilo proti državnemu mostu z namero, da preide na drugi breg Drave, kjer je bilo več vojašnic. Sledim mu in pri državnem mostu se sprevod ustavi, kajti preko mosta je prišla nasproti alarmirana četa, ki je imela povelje zaustaviti došli sprevod vojaštva. Prišlo je do spopada in žrtev. Napravljen je bil red, puntarji razpršeni in mnogi aretirani, predvsem oficirji, ki so bili na čelu sprevoda. In kaj se je izkazalo? Oficirji na čelu sprevoda niso bili naši oficirji, marveč komunistični agenti preoblečeni v naše oficirske uniforme. Pri takoj sestavljenem vojaškem sodišču je bilo ugotovljeno, da je te preoblečene agente poslala komunistična centrala na Dunaju z nalogo, organizirati punt med našim vojaštvom. Imeli so veliko denarja in so pripravljali to vstajo že delj časa iz svojega skrivališča.

To je bilo prvič, da smo se soočili z nečim novim, kar nam doslej še ni bilo poznano in z metodami, katerih si niti v sanjah nismo mogli predstavljati. Če smo pri tej priliki morali ugotoviti, da smo dotlej živeli kot naivneži in bedaki, so se nam tudi odprle oči; začeli smo resno premišljevati o tem, da se komunizem infiltrira med naše vojaštvo in da imamo tedaj na severni meji dva sovražnika: Nemce in komuniste.

Fašizem in nacizem kot ideologije za naše kraje nista prišla v poštev. Ostal je samo komunizem.

Italijani so fašisti, Nemci nacisti in Slovani jasno so komunisti. Ta primitivna logika naj bi bila hrana za številne koristne budale, ki so se začela pojavljati na vseh straneh, z argumentacijo, da se fašizma in nacizma lahko ubranimo samo s tem, da se naslonimo na komunizem, ki je slovanski. Ta logika je sprejemljiva za široke

mase, ki niso poznale položaja, ki ničesar ne berejo in ki ne zasledujejo političnih dogodkov. Žalibog je bilo takšnih mnogo med inteligenco, ki so iz duševne lenobe akceptirali najenostavnejšo slovansko parolo in okuzili s tem tudi množice, ki ne mislijo mnogo. Seveda o kakem slovansvu ni moglo biti govora. Že sestava komunistične centrale v Rusiji je to dovolj zgovorno pokazala. Lenin - pol Kalmuk, Stalin - Georgijec, Trocky - žid, Molotov - pol Nemeč, Kaganovič - žid, Mikojan - Armejec itd., pač ne morejo biti kakšni prvoborcei za slovansvo, marveč gre za internacionalce, ki imajo v glavi širjenje komunistične revolucije po celem svetu.

Ker sem bil tajnik akademskega društva "Triglav," me je poklicala policija in mi predočila, da sta naši akademski društvi "Triglav" v Zagrebu in Ljubljani infiltrirani s številnimi komunističnimi agenti.

Ko se mi prišel na državno tožilstvo v Mariboru, sem na mizi prvega državnega tožilca videl debeli akt z napisom: "Lovro Kuhar." Vprašam, kaj je zagrešil Kuhar, ki je bil v prvi svetovni vojni pod mojim poveljstvom? Kaj ne veste, mi reče državni tožilec, on sedi na Dunaju na sovjetskem poslaništvu in infiltrira od tam k nam številne komunistične agente po celi državi.

Grem v uredništvo mariborskega slovenskega dnevnika in vprašam kaj je novega. Da, je nekaj novega, so rekli; v hotelu Meran se je ustrelil jugoslovanski oficir, infiltrirani komunistični agent, ki je organiziral oficirsko zaroto v mariborski garniziji.

Srečam profesorja, ki mi potoži, da je mladina začela noret, je pod vplivom komunističnih agentov, ki ji delijo neko čudno literaturo.

Grem v tajništvo demokratske stranke, kjer mi povedo, da Nahtigal, bivši nemški socialist pod staro Avstrijo, ki je sedaj slovenski komunist, infiltrira številne komuniste v socialistično stranko in ima mnogo denarja.

Srečam prijatelja, ki mi pove, da so ravnokar odkrili, da je neki Apih, ki se je vrnil v Sokola kot komunistični agent, že organiziral številne komunistične celice v Sokolu.

Bil sem komisar razpuščene nacionalistične organizacije "Orjuna", katere članstvo je sklenilo razpust organizacije leta 1925, ko so ugotovili nevarno infiltracijo komunistov. To je bilo potrjeno takoj po razpustu organizacije, ko je manjšina, ki je glasovala proti razpustu, prešla h komunistom. Dr. Leontič, zadnji predsednik organizacije, je bil celo poslanik komunistične Jugoslavije v Londonu, Uroš Bjelič, odvetnik v Beogradu, tajnik tamošnje organizacije, je bil prvi glavni državni tožilec za celo Jugoslavijo po prihodu komunistov na oblast. V Ljubljani sta bila Zihelr in dr. Rus, poleg drugih, komunistična agenta v organizaciji. Pri vseh teh je tedaj že zalegla pseudoslovanska agitacija.

Pa mi še povedo, da se je hotel vpisati na teološko fakulteto komunističen agent s ponarejenim maturitetnim spričevalom.

Komunistična infiltracija ni bila omejena samo na Maribor; bila je še intenzivnejša v Ljubljani, v Zagrebu, v Beogradu in drugod; cela Jugoslavija je bila preprežena s številnimi komunističnimi agenti. Sadovi te infiltracije so se kmalu pokazali.

Danes vemo tudi, da je bil ameriški predsednik Roosevelt obdan od infiltriranih komunističnih agentov in eden od njih, Hiss je bil obsojen na večletno ječo. Ameriški pisatelj Louis Adamič, pisatelj slovenskega rodu, je napisal knjigo "My native Land" - "Moja rodna dežela" v kateri je poveličeval komunizem. Knjigo je predhodno odobrila ameriška komunistična stranka. Infiltriral se je kot komunistični agent v bližino Roosevelta in mu sugeriral po nalogu komunistov, da naj nikar ne napravi invazije na Balkan. Vse to se je izkazalo pri uradni preiskavi v Ameriki.

4. LJUDSTVO IN MASE

Po končani prvi svetovni vojni je bila moda, pripadati kakšnemu - izmu, bodisi komunizmu, fašizmu ali nacizmu. Italijani so drli vsi v fašizem, Nemci v nacizem, pri nas pa je bila seveda tendenca pripadati na ta ali drugi način skrajni levici, to je komunizmu. Ta totalitarni val ni bilo mogoče nikjer več ustaviti in demokrati smo z zaskrbljenostjo opazovali ta fenomen, ko ste imeli občutek, da mora to prej ali slej voditi k katastrofi. Skozi 60 let sem imel priliko opazovati ljudske mase, ko zapadejo pod magični vpliv tega ali onega totalitarizma.

Ko je Hitler zavzel Avstrijo marca leta 1938, sem odpotoval na Dunaj, da bi opazoval Hitlerjev sprejem na Dunaju. Takrat je bilo še nekaj časa mogoče brez skrbi potovati z jugoslovanskim pornim listom, brez vsakega vizuma. Poiskal sem prijatelja in sva opazovala marširanje emocijiranih mas, ki so kot znorele neprestano klicale: Fuerer, Fuerer; Dunaj sem poznal iz časa vojne in tako sem vedel, kje je najbolj ugodno opazovati. Ko se je peljal Hitler mimo teh ponorelih mas, sem opazoval obraze ljudi; zdelo se mi je, da so vsi zapadli v neki trans, žareli od blaženosti in bi pri priči radevolje umrli od sreče, ker so videli Fuererja. Najbolj histerične so bile ženske, ki so kot blazne vpile in stegovale roke, se njega skušale vsaj mimogrede malo dotakniti. Moj prijatelj mi šepne: "Verjemi mi, da vsaka druga od teh žensk od same histerije ne more več držati vode. Tista pa, ki se je dotaknila Hitlerja, pa je za ves čas svojega življenja hipnotizirana in nekako začarana; teologi bi rekli, da je obsedena od hudiča."

Dva dni pred vkorakanjem zaveznikov v Milano, 24. aprila 1945, sem si upal iz svojega skrivališča na ulico, da se pomešam med ogromne množice ljudstva, ki so se valile na trg, kjer da bo govoril Mussolini. Zopet so nepregledne množice vpile: duce, duce, a noi, vinceremo - zmagali bomo. Moral sem resno dvomiti, če človeška pamer še funkcionira, ko ljudstvo nastopi v masah. Zavezniki so bili že pred vrati mesta, mase pa so vpile: duce, vinceremo - zmagali bomo.

Zavezniki so čez dva dni vkorakali v Milano, Musso-

lini pa se je umaknil proti comskemu jezeru, kjer je bil aretiran od komunistov in ustreljen s svojo ljubico. Pripeljali so ga mrtvega v Milano in ga obesili na trgu Loretto za noge kot ubitega vola v mesnici! Iste mase, isto ljudstvo, ki je še pred par dnevi vpilo: duce, duce, vinceremo, se je vrstilo na trgu Loretto ter so drug za drugim streljali v mrtvega duceja ter kričali pri tem nespodobne psovke. Vse to sem mogel osebno opazovati. Glava Mussolinija je bila samo še krvava in od strelav osmojena kepa.

Marca 1953, ko je umrl Stalin, sem v Milano opazoval komunistične mase, ki so zapadle v obup in žalost, ker je umrl "dobri", Giuseppe Stalin - njihov "padre eterno", kot so ga imenovali, to je naš Bog oče! Po ulicah in trgih je ljudstvo postavilo oltarje z gorečimi svečami in s Stalinovo sliko. Pred oltarjem so klečale množice in molile. Pa sem stopil bliže in videl, da jim res tečejo solze po licu, posebno ženskam in da res molijo: Pater noster . . . Stegovale so roke na sliko, jo božale in histerično stokale: ..buono, ..buono... dober... dober... Ta dober - buono pri njih je bil masivni morilec Stalin.

Ko so prišli zavezniki v Milano, so bili vsi zidovi, kot je že v Italiji navada, polni raznih gesel in napisov. Najštevilnejši so bili: Evviva Tito! Če bi tiste dni Tito res prišel v Milano in govoril na istem trgu kjer je prej govoril Mussolini, bi iste Mussolinijeve mase kričale: *mi smo tvoji, ti si naš! Zmagali bomo!

Žalibog nisem imel prilike priti v Moskvo, da bi videl, kako ure in ure marširajo mase pred Stalinom in mu vzklikajo.

Žveli smo v dobi diktatorjev, ki so povzročili milijonske žrtve, toda ljudstvo je vztrajalo pri češčenju svojih diktatorjev. Kako si naj to razlagamo?

Bivše cesarje, kralje, kneze, grofe, barone itd, so zamenjali podčastniki kot Gefreiter Hitler, caporale Mussolini, k.k. (kaiser-koeniglicher) Zugsfuehrer Broz, angleški sergeant Amin ter drugi francoski in angleški podčastniki v Afriki in drugod.

Filozofi, zgodovinarji, psihologi, pisatelji itd. bodo imeli v XXI. stoletju mnogo dela, pisati knjige o tem fenomenu, ponašanju ljudskih -mas, ki so bile še bolj vdane diktatorjem XX. stoletja, kot pa bile pokorne absolutističnim monarhom v XIX. stoletju.

5. TRIUMF KOMUNIZMA IN PREOKRET

Prišel je maj 1945 in dva totalitarna režima, fašistični in nacistični, sta se zrušila. Milijoni preganjanih so si oddahnili in bili prepričani, da bo sedaj doba, ko bodo človeške pravice prišle do veljave. Medtem ko so zapadni zavezniki smatrali, da je sedaj vojne konec, ni bil tega mnenja vzhodni zaveznik, komunist Stalin, ki je takorekoč vojno nadaljeval in je povsod, kamor je prišel s svojimi četami, uvedel takoj komunistični režim; zavezniki so mislili, da bodo narodi sami odločevali, kakšen režim hočejo. Stalin je kratkomalo strpal celo vzhodno

Evropo z Balkanom vred pod svojo oblast. Zapad je demobiliziral, Stalin pa je še bil dalje v vojnem stanju. Medtem ko je javno mnenje na zapadu energično zahtevalo konec vsake vojne, se Stalinu ni bilo treba ozirati na kako javno mnenje; tako je bil v prednosti. Zapad ni mogel storiti kaj drugega kot ugotoviti, da je od Luebecka do Trsta padla železna zavesa. Toda tudi zapadno od te zaves je vladal strah, da, skoraj obup, ko so vsi pričakovali, da bo Stalin prodiral naprej in pograbil ostali del Evrope. Posebno mi begunci v Italiji smo se pripravljali, da krenemo dalje na zapad, kajti Italija je bila takrat do 50 % komunistična: bila je velika nevarnost, da pade tudi Italija pod Stalina.

Položaj je bil tedaj tak, da je triumfirala komunizem, z njim njegov vodja Stalin in da so bivši zapadni zavezniki mogli samo ugotoviti, da so igrali skozi celo drugo svetovno vojno žalostno vlogo "koristne budale" v korist komunizma.

Čutil sem na lastni koži, kakšne koristne budale so bili zapadni zavezniki. Ko sem taval kot begunec po Milanu brez zaščite in pomoči, sem šel takoj, ko so prišli Angleži v Milano, h angleškemu Rdečemu krizu in prosil za pomoč. Sprejme me polkovnik in vpraša: "Od kod ste?" "Iz Jugoslavije!" sem odgovoril. "Pa bežite pred demokratom Titom; vi ste ustaš!" "Nisem ustaš, sem demokrat kot je Tito komunist." - "Moje informacije so, da je Tito demokrat kot smo mi Angleži. Sicer pa, mi še nismo urejeni, pridite čez teden dni." Vrnil sem se čez en teden; polkovnik je bil zelo prijazen in dejal: "Imeli ste prav, sedaj že vemo, da je Tito res komunist".

Isto se mi je zgodilo pri prvi begunski organizaciji UNRA, kjer so me tudi osorno odslovili, češ da sem ustaš, ker bežim pred demokratom Titom. Toda med tem sem že imel možnost pri zaveznikih pojasniti, da sem brat polkovnika, ki je celo vojno delal za zaveznike. Telefonski pogovor angleškega poveljstva s Švico, kjer se je nahajal moj brat pri angleškemu poslanstvu, je pojasnil položaj in dobil sem takoj priporočilo, da se me mora sprejeti za begunca.

Meni je bilo v veliko zadoščenje, da so vsaj pri angleškem poveljstvu, kjer sem se javil, kaj kmalu ugotovili, da je Jugoslavija v komunističnih rokah. Nadaljnje potrdilo, da so zavezniki že ugotovili, v kakšno past so padli, je bila okolnost, da so zavezniki nastopili proti partizanom v Italiji in zahtevali oddajo orožja, ker je bilo v zgornji Italiji v 14 dneh po koncu vojne že ubitih najmanj 300.000 ljudi. To jih je prestrašilo in so rekli: red bomo delali mi, ne pa partizani. Šele po razorožitvi partizanov smo mogli begunci zadihati prosteje.

Dobil sem mesto pri novi begunski organizaciji IRO (International Refugee Organization). Ker sem bil pravnik, sem postal "Chief of Legal & Political Protection Office". Prvo begunsko organizacijo UNRA so amerikalci razpustili, ker se je izkazalo, da je bila popolnoma infiltrirana od komunistov in da je pošiljala v

Jugoslavijo ameriško orožje. V tej funkciji sem mnogo potoval po Italiji in imel priliko obiskati številna ameriška skladišča v južni Italiji, kjer je bilo na milijarde dolarjev vojaškega in civilnega materiala. Ameriški polkovnik mi je rekel: "Vse to smo hoteli podariti Jugoslaviji; ker so pa jugoslovanski komunisti streljali na naša letala, pa ne bodo dobili ničesar; dali bomo vse to Italiji. V Italiji še danes ves ta obilni material ni razprodan in še vedno obstaja urad v Milanu, ki razprodaja zadnje ostanke tega ogromnega zaklada. Tedaj sem videl, da se tudi v ameriških glavah že svetli.

Kmalu so sledili v Evropi številni dogodki, ki so nam pokazali, da komunizem ne uživa več tiste podpore pri ljudstvu, ki so mu pomagale k triumfu leta 1945. Prišlo je do vstaj v vzhodni Nemčiji, v Madžarski, v Poljski, v Čehoslovaški. Preje monolitni komunizem je dobil zmiraj več razpok. V lastnih komunističnih vrstah so se začeli pojavljati dvomi in skepsa ter želja, kaj ukreniti proti sistemu, ki po tolikih letih ni mogel izpeljati nobene reforme, ki bi pokazala, da je komunistični sistem boljši oz. zapadnega, demokratskega. Zaostal je na celi črti in od leta do leta je nastalo med komunisti samimi zmeraj več sporov, cepitev, odpadov, kritikov in spreobrnitev poprej najvernejših v odkrite nasprotnike.

Pri marksizmu od Marxa naprej, moremo zaznamovati sledeča obdobja:

Prvo obdobje: 1840 - 1890 "znanstveni socializem," kot sta ga propagirala in razumela Marx in Engels.

Drugo obdobje: Leninizem od 1900 - 1925.

Tretje obdobje: Stalinizem od 1925 - 1960.

Četrto, današnje obdobje, ko se začnejo cepitve, spori, izstopi, odpadki itd., ko Sovjeti neprestano spreminjajo program komunizma in zahtevajo od vseh komunistov sveta, da brez prigovora vse sprejmejo. Posledica tega je bila odcepitev kitajskega komunizma, ki se je osamosvojil z naukom Maocetunga in pojavu reformističnega komunizma, posebno v Evropi v najrazličnejših oblikah.

Za nas je aktualen reformistični komunizem, ki se pojavlja v vedno večji meri v sovjetskem bloku in izven njega.

Reformistični komunizem nastopa pod različnimi imeni, socializem s človeškim obrazom, kot samoupravnostni komunizem, humanitarni socializem, nacionalni komunizem, pluralistični socializem in zadnje čase posebno eurokomunizem. Navzlic mnogim razlikam med njimi, imajo vsi osnovno zamisel v tem, da hočejo najti alternativo za stalinizem in s tem v zvezi večjo ali manjšo neodvisnost od Moskve.

Začetek temu reformističnemu komunizmu je bil vsekakor leta 1948 pri Jugoslaviji v sporu s Stalinom. Vendar pa ta spor ni vodil do pričakovanih reform in je ostal osamljen, ker je spor izzval Stalin in ne Jugoslavija. Mnoge druge komunistične stranke so jugoslovanski komunizem v svoji evoluciji že močno prehiteli.

Zmiraj je več komunistov v posameznih komunističnih strankah, ki so začeli objavljati svoje revizionistične

misli, kako preosnovati komunizem. Začel se je erozijski proces, ki je vedno močnejši in je v neprestanem razvoju. Kmalu bo že vsakemu še tako fanatičnemu komunističnemu ideologu jasno, da sovjetski režim nima skoraj nič več skupnega s prvotnimi zamislimi Marxa in Engelsa, ter da se je njegov takozvani "znanstveni komunizem" oddaljil tudi že od leninizma in da je glavno bistvo današnjega sovjetskega režima še vedno kamuflirano stalinistično nasilje, ki ga vrši ena sama stranka s pomočjo njej podvržene birokracije.

Reformistični komunisti stojijo na stališču, da ne odrejajo ampak argumentirajo. Da ne zahtevajo discipliniranega prevzemanja novih doktrin marveč kritično preišljevanje.

Kolikor več dobivajo reformistični komunisti priliva, tolikor bolj se v njihovih vrstah pojavljajo mnogi, ki se začno vpraševati, ali je marksizem sploh tista ideologija, preko katere naj bi bil človek osvobojen izkoriščevanja in nasilja.

Mnogi od reformističnih komunistov stojijo na stališču, da niti sovjetski niti kitajski komunizem nista uporabna v visoko civiliziranih deželah. Pri zmeraj večji intelektualci vsega dela in pri zmeraj večji istočasno se pojavljajoči proletarizaciji intelektualcev, marksistični pojem proletarca sploh nima nobene vrednosti več. Cela vrsta pojmov in gesel, ki so bila dosedanjim marksistom takorekoč sveta, je postala neuporabljiva. Tako vidijo ti komunisti okoli sebe same razvaline. Prihajajo do zaključka, da je komunizem verovanje s tendencami, ki ogrožajo svobodo in da se je marksizem kot sistem preživel.

Če so v prejšnjih letih govorili in pisali o tem, kdo vse je znamenit komunistični ideolog in so jih poveličevali, se je obrnilo in danes že pišejo in govorijo o znamenitih reformistih, revizionistih, disidentih in sličnih katerih je vsak dan več. Da gremo po vrsti in da naštejemo samo nekatere: v Sovjetski zvezi so to Saharov, Orlov, Tverdohlebov, Grigorijenko, Medvedev, Bukovski, Amalrik, Sinjavski, Plušč poleg mnogih drugih. V Poljski: Kolakovski, Andrzejewski, Kisilevski, Jahimovič, Medzelevski, Bloch-Baumann in drugi. V vzhodni Nemčiji: Havemann, Hahrich, Behrens, Biermann itd. Češka: Dubček, Pelikan, Kohout, Vaculik, Havel, Huebl, Mueller, Sabata, Šik itd. Madžarska: Lukacs, Nagy itd.

K reformistom moramo šteti takozvane eurokomuniste pri italijanski, francoski in španski komunistični stranki, katere vodijo Marchais, Berlinguer in Carillo. V Jugoslaviji so bili reformistični filozofi zbrani okoli filozofskega časopisa PRAKSIŠ; ti filozofi so danes pozaprti, razkropljeni ali odstavljeni in njihov list prepovedan.

Število reformističnih komunistov raste od dneva do dneva: komunizem izgublja zmeraj več inteligence za transfuzijo krvi se nihče več ne javi, niti od starejših, še manj pa od mlajših. Ni dvoma, da organizem komunizma, že od vsega početka amoralne konstrukcije hira.

6. ŽIDJE IN KOMUNIZEM

60 let že spremljam oktobrsko revolucijo od njene rojstva naprej ter registriram njene peripetije. To mi je tem lažje, ker sem imel srečo, da se nisem zapletel z njo v ožje odnose. Bili so časi, ko je bila oktobrska revolucija splošno iskana nevesta in tudi meni so jo ponujali. Njen najbližji in vplivni sorodnik Kidrič je igral vlogo Kecal in mi jo je hotel na vsak način obesiti. Hvalil jo je na vse pretege in poudarjal, da kot nacionalist vendar nimam drugega izhoda. Poudarjal je njeno ogromno doto, češ solastnik boš slovanskega sovhoza, ki sega od Triglava do Vladivostoka. Ali ni to nekaj veličastnega?

Nekaj mi je reklo v moji notranjosti, da moram biti previden, da ne podležem snubljenju. Prva zapreka se mi je zdela, da je bilo več kot 20 let razlike v starosti; zvedel sem, da jo ponujajo na vse strani, da je zmeraj v sumljivi družbi, opazil sem, da se zelo šminka in da ne moreš ugotoviti, da li je grda ali lepa.

No, danes si oddahnem, če jo gledam. S tolikimi neuspešnimi zakoni in razmerji s koristnimi budalami je danes popolnoma deformirana, kozmetika nič več ne pomaga, zelo je ostarela in kaže mnogo več kot 60 let; v lica je nabuhla, kar kaže na slabo zdravje, posebno pa je napihnjen trebuh, kot da bi imela trakuljo. Je že dolgo v klimateriju in ne more dati več kaj pametnega od sebe.

S takšno parafrazo se spomnim mnogih, ki so imeli ožje zveze z oktobrsko revolucijo. Tu ne smemo pozabiti na žide.

Preganjanje židov se ni začelo s Hitlerjem; židje so bili močno preganjani in difimirani že v carski Rusiji. Za nje je bila oktobrska revolucija rešitev pred progono od strani carizma, kot je bilo leto 1945 rešitev od progono nacizma. Boljševiki nikoli ne bi mogli utrditi svoje vladavine v Rusiji, če bi jim ne priskočili na pomoč židje s svojim organizacijskim talentom. Ruski židje so bili socialdemokrati in ruska socialdemokratska stranka je imela 80% židovskega članstva. Ta stranka je v dobri veri prestopila k boljševikom ter se tako popolnoma likvidirala. Žli so za to črno nehvaleznost, kajti že takoj po Leninovi smrti jih je začel Stalin preganjati, za kar so nam v dokaz številni monster-procesi v letih 1937 - 1939, ko je Stalin svoje najboljše sodelavce, predvsem žide, dal obsoditi na smrt in likvidirati. Enak nehvaleznej bil Hitler, kajti židje so bili najučinkovitejši faktorji za širjenja nemškega jezika in kulture na vzhod. Oba, Stalin Hitler sta jih strašno preganjala in Stalin je še tik pred svojo smrtjo imel zopet v mislih proces proti Židom, tokrat proti židovskim zdravnikom, katere je kratkoma obdolžil, da so ugledne boljševike spravili na drugi svet.

Ko sem bil pri ameriški begunski organizaciji in zasliševal žide iz celega sveta, sem ugotovil, da vsak žid govori nemško, pa naj bi bil sedaj iz Nemčije ali pa iz kakšnega daljnega kota Poljske, Rusije, ali Sibirije.

Leta 1945, po končani vojni, so židje prvi ugotovili,

da jim v Sovjetski zvezi in v deželah, katere je okupiral Stalin, ne bo obstanka; začeli so trumoma bežati na zapad.

Na tisoče židov je bilo zaslišanih pri begunski organizaciji IRO in nihče drug nam ni mogel tako nazorno in jasno orisati položaja na vzhodu, kot so znali židje. Od židov smo dobili točna poročila o grozovitostih, katere so zganjali komunisti v okupiranih deželah; od njih so prišla poročila, da je sovjetska vojska posiljevala ženske, kamorkoli je prišla, mednarodno je bilo ugotovljeno, da je bilo nad 6 milijonov žensk posiljenih. Nekdaj zelo bogati žid iz Budimpešte mi je vedel povedati, da je samo v Budimpešti bilo nad 300.000 od države dovoljenij splavov ženskam, ki so bile posiljene.

Ker je vsak begunec moral navesti razloge, zakaj beži, je neki žid, katerega sem zasliševal, storil to s pripovedovanjem sledeče zgodbe; že so ga peljali k Donavi, da ga nacisti ustrelje; to so delali tako, da so nagnali žide v Donavo in so jih v vodi stoječe postrelili, da jih je potem voda nesla, mrtve ali ranjene, dalje proti jugu. Tedaj so vdrle sovjetske čete v Budimpešto, nacisti so zbežali in židje so bili rešeni. Židje so bili hvaležni svojim rešiteljem, jih kot take slavili in vabili na različne pojedine. Od mene izprašani žid je bil navzoč pri takšni prireditvi in je sedel poleg sovjetskega generala, ker je znal ruski. Sovjetski general je precej pil ("in vino veritas") in se je tudi oglasil k besedi. General je bil kratek, rekel je: Slišim, da se tukaj govori samo nemški (židje namreč med seboj govore nemški); to ste menda tukaj zbrani sami nacisti. Pa ga podučim moj begunec: da tukaj ni nacistov, kar je izključeno, ker so zbrani sami židje. Pa se je široko zakrohotal sovjetski general: "To je še slabše".

Verjemite mi, mi je rekel od mene izprašani žid; že drugi dan smo židje začeli vezati cule in delati načrte, kako prejkoslej izginiti na zapad.

Židje so tedaj takoj razumeli, kaj je komunistična nevarnost in so jo pravilno ocenili. Židje so bili prvi, ki so začeli počasen exodus iz komunizma in vedel sem, da bodo oni na zapadu marsikomu odprli oči, ker jih je bilo toliko, ki so slepo verovali komunistični propagandi. Židje imajo notorično zelo velik vpliv na javno mnenje, posebno v severni Ameriki; lahko celo rečem, po celem svetu. Kot pravnik sem označil zadržanje židov tako, da so bili oni, posebno pa njihova inteligenca, ki je izvedla naprej ločitev od mize in postelje. Ko pa so se leta 1967 pri prvi izraelski vojni komunisti postavili na stran Arabcev, je pa prišlo do popolne razveze tega nikdar harmoničnega zakona s komunisti. Ko so pa začeli Sovjeti delati zapreke pri izselitvi židov iz Sovjetske zveze (po letu 1945 je bilo izseljevanje nekaj časa brez vsega mogoče), in ko so začeli preganjati disidente, med katerimi je mnogo židov, je sodu izbilo dno in danes stoji celokupno židovstvo z malimi izjemami na strani nasprotnikov komunističnih režimov.

Tako se je položaj počasi ali sigurno začel obračati, če je prej vse drlo v komunizem, se je val tega navdu-

šenja ustavil in mnogi, ki so bili žrtve nekkih varljivih čustev, so se spomnili, da je treba dati tudi pameti svoje mesto. Prešel je tedaj preokret in sedaj mnogi zapuščajo komunizem, posebno inteligenca. To je seveda trend v svobodnih demokratičnih deželah, kjer je vsakomur mogoče, da po svoji volji odloči svojo politično pripadnost. V satelitskih deželah komunističnega bloka pa itak ni nobena tajna, da je prebivalstvo z inteligenco vred v veliki večini sovražno komunističnim režimom v njihovih deželah in da le vsled terorja ne morejo dati duška svojemu političnemu razpoloženju.

7. KOMUNISTIČNI "PANKERTI" UMORILJO MARXA IN KOMUNIZEM

Moskovski komunizem ima pred šestdeseto obletnico oktobrske revolucije v Evropi mnogo skrbi z dvema, komunizmu nevarnima pojavama.

V prvi vrsti je to takozvani "eurokomunizem", ko so se tri važnejše zapadne komunistične stranke, italijanska, francoska in španska začele očito puntati proti moskovski nadvladi. Dosedanji razvoj tega eurokomunizma sem opisal že v več člankih. Najdalje se je povzpел v puntu proti Moskvi vodja španske komunistične stranke Carillo, ki je s svojo knjigo "Eurocomunismo y Estado" - "Eurokomunizem in država" pretrgal takorekoč vse vezi z Moskvo, kakor je Moskva izrekla nad njim anatemo. Vprašanje je, če moremo smatrati Carillov nastop kot definitivno odcepitev od moskovskega komunizma, nekaj sličnega, kakor je to storil svoječasno Maotcetung za Kitajce; toda to je še nekaj več; to je odpoved marxizmu. Vsa takšna ugibanja bo pojasnila bližnja bodočnost.

Tudi voditelj francoskega komunizma Marchais in voditelj italijanskega komunizma imata brez dvoma namere zmehčati okove, s katerimi sta bila prikovana na Moskvo, toda njun nastop ima zaenkrat še poteze kunktorjev. Razlogov za takšno zadržanje je iskati v raznih okolnostih, predvsem materialne narave, ker sta ti dve stranki finančno v veliki meri odvisni od Moskve. Medtem ko Carillo očito odklanja vsako podporo od strani Moskve, Marchais in Berlinguer molčita in se nahajata v položaju, ko bi spor z Moskvo rada uredila tako, da bi bil volk sit, a koza ostala cela.

Če se bo spor z "eurokomunizmom" poglobil, bo to vsekakor v mnogih ozirih velik udarec za moskovski komunizem. Najnevarnejša posledica bi bila ta, da bi samostojni "eurokomunizem" bil razdiralen magnet za komuniste v satelitskih državah vzhoda, a tudi usodnega vpliva na notranje razmere v Sovjetski zvezi, ne gre podcenjevati. Eurokomunizem je torej pojav, ki ima globok političen smisel.

A je še drugi pojav, ki ima tudi zelo velik političen smisel kot posledica punta od strani mlajše francoske filozofske inteligenca, katere je vsaki dan več v borbi s komunizmom. To filozofijo označujejo kot "Nouvelle philosophie". K tem komunističnim filozofom pripadajo pisatelji kot Regis Debray, Jean-Francois Revel, Gluckmann, Muenzenberg, Bernhard Henry, Levy, Philippe Nemo, Guy

Lardreau, Christian Jambet, Pierre Daix in še drugi, ki povečujejo armado reformističnih komunistov.

Ti novi filozofi, uporniki proti Marxu in komunizmu, so bili nedavno še goreči marksisti in komunisti; da, pristaši najradikalnejšega komunizma. Njihova kritika torej ne prihaja od strani kakšnih reakcionarjev, marveč od zgrajenih marksistov, komunistov, med katerimi je tudi bivši tajnik francoske komunistične stranke Pierre Daix. Smrt komunizmu oznanjajo tisti, ki so bili leta in leta najboljevitelji borci za njega.

Napisano je bilo v kratkem času več knjig; najbolj je znana knjiga od Glucksmanna "Les maitres penseurs".

V knjigah teh filozofov najdete sledeče misli; Stalin ni bil neki "skučaj" zgodovine. Milijoni umorjenih, zaprtih, ponižanih, to vse je neizogibna, logična posledica misli Karla Marxa. Marxov koncept človeka ni bil odrešilen marveč razkrojavalen; njegov koncept politike je bil dirigističen namesto demokratski, njegov koncept o državi je bil diktatorski in ne republikanski. Koncentracijska taborišča Stalina niso bila slučaj ampak bistvo sistema. Ravna črta vodi od Gulaga do Marxa. XX. stoletje je stoletje koncentracijskih taborišč.

Objavljajo se nova gesla: Marksizem, opij za ljudstvo! - Ni socializma brez koncentracijskih taborišč! Ni razredne borbe brez terorja! - Marx je Machiavelli XX. stoletja! Marksizem je teoretsko že porazen! Proletariat je nemogoč razred! Komunizem je sistem masovnega tlačenja!

Ti najnovejši puntarji proti komunizmu oznanjajo, da je komunizem že pri rojstvu bil spaček-nakaza, zato je izključeno, da bi se iz tega spačka moglo nastati kaj boljšega, tudi če mu nadenemo moderni plašč ali pa kako novo označbo kot na primer človeški socializem, demokratski socializem, eurokomunizem ali slično, kajti komunizem je komunizem, ne glede na to, kakšno ime mu daš. Zato se z lažno kozmetiko tega ne da prikriti.

Tako se debatira v času, ko se zviža v porodnih krikih eurokomunizem; zato tudi Marchais, Berlinguer in Carillo ne bodo mogli iti preko tega.

Nastopil je začetek osvoboditve francoske inteligence od desetletja trajajočega čara marksizma-leninizma-stalinizma. Francoska komunistična inteligenca, v Franciji od leta 1936 v premoči, je danes le še okostje. Pierre Daix, bivši tajnik komunistične stranke, ki samega sebe označuje kot starega stalinista, pravi, v svoji knjigi, "Marksizem, teorija terorja": 'Ni več nikake marksistične stranke.' Znani komunistični časnikar Muenzenberg, ki se je odpovedal komunizmu pravi; "Izdajalec si ti, Stalin"; njegovi tovariši pa gredo dalje in pravijo; "Izdajalec si ti, Marx."

Lahko rečemo da je nastala neka nova moda. Kakor je bilo skozi desetletja po oktobrski revoluciji moda reči: jaz sem levičar-marksist-komunist, tako že nastaja moda reči: sem antimarksist, antikomunist! Vsi ti puntarji so si edini v tem, da je Marx tisti, ki je

ustvaril Gulag. Karl Marx je začetnik in povzročitelj sužnosti duha, Karl Marx je satan, Lenin in Stalin pa njegova pribočnika! Gre tedaj za najbolj radikalno kritiko marksizma in komunizma, ki je bila do danes izrečena.

V takem vzdušju se je vršil zadnji obisk Brežnjeva v Parizu, ko niso več prišle k pozdravu gosta velike množice tovarišev, kot so prišle pozdravit svoječasno Hruščeva. Komunistična stranka je molčala, levičarska inteligenca pa se je zbrala okoli Sartre-ja, patriarha francoskih komunističnih koristnih budal, da kot v protest pozdravi sovjetske disidente Bukovskega, Amalrika, Sinjavskega. Ni tako dolgo ko je Sartre avtoritativno formuliral: "Protikomunist je pes"; to je bilo v času, ko je bil Sartre še tolmač komunističnih koristnih budal. Sedaj je Sartre detroniziran od novih filozofov, ki so prelomili tradicijo in vrgli komunistične parole med staro šaro.

Veliko mora biti razočaranje pri teh filozofih, kajti drugače ne bi bilo mogoče, da so prejšnje svetniške podobe Stalina in Marxa vržene v blato. V teh novih filozofih ne smemo gledati že kakšno končno postajo; to je šele začetek, prva faza novega razvoja.

Eden od bivših komunistov B. H. Levy je v svoji knjigi; "La barbarie a visage humain" bruhal iz sebe: "Sem pankert hudičevega para; fašizma in stalinizma." Ni samo on "pankert" tega hudičevega para; na tisoče in tisoče jih je. Ti številni "pankerti" strežejo sedaj po življenju svojemu nezakonskemu očetu, ki se kliče "komunizem": Njegova priležnica je "laž". To ne moti komunizma, da ima še številne druge priležnice. Tudi "laž" ima trajnega priležnika, to je zloglasni "umor".

Iz množice teh nezakonskih Levyjev bo izstopil nekega dne majhen David s pračo v roki in bo zalučal kamen. Kamen bo zadel "laž" sredi čela, ki se bo zvrnila mrtva na tla. Njenemu priležniku "komunizmu" se bo omračil um, shiral bo in poginil bo od gladu, ker mu je bila "laž" edina hrana.

HVALA VAM, IN BOG Z VAMI!

Veliko Britanijo in svojo otoško župnijo je ob svoji sedemdesetletnici zapustil msgr. Ignacij Kunstelj ter se preselil v Nemčijo, kjer namerava preživeti ostalo življenje v pokoju.

Tudi Klic Triglava mu iz srca želi, da bi se na novem mestu zares odpočil od napornega dušnopastirskega in kulturnega dela, ki ga je nepretrgoma opravljal vse od leta 1948. To breme je postalo tem težje, ko je bil imenovan za vrhovnega dušnega pastirja zdomske Slovenije. Mnogo zdravja in na mnogo leta!

DOBRODOŠEL!

Za novega slovenskega dušnega pastirja v Veliki Britaniji je bil imenovan Rev. LUDVIK ROT, ki prihaja iz Nemčije, kjer je pastiroval med izseljenci. Rojen je bil leta 1939 v Bovcu, posvečen pa 1964 na Sv. Gori pri Gorici. Za gospodinjstvo bo skrbela njegova mati.

"SEJANJE SPORA MED

SLOVENCİ IN HRVATI"

Torontska SLOVENSKA DRŽAVA je v avgustovi številki objavila spodnji članek, ki zadeva odnose med Slovenci samimi, ter odnose med Slovenci in Hrvati. Zaradi aktualnosti ponatiskujemo članek. O vsebini razpravljamo v enem od današnjih uvodnikov. Ur.KT.

*

"Odkar se je tako razveseljivo poživilo in okrepilo gibanje za neodvisno demokratično slovensko državo, se množijo tudi poskusi titovske tajne obveščevalne skuzbe in politike, da preprečita povezovanje slovenskega in hrvaškega gibanja za neodvisnost. Tega se Titov režim boji kot hudič križa. Boji se zlasti, da bi se povezala demokratična gibanja za neodvisnost pri Hrvatih in Slovencih. Zato bi rad s hujskanjem preprečil, da se to zgodi.

Ne smemo podcenjevati spretnosti in cinizma Titove tajne policije, ki razpolaga z obsežnimi kartotekami in tako ve, na koga naj pritisne, da doseže zaželeni učinek. S tem si je razlagati, da se ji je zadnji čas posrečilo vtihotapati v slovenski kot v hrvaški tisk članke, ki so polni strupenega besa proti Hrvatom oziroma Slovencem in njihovu boju za neodvisnost. Tako je npr. Krnjevičev HRVAŠKI GLAS prinesel nedavno članek, ki je direktno žaljiv za ves slovenski narod, kateremu očita, da gospodarsko napreduje in si gradi industrijo na račun Hrvatov, katere da izžemajo Slovenci skupaj s Srbi. Nekaj podobnih člankov in pisem se je pojavilo v drugih hrvaških listih v Evropi in na drugih celinah. A tudi v slovenskemu begunskemu tisku, zlasti v londonskem KLICU TRIGLAVA, so bili zadnji čas objavljeni članki, ki so hudo krivični in žaljivi do hrvaškega naroda in za vse tisto, kar mu je pri srcu, npr. za njegove narodne voditelje in mučence, kot je bil Stjepan Radić, pa tudi do vse hrvaške zgodovine. Tako npr. nekdo očita Hrvatom, da so se prostovoljno podredili Madžarom v 11. stoletju, da so potem skupno z njimi sovražno nastopali proti Srbom (:), itd.

Ne more biti slučaj, da se pojavljajo taki dejansko bedasti šovinistični izpadi na obeh straneh prav zdaj, ko se je začelo kazati boljše razmerje med Slovenci in Hrvati in določeni znaki političnega sodelovanja za skupne cilje. Nedvomno so ti članki in poskusi razdvajanje Slovencev in Hrvatov sugerirani iz neke tajne centrale, verjetno ne da bi nekateri pisci takih člankov to sami vedeli, kajti spodbuda za pisanje jim prihaja iz prijateljskih krogov, ki jim ne morejo vzbuditi suma. Toda do takih prijateljskih krogov vodi spet cela veriga vplivov in pritiskov, kar je prav dobro znano npr. v Trstu in v Celovcu. S takimi sugestijami prihajajo nepartijski ali dozdevno nepartijski in nesumljivi prijatelji, naj večkrat razni tudi ugledni kulturniki, k svojim prijateljem v zamejstvu in ti prijatelji prenesejo take sugestije spet naprej na druge prijatelje, dokler se ne najde tisti, ki napiše, kar se je zdelo centrali titovske propagande potrebno. Pri tem zna iz-

redno spretno izkoriščati razne potrebe in osebne in politične simpatije in antipatije med begunci samimi in begunskimi gibanji ter izigravati npr. četnike proti Hrvatom in slovenskemu gibanju za neodvisnost, ustaško gibanje proti hrvaškemu demokratičnemu gibanju in proti slovenskemu gibanju za neodvisnost, dražiti Slovence s hrvaškimi iz istega centra sugeriranimi zemljevidi, ki prikazuje slovensko obalo pod Hrvaško, Hrvate pa s tem, da kažejo drugi zemljevidi še kos obale onkraj Savudrijskega rta kot slovensko itd.

Že nekaj let se poнавljajo poskusi ljubljanske UDBe (na sugestijo beogradske, seveda), da bi naščuvala Slovence proti Hrvatom v zvezi z vprašanjem weekend hišic, ki si jih postavljajo Slovenci v hrvaški Istri, nedavno brez urbanističnega dovoljenja, tako da so jih začele hrvaške oblasti podirati. Taki članki so bili objavljeni tako v ljubljanskemu tisku (kljub temu, da so bili očitno šovinistični), kot tudi v tržaškem slovenskem. Znan je primer, da je prihajal neki ljubljanski pisatelj, dozdevno velik slovenski nacionalist in pristaš gibanja za slovensko državo, k prijatelju beguncu v zamejstvo in ga skušal pridobiti za to, da bi začel pisati v tem smislu proti Hrvatom. Prinašal mu je tudi gradivo. Očitno je tajna centrala računala, da so Slovenci zelo občutljivi v vprašanju weekend-hišic in glede Istre ter da bodo ti argumenti zanetili v slovenski javnosti, bodisi doma bodisi v begunstvu, nevoljo in odpor do Hrvatov.

Obe strani, slovenska in hrvaška, bi morali skrbno paziti, da ne nasledeta tem provokacijam, in da si ne delata iluzij glede sposobnosti titovske tajne, tj. "varnostne" policije za intrige in vdiranje v begunske politične vrste. Sumljiv mora postati vsakdo, kdor prihaja na dan s takimi odurnimi šovinističnimi skrajnostmi. Danes sta slovenski in hrvaški narod v enaki nesreči in samo v sodelovanju se lahko izkopljeta iz nje in si ustvarita boljšo prihodnost. Med njima ni velikih, vsekakor pa ne nerešljivih problemov. Te probleme je treba trezno in premišljeno odpravljati, ali pa jih odložiti za čas, ko bosta vladi obeh demokratičnih držav, slovenske in hrvaške, odstranili take medsebojne težave in ovire. Nedvomno bosta obe državi tudi v svobodi v mnogih pogledih sodelovali med seboj. Danes je zato važno, da ostanejo Slovenci in Hrvati prijatelji in da čimbolj sodelujemo, tudi če se poslužujemo v boju za svojo državo in svobodo različnih taktik, ki pač odgovarjata narodnemu značaju in zgodovini obeh narodov.

Veliko odgovornost nosijo pri tem uredništva listov, ki bi morala dosledno odklanjati objavo takih hujskaških šovinističnih člankov. To ni omejevanje tiskovne svobode, ampak onemogočanje sovražnega poskusa, da ohromi tako slovensko kot hrvaško osvobodilno gibanje za narodno neodvisnost."

Pismo Klicu Triglavu

"Ne moremo razumeti, zakaj oblasti ne povedo, kaj je z Jovanko. Pravijo le, da ni bolna in da živi v predsedniški rezidenci. Jo je Tito zaklenil v klet, ker je šmirala s kakim adjutantom? Narod naj čez noč pozabi nanjo, potem ko so mu jo razkazovali leta in leta. Kje je konferenca za družbeno delovanje žena, da se zavzame zanjo? Zadnjič je bilo slišati o njej, da je 12. avg. prišla s Titom v Bgd z Brionov. In omenili so jo v sožaljih ob smrti Brkića in Gligorića. S.M."

PRIPOMBE K 'MITOM IN RESNICI O SLOVENSKI ZGODOVINI'

Od g.M.L. smo prejeli daljšo kritiko dr. Novakovega zgodovinskega esaja. Zato smo morali odložiti nadaljevanje same razprave, a objavljamo odgovor. Ur.

Zdi se, da zmede v pojmovanju slovenske zgodovine in narodnosti, še ne bo tako hitro konec. V govoru Vladimirja Menarta v Sydneyu 30. oktobra 1976, je toliko stare nemškutarske navlake, kljub mnogim zares dobro razloženim stvarim, da človek ne more povsem neprizadeto mimo njegovega izvajanja. Dr. Bogdan Novak zato upravičeno zavrne najbolj neosnovane trditve v Menartovem govoru, toda obenem tudi sam ne zmore povsem svobodno razlagati določenih načinov tolmačenja slovenske zgodovine.

Najprej k Menartu: - 29. oktober 1918 je bila v Ljubljani proglašena slovenska neodvisnost. Malo več kot en mesec pozneje smo se Slovenci komaj proglašeni neodvisnosti odpovedali, ko smo se brezpogojno pridružili kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, - Tako Menart.

Kako je bila ta "neodvisnost" razglašena, se je mogoče prepričati iz študije Franceta Dolinarja "Odsotnost slovenske državne misli v prevratu 1918" (Bs. As. 1971). Na misel, da je treba v Ljubljani postaviti vlado, sta prišla dopoldne 29. oktobra Izidor Cankar in Janko Brejc. Šla sta k Tavčarju in mu predlagala ustanovitev narodne vlade. Še isto dopoldne so se zbrali pod Tavčarjevim predsedstvom zastopniki SLS in JDS in sestavili listo vlade. Nato so telefonirali za potrdilo predsedstvu Narodnega vijeća v Zagrebu. Takoj, ko je Zagreb še tistega dne zvečer dal potrdilo o ustanovitvi narodne vlade v Ljubljani, se je vlada ob sedmih zvečer sešla k prvi seji. Ustanovitev vlade v Ljubljani je neprijetno presenetila neke mladoliberalce, ki so pri Narodnem vijeću hoteli sebi izposlovati nekak mandat za vladanje v Sloveniji. Res je na seji Narodnega vijeća v Zagrebu 29. oktobra bil dr. Albert Kramer imenovan za tajnika Narodnega vijeća za Slovenijo. V zapisniku osrednjega odbora NV je pod 29. oktobrom brati: "Dr. Kramer postaje tajnik NV, a Narodnom svetu stavlja se do znanja s primetbom, da u tom pogledu on ima pravo, da konačno odluči." (Dolinar str. 29, 30)

In na strani 28: "Suverena država SHS je bila ustanovljena 29. oktobra 1918 na seji hrvaškega sabora, ki je najprej pretrgal vse državnopravne vezi Hrvaške z Madžarsko in avstrijskim cesarstvom. Na seji Narodnega vijeća 29. oktobra je bila za Hrvatsko-Slavonijo postavljena vlada enajstih poverjenikov pod predsedstvom bana Mihanoviča. Tako je bila država, ki so ji bili Slovenci sonositelji, ne pa samosvoj nosilec suverenosti, ustanovljena s sklepom hrvaškega sabora v Zagrebu. Slovenskih državnopravnih vezi s habsburško hišo in avstrijskimi deželami pa sploh ni pretrgal noben državnopravni subjekt. To bi bila naloga kranjskega deželnega zbora, ki bi moral po tem aktu takoj oklicati združenje vsega slovenskega ozemlja v Zedinjeni Sloveniji kot samosvoji

državi s središčem v Ljubljani. . ."

Vladimir Menart nadalje ponavlja staro frazo:

Do srede preteklega stoletja slovenščina ni bila zapostavljena zaradi tega, ker bi jo Nemci zapostavljali iz sovraštva, temveč zaradi tega, ker je takrat slovenski jezik bil samo jezik nižjih slojev, ker višjih slojev Slovenci nismo imeli.

To je stara nemčurska laž, ki je prijala tudi socialistični in proletarski ideologiji, katera vidi vso vrednost le v proletarstvu in prav tako tudi pravičnost. Prijalo pa je tudi pisateljem in pesnikom, da smo Slovenci kot narod preprostih kmetov in tlačanov, narod pravičnih in nedolžnih, ker nikoli nismo nikogar napadali. In bolje da je krivico prenašati kot pa jo drugim delati.

KIDRIČ IN DOKUMENTI

Menartu so očitno neznane najnovejše raziskave (prej stanja sploh niso preverjali, ker je bil slovstveni zgodovinar Fr. Kidrič postavil trditve, da je izključeno, da bi se našel kakšen plemiški dokument v slovenskem jeziku). Revija "Jezik in slovstvo" 1975-76, št. 4 prinaša študijo prof. Jožeta Koruze "K problematiki slovenskega preporeda", ki osvetljuje čisto drugačno stanje v slovenskih deželah. Slovenski jezik je bil najbolj razširjen med kranjskim plemstvom, pa tudi med koroškim in spodnještajerskim je bil doma. In vsi ti "višji" sloji so bili domači, slovenski, seveda ne po jezikovni zavesti, ki je do 19. stoletja še ni bilo, ampak po karantanski državnopravni tradiciji. Gre namreč za pogrešen model razlaganja narodnosti. Jezikovni socialni znak narodnosti se splošno uveljavi šele sredi 19. stoletja. Zato ni mogoče govoriti samo o kmetih kot slovenskem narodu, ki da so edini govorili slovensko, ampak je treba vzeti v poštev celotno družbo na Slovenskem (torej tudi "hudobne" graščake) in raziskati, če so še čutili karantansko tradicijo. In so jo res, tudi v jeziku. Novemu notranje-avstrijskemu nadvojvodi (nazadnje Karlu VI. leta 1728) so prisegali stanovi tudi v slovenščini, tudi na Koroškem in Goriškem, ne le na Kranjskem. Ohranjene pa so še druge slovenske prisege tkm. "višjih" slojev.

Dr. Bogdan Novak v svojem kritičnem stališču do govora Vladimirja Menarta je predvsem izrazno povzelen. Manjka mu kritičnega pretresa izrazov, pa tudi virov, ki večkrat napravijo zgodovinsko razlaganje dvoumno, ob opustitvi sociogospodarskih in sociokulturnih kakor tudi etnografskih osvetlitev pa so določene stvari naravnost izmaličene.

Okoli leta 620, pravi, so se zapadno slovanska plemena združila in premagala Obre in Avare. Takrat je nastala tkm. Samova plemenska zveza. Svoj sedež je imela na današnjem češkem ozemlju, je pa vključevala tudi Karantanijo.

Najprej izraz "zapadni"; edinopravilni slovenski izraz je: zahodni. Nadalje "slovanska plemena", "plemenska zveza". Slovenščina res pozna podoben pomen v besedi "plemenit", toda v rodbinskem pomenu, v kmečkem izražanju pa se pusti določene leporasle domače

živali za "pleme". V narodnopisnem pomenu pa je pleme hrvaški izraz, slovenski jezik v svojem pravem pomenu pozna le rodove in ljudstva. Nadalje, če neko ljudstvo že ustanovi državo kot Karantanci pred Samovo zvezo, ni več "pleme", ampak vsaj narodnost, če ne narod (daš še ne v svoji jezikovni zavesti, ampak po rodovni skupnostni zavesti). In še, kaj se misli s pojmom "zapadno slovanska" ? Koga, Karantance, Čehe, Moravane, še koga drugega ? Izraz je slovanofilski, torej ideološki, v prid neke ideje, nekega bratstva (ki pa ga v resnici ni bilo). Jezikovni model tolmačenja je torej zavajajoč in s tem pogrešen. In razlaga zato ni svobodna.

Svoj čas je bilo prav v tržaškem NOVEM LISTU pod člankom "Kralj Samo je vladal v Karantaciji" rečeno, da so si središče Samove države v Uhoštu na Češkem izmislili češki zgodovinarji, da bi tako obogatili lastno zgodovino. Da pa o tem "Uhoštu" ne govori nikak zgodovinski vir. Samo je bil kralj Karantaciji.

Tujcev, ki so in ki še obravnavajo našo zgodovino, vse to seveda ^{ne} zanima. Toda povsem zgrešeno je povzematih njih izraze in tudi tolmačenja, ki so pogosto še zavestno potrjena. In dr. Novak se na tem polju ne znajde, zato tudi pravi:

'PROIZVOD NEMŠKE ROMANTIKE'

'Druga napaka je v sledečem stavku: Nemško cesarstvo se skozi ves srednji vek in novi vek ni imenovalo nemško cesarstvo, temveč rimsko cesarstvo. To cesarstvo se je uradno imenovalo "Das Heilige Römische Reich der Teutschen Nation". Začelo se je, ko je Oton I. premagal Madzare na leškem polju in se nato leta 962 okronal za rimskega cesarja nemške narodnosti... Res je, da je zgoraj omenjeno cesarstvo bilo tudi rimsko, vendar so mu vladali nemški cesarji, ki so zasledovali nemške interese poleg interesov svojih dinastij. Pa tudi nemški zgodovinarji se strinjajo, da je bilo nemško cesarstvo, saj ga imenujejo prvo nemško cesarstvo...'

Nemški zgodovinarji, ne samo, da se strinjajo, ampak so prav oni tisti, ki so takšne razlage zasejali v pamet zgodovinarjev. Res je, da pojem "nemški" zasledimo v državnopravnem pomenu (vzhodnofrankovska država) že tistikrat, ob ustanovitvi Rimskega cesarstva (nemške narodnosti), toda nikakor ne v narodnostnem pomenu. Nastanek nemškega jezika je sicer že poprej, toda narodnostni prav gotovo šele stvar nemške romantike na pragu prejšnjega stoletja. Kakšen pomen bi zato imel leta 962 ob ustanovitvi tega cesarstva pojem "Nation", ki je meščanska tvorba in označuje skupaj en jezik, en narod in eno državo, mi je uganka. Zato nisem gotov, če je bil ta "uradni" naziv dan že ob nastanku. Če je bil, potem beseda "Nation" nima nobene pomenske teže, razen zemljepisna oznake. Zgodovinar bi moral biti zato na tekočem o tako pomembni idejni vsebini tega pojma, posebno za nas Slovence, ne pa da se naivno naslanja na nemške zgodovinarje in njih zmešnjave ter potvorbe iz prejšnjega stoletja, ki se jih vse do danes niso rešili.

Nekaj pripomb bi se lahko nanašalo tudi na omembo disertacije dr. Kuharja (The Conversion of the Slovenes and the German-Slav Ethnic Boundary in the Eastern Alps), na katero se dr. Novak tudi deloma sklicuje. Res, ne gre za germanizacijo, kot jo dr. Kuhar že od začetka pokristijanjevanja predpostavlja; ta je pač stvar 19. stoletja. Toda ne gre tudi za "staroslovensko ozemlje," ki da nam je bilo odvzeto. Ni bilo namreč toliko naseljeno, da bi šlo za naše narodno ozemlje, zato je kasnejši bavarski naselitveni tok v njem prevladal. Torej ozemlje bi naše lahko postalo, a še ni. Kljub temu pa je v karantanskih deželah tudi nemško govoreči živelj in plemstvo, pa deželni stanoviti, torej ne glede na jezik, ohranjal zavest o karantanski državnopravni tradiciji (ustoličevanje, priseganje novemu vladarju idr.). Vse to seveda odpade, če v pojmovanju za stoletja nazaj nasilno postavite pojem jezikovne meje, ki pride v zavest ljudi šele v prejšnjem stoletju.

Prav ob tem primeru nam je razvidno, da gre pri teh razlagah za kompleks pred Nemci, zakaj, ko se z bolečino spomnimo na nemški pritisk in žigosamo "Nemce", da so nam vzeli kar dve tretjini ozemlja, se nihče ne spomni na Ogrce, ki so uničili Panonijo. Tudi tega ozemlja ni bilo nič manj. In glej, na Ogrce se danes nihče ne jezi in nihče na "preučuje" jezikovne meje nasproti njim. Pa čeprav je zgodovinska teža njih dejanja mnogo večja od nemške, v ogrskem kraljestvu je od vseh Slovencev ostala le malenkost. Kje je torej ravnotežje ?

Zaradi vsega tega je potrebna previdnost pri razlaganju in ponovnem razkrivanju slovenske zgodovine. Predvsem previdnost do razlag, ki niso imele v prvi vrsti namena iskati zgodovinske stvarnosti, pač pa poučiti Slovence, da so od tlačan^{zmeraj}ski in torej nesposobni samostojnega življenja. To pa je ideološko, pristransko potvarjanje. In tega se mora zgodovinar varovati, posebno v dvomljivih izrazih.

M. L.

ODGOVOR PROF. BOGDANA NOVAKA

Ker mi M. L. očita, da sem "izrazno površen", bom najpreje odgovoril na to. Prej pa še naj omenim mimogrede na tiskarsko napako tam, kjer govorim, da so slovanska plemena pod Samovim vodstvom premagala "Obre in Avare"; pravilno Obre ali Avare. Zapadni in zahodni sta še vedno v slovenskem pravopisu (Ljubljana, 1962,) kot pravilni besedi, vendar naj bi bila raba "zahodni" boljša. Kar se pa tiče srbskega ali hrvaškega izvora, sta obe besedi uporabljeni tudi v srbohrvaškem slovarju (glej Srbohrvaško-slovenski slovar, uredil Janko Juraničič, Ljubljana, 1955); zapad v istem pomenu, zahod pa v drugem. Ker sem slovenski Zagorec intorej blizu hrvaške meje, me zahod vedno spominja na ta drugi pomen, zato pač raje uporabljam zapad. Priznam pa, da slovenski zgodovinarji uporabljajo zahod, zahodni. Se bom skušal popboljšati.

Bolj resna je M. L. trditev, da pleme ni slovenska beseda. Njegova razlaga je pravilna, toda on jo omeji na živino. Ravno tako pomeni neko krvno sorodnost med

ljudmi. Vazno pa je, da je pleme strokovni izraz, ki ga uporabljajo tako slovenski strokovni kot pravni zgodovinarji. Glej na primer poglavje o Samovi "plemenski" zvezi v knjigi Boga Grafenauerja, Zgodovina slovenskega naroda, I. zvezek, druga predelana izdaja (Ljubljana, 1964), dalje Milka Kosa, Zgodovina Slovencev od naselitve do petnajstega stoletja (Ljubljana, 1955), str. 77, in knjigo pravnega zgodovinarja Sergija Vilfana, Pravna zgodovina Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije (Ljubljana, 1961), str. 49 in sl. V zgodovinski terminologiji je sprejeta sledeča vrsta izrazov, ki pa ima vsak svoj pomen: rodbina, družina, srenja, rod in pleme. Seveda ne smemo med kmečko govorico iskati razlage teh besed. To seveda velja za vse narode in jezike. Rodbina in rod pomenita krvno sorodstvo, družina pa le skupnost prebivališča ali ognjišča. V rodbinsko skupnost so vključeni vsi sorodniki, ne glede na to ali žive skupaj ali ne. Družina pa vključuje poleg krvnega sorodstva (oče, mati, otroci, otroci otrok) tudi druge člane, ki niso v sorodstveni zvezi, kot dekle, hlapce, in sužnje. Rod pomeni več rodbin, ki so pa v sorodstvu, ali se vsaj zavedajo, da imajo skupnega prednika, dočim je srenja ali soseska bolj v pomenu več družin. Soseska nastane, ko vez rodovne skupnosti pojenjuje in jo nadomesti skupna gospodarska korist sosedov. Pleme pa pomeni pač več rodov skupaj, torej večjo skupnost. Enipoudarjajo bolj krvno vez, drugi pa skupne interese, zato tudi tolmačijo razvoj ali v smeri rodbina, rod, pleme, ali pa družina, soseska (srenja), pleme. Vendar smatrajo vsi rod za manjšo, na krvnem sorodstvu temelječo skupnost, dočim je pleme širša skupnost istih interesov, ki pa ni omejena le na krvno sorodstvo. O tem glej, med drugimi, tudi Vilfanovo poglavje "O osebnem in rodbinskem pravu". Primer, da bi se uporabljal izraz ljudstvo namesto plemena, mi ni poznan v zgodovinopisju. Ljudstvo in ljudje sta le besedi občega, splošnega pomena, lahko pa tudi pomeni več plemen skupaj, torej prehodno stopnjo med zvezo plemen istega jezika in narodom. Ljudstvo predstavlja torej bodoči narod, ko ta še ni izpolnil vseh pogojev. Vendar se lahko o tem debatira, ne pa o rabi plemena in rodu.

Končno naj se še ustavim pri besedi in pojmu Nation. Popolnoma se strinjam z M. L.-jem, da Natio pomeni nekaj drugega v visokem, ter poznem srednjem in v novem veku. Razlikuje se lahko tudi z ozirom na kraj. Natio že v klasični latinščini pomenja rojstvo, pa tudi rod in pleme, torej skupino ljudi, ki govore sličen jezik in se med seboj razumejo. Druži jih tako sorodstvena vez (to se pravi, da se jezikovno razumejo) kot vez skupnih interesov (med njimi so lahko ostanki drugih rodov, ki pa se s časom spoje z večino, bolj veliko večino, med katero žive). Poudarek je tukaj na ljudeh, ne pa na ozemlju. Poudarek na ozemlju je poznejši, ko se začnejo formirati narodne države po razpadanju srednjeveških fevdalnih političnih vezi. Pri Madžarih pomeni natio Hungarica le vladajoče razrede, ki odločajo v komitatih. Tako je res, da ima narod različni pomen v različnih dobah, vendar pa so pojmu lastni vedno neki osnovni elementi, to je skupen izvor, ali bolj sorodstvene

vezi, skupni interesi, posebno gospodarsko politični, in jezik, ki ni skupen pismen jezik, ima pa toliko skunega, da se lahko med seboj razumejo. Da sem bolj konkreten: Frank, Bavarec, Saks, Švab so se med seboj lažje ali težje sporazumeli, dočim jih Slovani ali Latinci niso mogli razumeti. Tukaj govorim od šestega in sedmega stoletja dalje, ne pa za bolj zgodnjo dobo, ko je geneza vseh teh rodov šele v nastajanju in ko nima mo o tem nobenih sigurnih podatkov. Toliko o kritiki mojega izrazoslovja. Nočem trditi, da sem popolen in da ne delam napak, in če jih, jih skušam popraviti. Vendar mislim, da M. L. nima prav, ko mi očita, da sem "izrazno površen".

V tej zvezi naj tudi poudarim, da so moji članki pisani poljudno, brez znanstvenih formalnosti, brez opomb in navajanja virov. Kar se pa tiče strokovne terminologije, skušam uporabljati splošno sprejete izraze.

KARANTANCI

Začnimo še z vsebinsko analizo. M. L. pravi "... če ljudstvo že ustanovi državo kot Karantanci pred Samovo zvezo, ni več 'pleme' ampak vsaj narodnost, če ne narod..." Prvič tukaj M. L. trdi, da so imeli Karantanci svojo državo predno so vstopili v Samovo zvezo. To je možno, vendar o tem nimamo dokumentov, niti nisem tega navedel v tej obliki. Gornji stavek pa je tudi po vsebini zelo nejasen, milo rečeno, posebno z ozirom na ustaljeno terminologijo, ki sem jo že pojasnil zgoraj. Zanimivo je, da M. L. hoče, da bi bili Karantanci vsaj narodnost, če že ne narod, in to v sedmem stoletju, dočim izraza dvom, da bi bili Nemci narod v desetem stoletju, torej tristo let pozneje. V Sloveniji so nedavno vpeljali "narodnost" kot novi izraz za narodno manjšino, kar se mi zdi najboljša izbira, dočim jo M. L. uporablja kot nekaj več kot pleme in nekaj manj kot narod. O tem ali so bili Karantanci v sedmem in osmem stoletju že narod, se bi dalo seveda razpravljati. Odgovor bo v skladu s tem, kakšna je naša definicija za narod. Če je kdo marksist, bo drugačna od onega, ki ni. Ker marksizem med drugim tudi trdi, da je narod nastal kot posledica kapitalističnega družbenega reda, zato marksist ne more govoriti o narodu pred začetkom kapitalističnega gospodarstva. V nemarksistični zahodni Evropi se je definicija precej ustalila, imamo pa še vedno različne variante. Večja pa je nejasnost o tem pojmu v Ameriki, morda tudi v Angliji.

Kaj je torej narod? Večina na zapadu se strinja, da je narod skupina ljudi, ki živi strnjeno naseljeno na svojem več ali manj jasno delimitiranem ozemlju in govori svoj jezik ter se zaveda te svoje skupnosti, to se pravi, da se zaveda, da je po krvi in jeziku drugačna od drugih sosedov. Po drugi svetovni vojni je seveda mnoge sram poudarjati krvno sorodstvo ali vsaj skupen izvor, ker jih to preveč spominja na nacizem. Po mojem je krvna sorodnost važna, ne smemo pa je pretiravati, saj je jasno, da je sorodni krvi primešane tudi mnogo tuje krvi. Mislim tudi, da sta sorodstveni in jezikovni element v gotovi medsebojni odvisnosti. Po vojni se dogajajo še druge značilnosti: tako se poudarja kulturno gospodarska skupnost

in država. Trditev, da narod ni narod, če nima države, so sprejeli celo sovjetski znanstveniki. V Sloveniji so skušali najti kompromis; govore o "narodu", če nima države in o "nacij", če ima državo.

V 9. stoletju lahko govorimo o formiranju karantanske zavesti skupnosti, ki se nato raztegne na vse Slovence in pomeni Karantanec isto kot Slovenec. Osebo bi to smatral za karantansko (ali prvo slovensko) narodno zavest. Grafenauer pa jo imenuje neke vrste narodne zavesti na stopnji fevdalne družbe. Bolj sporno pa je, ali je obstajala karantanska zavest skupnosti že v 7. stoletju. Tukaj gre za vprašanje in dokaz, ali je karantanska skupnost smatrala Slovane od Donave kot tujce po jeziku in tradiciji. Pritrdilni dokaz je pač v tem, da so slovanska plemena po Samovi smrti na današnjem češkem ozemlju ponovno razpadla na 14 ali 16 plemen, dočim so karantanska plemena ohranila svojo politično zvezo. Vprašanje pa je, zakaj so ohranila svojo zvezo; ali zaradi skupne zavesti, ali zaradi strahu pred Obri, ali pa zaradi drugih razlogov. Vprašanje je torej, ali je ta zadnji dokaz dovolj močan, da bi lahko imeli Karantance za narod že v 7. stoletju.

Samovo zvezo imenujem zvezo zapadnih Slovanov v čisto teritorialnem smislu, kar je tudi bila, brez vsake slavofilske primesi; niti se za tem izrazom ne skriva kaka politična ideologija. Bojim se pa, da tega ni mogoče reči o M. L. -u. Iz njegovega pisma je videti, kakor da gleda na vse iz določenega politično-ideološkega zornega kota; vse kar se z njegovo politično ideologijo strinja, oceni pozitivno, vse drugo pa zavrača, in to vse ne glede na zgodovinsko resnico. Morda se motim, vendar pismo naredi tak vtis.

Ker članka v NOVEM LISTU nisem bral, zato mi ni znano, na katere nove argumente se je pisec oprl. V koliko poznam viro, bo po starih virih to težko dokazati. Doslej se na to nanašata dva glavna vira, Fredegarjeva kronika in v mojih člankih že večkrat omenjena *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, (dokument je v zbirki *Monumenta Germaniae historica*, izdal pa je latinski tekst in obsežne pripombe tudi Milko Kos pod istim naslovom, Ljubljana, 1936.). *Conversio* sicer pravi, da je bil Samo Slovan in da je vladal Karantanecem kot njihov knez. Vendar je *Conversio* mlajši dokument, dočim je Fredegar starejši vir, ki dosti bolj natančno opisuje Samovo državo, še več, paleografi in znanstveniki, ki se pečajo z dokumenti (diplomatiko) so mnenja, da je pisec *Conversio* konzultiral Fredegarja, novo pa je, da omenja, da je Samo Slovan in je bil knez Karantancev. Vendar je pisatelj *Conversio* tukaj napravil še drugo spremembo; pravi namreč, da je frankovski kralj Dagobert premagal Sama. To pa vemo, da ni res. Seveda pa tudi Fredegar ni preveč zanesljiv. Torej iz virov vemo danes tole: Okoli leta 622-23 so se uprli slovanska plemena severno od Donave pod vodstvom Sama, ki naj bi najbrže bil frankovskega rodu, vendar so o tem še vedno raziskave. Karantanija je predstavljala najbrže v novi Samovi zvezi posebno enoto, vsaj en vir je imenuje *marca Vinidorum*. Tudi vemo, da ji je okrog leta 630

načeloval knez Valuk. Leta 631 so hoteli Franki uničiti Samovo državo, a so bili poraženi pri "Wogatisburgu". Kje pa je ta kraj še danes ne vemo za gotovo; eni mislijo na Uhošt na severozahodnem Češkem, ali na Kadan pri Uhoštu, drugi na Wugastesrode ob zgornjem Mainu. Samova država je obsegala današnje Češko, Moravsko, in Karantanijo, po letu 631 pa tudi Polabske Srbe. Ali je segala njegova oblast tudi južno od Karavank, ni gotovo. Po zmagi nad Dagobertom se mu je pridružil tudi türinški vojvoda Radulf, ki se je uprl Dagoberu. (Glej Grafenauer, I, str. 362 sl.; in M. Kos *Zgodovina* (1955) str. 77 sl.)

'NEMŠKO' ALI 'RIMSKO' CESARSTVO ?

Dvanajsti odstavek pisma je težko razumeti. Morda tiči krivda že v mojem originalu. Začetek bi se pravilno moral glasiti takole (besede v oglatem oklepaju sem dodal, ča se potem lažje razume, narekovaji pa so bili v mojem originalu, a jih je M. L. ponekod izpustil):

"Druga /Menartova/ napaka je v /njegovem/ sledečem stavku: 'Nemško cesarstvo se skozi ves srednji in novi vek ni imenovalo nemško cesarstvo, temveč rimsko cesarstvo.' Do sem govori Menart, nato nadaljujem jaz. M. L. ima čisto prav ko pravi da se je že vzhodno-frankovska država imenovala nemška, to je bilo po Verdunski pogodbi oz. delitvi leta 843; k temu naj dodam, da ravno radi tega danes nazivamo njenega vladarja Ludviga Nemškega (843-876). O tem, da se je to cesarstvo imenovalo "Sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti" pišejo tudi ugledni angleški in ameriški zgodovinarji, ki se celo posmehujejo, da to cesarstvo ni bilo niti nemško, niti rimsko in niti sveto, nikoli pa nisem opazil, da bi dvomili v originalnost tega naslova. Ne samo to, vsak moj učenec ima priliko o tem brati v učnih knjigah svetovne zgodovine; to pa tukaj v Ameriki in ne v Nemčiji. Zato mislim, da je trditev, da se naivno naslanjam na nemške zgodovinarje krivična.

Res pa je, da se je o tej univerzalnosti in o nemškem značaju tega rimsko-nemškega cesarstva mnogo pisalo. Na eni strani je predpostavljalo evropski univerzalizem nasproti srednjeveškemu partikularizmu. Kot takega ga opeva Dante in krivi papeže, ki so po njegovem rušili to edinstvo in univerzalnost; pa tudi Leibniz ga občuduje in žaluje za njim ter krivi protestantizem in tridesetletno vojno, ki sta ta univerzalizem končno razbila in spremenila nemške dežele v male države z malo zakristjansko mentaliteto. Na drugi strani pa se poudarja, da je univerzalnost rimskega cesarstva prenehala že v 11. stoletju z bojem za investituro, kjer je rimska univerzalnost prišla v nasprotje z nemškim imperializmom. Od takrat dalje se rimska univerzalnost umika, sicer počasi, vendar vztrajno nemški cesarski oblastiteljnosti, dokler protentatizem ne dokonča tega zgodovinskega procesa s tem, da zada rimski univerzalnosti smrtni udarec, v Nemčiji pa privede do zmage nemški partikularizem proti od boja oslabilnemu cesarstvu. Prav ta partikularizem pa ponovno privede do nemškega strešljenja po novnem zedinjenju. Ko opazuje Leibniz Francijo "sončnega"

kralja Ludvika XIV, jasno izrazi to stremljenje po novem nemškem univerzalizmu in zedinjenju ter obsoja partikularizem malih nemških držav; to pa že v drugi polovici 17. stoletja. Poznanje le dela te obširne literature, ali celo nekaj del, lahko zavede koga do napačnega tolmačenja rimskega cesarstva, ali pa do napačnega pojma o nemški skupnosti, jeziku in končno naroda. V eni ali drugi vrsti literature namreč lahko najdemo argumente za zelo različne teorije. Naj omenim, da protestantski argumenti proti papežem niso bili novi ali protestantska iznajdba, saj jih že najdemo v cesarski propagandi, ko se bori proti papežem od 11. stoletja dalje. V tej literaturi pa je tudi lahko najti argumente, da rimsko cesarstvo ni bilo nemško, temveč univerzalno, pa prav tako nasprotno argumente, da cesarstvo nikoli ni bilo univerzalno, temveč je zasledovalo le nemške koristi. Zato pa je treba ta vprašanja razglabljati od primera do primera; zelo nevarno je potegniti generalne zaključke, ki naj bi veljali za vso dobo do 19. stoletja. Kajti če ni tak generalni zaključek osnovan na podrobni znanstveni raziskavi, potem je velika nevarnost, da bo tako posluševanje nepravilno. To velja tako za g. Menarta kot za M.L.

'SLOVENSKO OZEMLJE'

Na koncu še nekaj o "staroslovenskem" ozemlju, ki nam je bilo odvzeto. O trditvi, da ni bilo toliko naseljeno, da bi lahko govorili o našem narodnem ozemlju, sem res že bral nekje pred nedavnim. Seveda je odvisno od tega, kaj smatramo za staroslovensko ozemlje in kdaj, kje ter kako smo ga izgubili. Če bi hotel vse to tukaj pojasniti, bi nastala nova razprava. Vsak, ki se za to zanima, lahko najde dober odgovor z zgoraj omenjeni Zgodovini M. Kosa (Lj. 1955), ki je bil najboljši slovenski strokovnjak za to vprašanje. Le škoda, da je umrl predno je lahko objavil rezultate svojega življenjskega dela o kolonizaciji slovenskega ozemlja. Omenim naj, da je bil omenjeni članek brez vsake znanstvene podlage, v kolikor gre za to vprašanje. Teorija ali bolje članek poteka nekako takole; Slovenci nismo do srede 19. stoletja izgubili ničesar bistvenega, kar je spadalo k našemu narodnemu ozemlju. Šele takrat se je meja nekoliko pomaknila proti jugu na Koroškem. Vse drugo pa ni bilo naše ozemlje, ker je bilo zelo redko naseljeno. Kar se te razlage tiče, moramo vedeti, da je naše današnje centralno ozemlje bilo v dobi Karantanije le obrobno ozemlje, slično ozemlju ob Donavi. Zadnje smo izgubili takoj po razpadu Samove zveze, ker so ga zavzeli ponovno Obri; po obrskem porazu pa so ga zasedli Bavarci in Franki. Tako je ostala po Samovi zmagi le Karantanija samostojna; morda tudi Gorenjska. V Panonijo pa se začno naseljevati Bavarci in Franki na severu, Karantanci pa na jugu šele po obrskem porazu 796. Spodnja Panonija je bila cvetoča karantanska pokrajina, vključujoča štajerske dele vzhodno od zadnjih predalpskih pogorij na vzhodu, tako da je bil Ptuj že del tega ozemlja. Madžarski napad je nato zopet vse to naseljevanje prekinil in ponovno skrčil slovensko ozemlje. Zopet je ostalo le jedro gorate Karantanije in morda še Gorenjske. Šele po madžarskem

navalu začno Slovenci in Nemci vnovič prodirati vzhodno od Pohorja do Ptuja in od tu proti današnji madžarsko slovenski etnični meji, ki jo dosežejo šele okoli 1200. Enako so predeli Gorenjske (poznejše freisinske in brikensenske kolonizacije kažejo na to), in Dolenjske (Kočevje) najbrž manj naseljeni kot dolina gornje Mure, gornje Anize (admondska dolina), Murice in zgornje Krke. Na kratko, to kar je danes centralno slovensko ozemlje, ni bilo v srednjem veku niti centralno niti gosteje naseljeno kot recimo južna Karantanija. Ko v 11. in 12. stoletju Karantanija razpače, nastane iz njenega južnega dela vojvodina Koroška, ki je še po večini slovenska. Vendar pa se tudi tukaj meja počasi pomika proti jugu, dokler se okoli srede 15. stoletja ne ustali. Severne dele ob Donavi in Spodnjo Panonijo smo v glavnem izgubili zaradi vojn in Madžarov. Trditi pa, da Karantanija ni bila slovenska, se pravi zanikati zgodovinske vire, ki o tem pričajo. Še več, prav to so pisali nemški nacionalistični zgodovinarji med obema vojnoma, teorijo o redko naseljenih predelih pa raztegovali tudi na Gorenjsko in Spodnjo Štajersko in to z namenom, da podpro svoje nacionalistične zahteve po teh dveh delih slovenske zemlje. Kar pa zadeva Karantanijo, pa nismo izgubili le Karantanije temveč tudi več kot polovico Koroške že pred drugo polovico 15. stoletja.

Da se pojasni problem tako imenovanega "staroslovenskega" ozemlja bi predlagal, da razlikujemo štiri vrste takega ozemlja. Staroslovensko naj bi bilo ozemlje, ki so ga naši predniki osvojili in se na njem naselili. Vazno ni ali so bili tu naseljeni redko ali pa na gosto, temveč to, da so si to ozemlje priborili, ker ni bilo vojaške sile, ki bi jih ustavila, predno so dosegli izvire Drave in obrobno hribovje na Langobardskem na zapadu. Staro slovensko ozemlje je imelo največji obseg, vendar ni vključevalo vsega pozneje pridobljenega ozemlja; npr. Spodnje Panonije, okolico primorskih mest itd. Drugo bi bilo zgodovinsko slovensko ozemlje, to je ozemlje, kjer z dokumentacijo lahko dokažemo, da so tam živeli Slovenci pred izgubo svoje politične svobode. Prav v izgubi politične svobode je tudi vzrok poznejše kolonizacije slovenske zemlje. Nobena svobodna država ali plemenska zveza ne bo dovolila tujerodcu svobodne in poljubne kolonizacije svojega ozemlja. Iz tega pa sledi, da se Slovenci niso mogli, niti smeli (čeprav so poskušali) upreti tuji kolonizaciji, ker je bila vrhovna in politična oblast v rokah tistih, ki so to kolonizacijo izvajali. Tretje naj bi bilo staro slovensko narodno ozemlje, to je tisto ozemlje, ki ga smatramo za slovensko po ustalitvi slovensko-nemške etnične meje sredi 15. stoletja in ostane v glavnem nespremenjeno do srede 19. stoletja, ko začne nemški nacionalizem načrtno potiskati našo severno mejo zopet proti jugu. Zadnja skupina bi predstavljala današnje stanje in bi to ozemlje lahko imenovali kar slovensko narodno ozemlje.

Upam, da je ta kratek oris nakazal, da je vprašanje kolonizacije in tega, kar naj smatramo za zgodovinsko slovensko ozemlje (pa če gre tudi le samo za staroslovensko ozemlje) dosti bolj komplicirano, kot si mnogi predstavljajo, in zahteva vsestransko obravnavanje. Zato sem

se kolonizacijskega problema le mimogrede dotaknil v svojem članku, nisem se pa spustil v bolj natančno razpravljanje, ker leži to polje samo na obronku moje polemike. Gotovo velja teorija o redki naseljenosti za nekatere predele in je pripomogla k ponemčevanju, vendar ne smemo pozabiti, da je to dejstvo le drugotnega pomena. Primarno je, kdo je gospodar in kdo ima pravico razpolagati s to zemljo. To pravico pa si je že od začetka pridržal vzhodnofrankovski vladar, tako da je bil tudi pozneje vojvoda dosti bolj omejen pri razpolaganju z zemljo in fevdalnimi pravicami, ki so bile zvezane z njo, kot je to bilo v navadi v drugih nemških vojvodinah. Zato pa se tudi na našem ozemlju ni nikoli popolnoma razvila fevdalna politična piramida kot jo poznamo zahodno od nas, posebno v Franciji. Pri tem pa prihajam tudi že na popolnoma novo področje, z novimi velikimi problemi, ki jih nimam namena razpravljati.

So pa tudi doline, kjer so bili Slovenci gosto naseljeni (dolina zgornje Mure pri Leobnu in Brucku, ter zgornja dolina koroške Krke, Admondska dolina), pa so jih nemški kolonisti takorekoč obkolili in tako pretrgali kontakt z ostalim narodnim ozemljem. Visoke gorske verige, ki so obkrožale take doline, so tudi pripomogle k temu. Komplicirano kolonizacijsko vprašanje pa ni mogoče rešiti s političnimi članki ali novimi teorijami, ki slone na šibkih zgodovinskih dejstvih, v kolikor sploh slone na dejstvih, pa čeprav mnogim ugajajo, kot pač ugajajo politično-ideološki "šlagerji". Tako pisanje se lepo bere, pri nekaterih utrjuje narodni ponos in krepi narodno zavest, ni pa zgodovina.

M. L. pa ima čisto prav, da o izgubah v Karantaniji pišemo veliko več kot v Panoniji. Vsaj deloma pa lahko skušamo to opravičiti z dejstvom, da sta Karantanija in Panonija po pomenu le nekoliko različni. Karantanija je stara centralna slovenska dežela, ki jo poznamo po virih že iz začetka 7. stoletja, dočim je bila Panonija naseljena šele v prvi polovici 9. stoletja, torej dvesto let pozneje. Panonija je igrala važno vlogo za Slovence, vendar le kakih petdeset let. Glavni kolonizacijski dotok je prišel iz Karantanije. Nekaj slovanskega življa pa je bilo tam že pod Obri, in so se sedaj zllili z novim karantanskim dotokom. Drugič, današnje Prekmurje novejšo slovensko zgodovino ne smatra za ostanek panonskih Slovencev, temveč za poznejši kolonizacijski priliv iz zahoda, po madžarski naselitvi, ki se je premikal proti današnji madžarski meji v 11. in 12. stoletju. Po drugi svetovni vojni madžarska vlada in madžarski znanstveniki raziskujejo ozemlje Blatenskega Kostela (stari Blatograd), in slovenski zgodovinarji pišejo o novih arheoloških najdbah. O vsem tem glej Grafenauer (2. zv., Ljubljana 1965), posebno peto poglavje. Zavedati se moramo tudi, da so izgube po obsegu ozemlja in po številu prebivalcev večje in bolj nevarne, kar se tiče Nemcev kot Madžarov, ker so predstavljali Nemci večjo politično moč. Če ne bi na primer med drugo svetovno vojno Nemci zavzeli Štajerske in Gorenjske, kjer so povzročili ogromno narodne škode, bi tudi Madžari ne okupirali Prekmurja. Tuda na take premere mo-

ramo gledati, ko govorimo o ravnotežju. Da pa mi ne bo kdo upravičeno očital, da uporabljam moderni primer, da z njim pojasnim, kar se je zgodilo tisoč let preje, naj dodam še novo misel B. Grafenauerja, da nam bo pomagala do pravega ravnovesja. Grafenauer namreč misli, da je ravno madžarski vpad rešil Slovence podobne usode kot je zadela Polabske Slovine. Frankovskobavarski kolonizacijski val se je širil ob Donavi v Zgornjo Panonijo in od tam začel prodirati proti jugu koncem devetega stoletja. Tako bi nemška kolonizacija strnila obroč okoli Karantanije in ostalega slovenskega ozemlja ter zadušila Slovence. Madžarski vpad pa je razbil ta obroč, pri tem sicer uničil Spodnjo Panonijo, vendar pa rešil obstoj slovenskega naroda. Ta misel je vsekakor zanimiva, je pa le bolj domnevnega značaja.

Kot sem napisal v uvodu v svoj članek, pišem tudi zato, da se začne debata o teh važnih vprašanjih za slovensko zgodovino; ta naj se razvija po glavnih smernicah, ki sem jih nakazal v prvem odstavku (glej KT, št. 449-450, str. 14.). Pri vsem tem pa ne sme biti naš namen, da podpremo en ali drug političen ali ideološki koncept, temveč v tem, da skušamo ugotoviti resnico. Pa še nekaj: če kdo misli, da sem napačno podal zgodovinska dejstva, naj mi poda svojo razlago in vire na katere se naslanja, tako da ne bomo mlatili prazne slame.

B. C. NOVAK

INCIDENT PRED SODIŠČEM

Časopisna agencija *Reuter* je poročala 22. septembra, da je odvetnik Jovan Barović, ki zagovarja ugrabljenega Vladimira Dapčevića zahteval diskvalifikacijo petih sodnikov Vrhovnega sodišča Srbije, ki razsojajo v primeru Dapčevićevega priziva proti obsodbi na 26 let zapor. (Izvirno je bil sicer obsojen na smrt, nakar je bila obsodba spremenjena na 26-letno zaporno kazen.) Barović je trdil, da so sodniki pristranski. Do te zahteve je prišlo takoj na pričetku prizivne razprave, ko je predsedujoči sodnik izjavil, da k pričevanju ne bo poklical Dapčevića.

Ta je letos januarja vložil priziv, češ da je sojenje slo-nelo na lažnem pričevanju, da je bil ugrabljen v Romuniji od udbaških agentov in prepeljan v Beograd. Na šamem procesu lani julija je Dapčević zaklical: "Ugrabili so me! Kot belgijski državljani sem preživljal dopust v Romuniji, ko so me surovo napadli, pretepli in na silo odpeljali v Jugoslavijo."

Kot je znano, je bil lanski proces proti Dapčeviću že drugi. Prvič je bil obsojen leta 1950 na 20 let zapor, a je bil že po petih letih izpuščen. Toda tri leta pozneje so ga spet aretirali, vendar pa je pobegnil iz zapor v Albanijo. Odtam je šel v Sovjetsko zvezo in se nato leta 1968 nastanil v Belgiji, kjer je poročil Belgijko in postal 1975, leta tudi belgijski državljani. Zakonca imata šest let starega otroka.

/za/

AMERIŠKI OBRAMBNI MINISTER V BEOGRADU

Po ameriških virih so bili pogovori, ki jih je imel sredi tega meseca v Beogradu ameriški minister za obrambo Harold Brown "zelo uspešni". Govorili so o prodaji gotovih vrst orožja Jugoslaviji in o treningu višjih jugoslovanskih častnikov v ZDA. Amerikanci so poudarjali potrebo po jugoslovanski neodvisnosti in nedotakljivosti (zps)

KULTURA IN OMIKA

Spomladi je na Dunaju predaval ravnatelj Izraelske nacionalne in univerzitetne knjižnice iz Jeruzalema Yaron o novi iznajdbi Trubarjevega tiska. Gre za 'Noviga testamenta posledni deil' iz leta 1577, tiskanega v Tuebingenu. Tisk je prišel na svetlo na neverjeten način. Ravnatelj je pred leti v nekem jeruzalemskem antikvariatu odkril knjigo pravne vsebine s konca 16. stoletja. Ko so se v knjižničnem laboratoriju lotili njene restavracije, so ugotovili, da so platnice knjige v resnici zlepljeni listi makulturnega tiska. Laboratorijska obdelava je ugotovila 416 strani v nadaljevanjih, kar pomeni dobri dve tretjini celotnega obsega omenjene Trubarjeve knjige. S pomočjo strokovnjakov iz Jeruzalemske knjižnice in Britanskega muzeja je ravnatelj Yaron definiral najdbo. Mikrofilm najdbe je g. Yaron poslal slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Njegovega predavanja na Dunaju se je udeležil kot edini "zastopnik" Slovenije prof. dr. Bruno Hartman, ravnatelj univerzitetne knjižnice v Mariboru, ki je tudi obvestil slovensko javnost o najdbi.

SIMPOZIJA o jugoslovanski književnosti na Harvardski univerzi (organizator Mednarodni slavistični center SR Srbije, Jugoslovanski informativni center v New Yorku in Oddelek za slovanske jezike in književnost Harvardske univerze) se je udeležilo 12 jugoslovanskih profesorjev iz vseh univerzitetnih središč v državi, med njimi tudi docent dr. Helga Glušič, ki je govorila o razvoju sodobne slovenske književnosti. Med predavatelji iz ZDA je bilo veliko ljudi z slovanskimi imeni. Edini, ki je imel slovensko ime je bil dr. Rado Lenček iz Columbia univerze, ki je govoril o možnosti poezije malega naroda.

CANKARJEVA ZALOŽBA v Ljubljani je poslala na knjižni trg zadnja tri dela iz zbirke izbranih "100 romanov" iz svetovnih književnosti. Prvi iz serije stotih romanov je izšel pred 13 leti (Flaubertova "Gospa Bovaryjeva"). Iz angloameriške literature je zbirka odbrala 29 naslovov, iz francoske 20, ruske 17, nemške 11, skandinavske 7, štiri iz jugoslovanskih literatur (in sicer Crnjanski, Cankar, Krleža in Andrić), itd.

ZALOŽBA MLADINSKA KNJIGA je sredi februarja izdala Etimološki slovar slovenskega jezika akademika dr. Franceta Bezljaja. Slovar je bil v kratkem času razprodan, in se je založba odločila za ponatis.

MEDNARODNI SLAVISTIČNI KOMITE, najvišje združenje slavistov, (predsednik Bratko Kreft) pripravlja takozvani OLA, Občeslovanski lingvistični atlas, pri katerem sodelujejo tudi slovenski dialektologi. Predvidevajo, da bo letos izšel uvodni zvezek atlasa.

GOSPODARSKA ZBORNICA SLOVENIJE je izdala turistični vodnik, bolj vabilo Slovincem naj potujejo po Sloveniji. Naslov knjige je Slovenija - prstan Evrope. Na ovitku je poenostavljen zemljevid Slovenije, poglavja pa se bavijo s turistično dejavnostjo na določenem področju in so razporejena tako: Dežela, Ljudje, Kultura, Prireditve in predstave, Kmečki turizem, Gore, Vino, Lov in ribolov, Morje, ter Hoteli in zdravilišča.

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO je gostovalo na Poljskem s Hiengovo dramo Večer ženinov. Kot kaže turneja ni bila najbolj uspešna. Predstave (eno od mest, kjer so bili, Katowice) so bile najavljene v dokaj skromni meri, plakati niso omenili, da je gledališče iz Jugoslavije, in na uprizoritvah ni bilo nikogar od uradnih jugoslovanskih predstavnikov.

LJUBLJANSKA OPERA je gostovala v Celovcu z Verdijevo Ples v maskah. Dirigent je bil Lovrenc Arnič.

SLOVENSKI OKTET je gostoval v neuvrščeni deželah Srednjega Vzhoda in Afrike. Člani so bili na Cipru, v Egiptu, v Somaliji, Keniji in Tanzaniji. Imeli so 15 nastopov v 20 dneh in prepotovali so 20,000 km. Oktet je dal tudi privaten koncert za kenjskega predsednika Joma Kenyata v njegovi letni rezidenci.

JUGOSLOVANSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI v Zagrebu je izvolila sledeče Slovence za dopisne člane: akad. Lado Vavpetič, redni profesor upravnega prava na pravni fakulteti univerze v Ljubljani, akad. Janez Milčinski, redni profesor sodne in socialne medicine na medicinski fakulteti univerze v Ljubljani, akad. Anton Slodnjak, redni profesor slovenske književnosti na filozofski fakulteti univerze v Ljubljani, ter profesor Uroš Krek, redni profesor akademije za glasbo v Ljubljani.

ŽUPANČIČEVE NAGRADE so letos dobili: Niko Matul (filmski scenograf), Ivo Petrič (skladatelj), Vida Juva-nova (gledališka igralka), Mimi Malemšek (pisateljica), Bogdan Borčič (grafik) in Ivo Spinčič (arhitekt).

DRUŠTVO KNJIŽEVNIH PREVAJALCEV Slovenije je podelilo tradicionalne Sovretove medzaložniške nagrade za najboljše prevode, ki so izšli v minulem letu. Enakovredni nagradi sta prejela Jože Košar za prevod Platonove "Države" (izšla pri DZS) in Jože Fistofič za prevod romana "Posnemovalci" pisatelja V.S. Naipaula (izšel pri Pomurski založbi).

NOVI RAVNATELJ Drame Slovenskega narodnega gledališča je dramski in filmski igralec Polde Bibič, rojen leta 1933. Do sedaj je bil docent za dramsko igro na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo.

FRANCE MIHELICH, akademski slikar in akademik, je dočakal 70-letnico življenja.

SPRCTATOR

+++

Od meseca do meseca

Tito v Moskvi

Tito se je 16. avgusta odpravil na dolgo pot v Sovjetsko zvezo, DLR Korejo in Kitajsko, kar je velik podvig za 85-letnega moža in prav tako velik za državnika, ki ubije tri različne muhe na en mah. V Moskvo je priletel s posebnim letalom zgodaj popoldne, se objel z Brežnjevom ter se po okrašenih cestah odpeljal do rezidence. Ceremonije in cirkus so Titu neizmerno všeč. Zato mu je laskalo, ko mu je zvečer Brežnjev pripel na prsi red oktobrske revolucije. Potem so imeli slovesno večerjo.

Brežnjev je v zdravici dejal, da se "v zadnjih letih sodelovanje med našima državama razvija po vzpenjajoči se črti", kar se odraža v medsebojnih koristnih gospodarskih stikih. "Sovjetska zveza je prodrla na prvo mesto med trgovinskimi partnerji Jugoslavije." Temelj ugodnega razvoja sodelovanja je "krepitev tovariških stikov" med KPSZ in ZKJ. "Razumljivo je, da se v praksi naših stikov od časa do časa pojavljajo takšni ali drugačni problemi. Vendar pa to ni nič hudega, če imamo zanesljiv mehanizem za odpravo teh problemov na razumnih tovariških temeljih... Gre za iskreno, pošteno željo po medsebojnem razumevanju in zaupanju, za medsebojno upoštevanje naših izkušenj, za dosledno spoštovanje načela samostojnosti in enakopravnosti." Te norme "se v celoti vključujejo v vseobsežno formulo o usklajevanju samostojnosti vsakega posameznega revolucionarnega odreda s solidarnostjo in sodelovanjem za doseg skupnih ciljev. Po tem se ravnamo po svojih odnosih z vsemi bratskimi partijami in socialističnimi državami."

Brežnjev je na ta način v dokajšnji meri ugodil Titu, ki vselej poudarja samostojnost in enakopravnost med državami in partijami. Govor se mu je vsekakor bolj posrečil kot lanskega novembra v Beogradu, ko je govoril o Rdeči kاپici in je načelo nevmešavanja skalil s poudarkom na internacionalizmu. (KT feb.) . V zunanje političnem delu zdravice je Brežnjev izrazil zaskrbljenost zaradi ameriških "manevrskih raket" in nevtronske bombe, a dejal, da Carterjevi govori zvenijo pozitivno. Proti koncu je tudi pohvalil neuvrščenost, češ da "je pomembno, da krepimo skupno dejavnost socialističnih držav in gibanja neuvrščenosti, katerega protiperiialistične in miroljubne cilje sprejemamo in podpiramo."

"Trajen temelj odnosov"

V odgovoru na zdravico se je Tito pobahal z dosežki Jugoslavije pri graditvi socializma in dejal, da "ZK kot gibalna in usmerjajoča sila naše družbe nenehno zagotavlja vse širše možnosti za poln razvoj ustvarjalnih sposobnosti delovnega človeka na vseh področjih družbenoekonomskega življenja, predvsem pri odločanju o rezultatih svojega dela." Omenil je pogovore z Brežnjevom lanskega novembra, ki so bili "spodbuda za nadaljnji razvoj prijateljskih odnosov in vsestranskega sodelovanja med našima državama in KPSZ in ZKJ". Pohvalil se je

z gospodarskim sodelovanjem in še enkrat pribil, da "naši odnosi temeljijo na načelih, ki smo jih že pred dvema desetletjema začrtali v naših skupnih deklaracijah... Praksa je jasno pokazala, da so načela neodvisnosti, suverenosti, enakopravnosti, nevmešavanja, odgovornosti pred svojim delavskim razredom in ljudstvom, kakor tudi upoštevanje različnosti poti notranjega razvoja in značilnosti mednarodnih pozicij naših držav in partij, trajen nenadomestljiv temelj naših odnosov. Dosledno spoštovanje teh načel je jamstvo za uspešen razvoj vsestranskega sodelovanja naših držav in partij, pogoj medsebojnega razumevanja in zaupanja, danes in tudi v prihodnje."

Tito je orisal svetovni položaj s svojega vidika. Na eni strani je boj narodov za nacionalno in socialno osamosvojitve, hkrati pa ni konca tujega vmešavanja, kar povzroča nastabilnost in "močno ogroža mir in varnost v svetu." Po Titovem prepričanju se morajo temu "odločno upreti vse miroljubne in napredne sile... Pri procesu pogajanj in popuščanja mednarodne napetosti ni nikakršne alternative." Prizadevati si je treba, da bi se ta proces "okrepil, razvil in razširil na vsa območja sveta in vsa področja mednarodnih odnosov." Jugoslavija se zavzema za uresničevanje helsinških odločitev. "Posebno pa smo zaskrbljeni zaradi vedno nevarnejše tekme v oboroževanju" in zato pripisujejo tolikšen pomen posebnemu zasedanju skupščine OZN o razoroževanju. Zaskrbljeni so zaradi bližnjega vzhoda in dogodkov v Afriki. Mir, popuščanje mednarodne napetosti, odstranjevanje kriznih žarišč, resnični koraki k razorožitvi, pa pospešen napredek držav v razvoju in uvedba novega mednarodnega gospodarskega reda so organsko povezani med seboj in neločljivi. Neuvrščene države se zavzemajo za vse to, se je pohvalil Tito.

Zaključil je z dvema odstavkoma, ki sta se tikala kočljivega "vprašanja medsebojnih odnosov revolucionarnih partij in gibanj". "Neprestano se potrjuje, da so načela samostojnosti in enakopravnosti revolucionarnih gibanj ter njihova odgovornost pred lastnim delavskim razredom in narodom, načela neodvisnosti in nevmešavanja v zadeve drugih, trajna osnova za odnose med vsemi komunističnimi in delavskimi partijami ter vsemi drugimi naprednimi in demokratičnimi gibanji. Samo ob doslednem spoštovanju teh načel je mogoče zagotoviti normalno in plodno izmenjavo izkušenj v boju za socializem in družbeni napredek, bogatenje prakse socialističnih gibanj posameznih držav in njihov prispevek k svetovnemu boju za socializem." Pomen berlinske konference je v tem, da je "odkrila pomen teh načel" ter "na teh osnovah pomembno prispevala k izboljšanju sodelovanja med komunističnimi in delavskimi partijami vseh naprednih sil naše celine," je rekel Tito na slavnostni večerji v Moskvi.

"Strinjava se, da se ne strinjava"

V sredo, 17. avgusta, sta imela Tito in Brežnjev s sodelavci pogovore, ki so potekali "v odkritem in prijateljskem ozračju," kot so poročali jugoslovanski dopisniki. V komunističnem žargonu pomeni "odkrto ozračje", da je vsak vztrajal na svojem mnenju in da se niso zedinili.

S Titom so bili sekretar ZKJ Stane Dolanc, zunanji minister Miloš Minić, sekretar v izvršnem komiteju ZKJ Aleksandar Grlićkov, predsednik predsedstva Črne gore Veljko Milatović, sekretar za zunanjo trgovino Emil Ludviger in veleposlanik v Moskvi Jože Smole.

Tega dne so se jugoslovanska partijska predsedstva spomnila in poslala Titu čestitke k štirideseti obletnici, odkar je prevzel vodstvo partije. 17. avgusta 1937 naj bi Tito prišel v Pariz, kjer se je takrat nahajal CK KPJ, in prevzel vodstvo. Datum je seveda težko določiti. Prav tako bi bilo mogoče praznovati obletnico na dan, ko je Kominterna postavila Tita za voditelja KPJ, kar je bilo nekaj tednov pred prihodom v Pariz. Natančen datum ni znan, čeprav v arhivih Kominterne gotovo leži zadevni dekret. Prav verjetno je vodstvo ZKJ s čestitkami Titu v Moskvi hotelo opozoriti Sovjete, da imajo opravka s starim gadom. Brežnjev je bil pred štiridesetimi leti nepomemben uradnik v podeželskem partijskem komiteju.

Tretjega dne obiska v Moskvi, 18. avgusta, so bili pogovori končani. Ko je Tito popoldne sprejel Jugoslovane, ki bivajo v Moskvi, jim je povedal, da so bili pogovori "intenzivni, odkriti in koristni." Naslednjega dne se je Tito v slabem vremenu ganljivo poslovil od Brežnjeva in s sodelavci odletel na pet dni počitka ob Bajkalskem jezeru v Sibiriji, da se oddahne pred obiskom v Severno Korejo.

V dolgem skupnem sporočilu, ki je bilo objavljeno 19. avgusta je rečeno, da so pogovori "potekali v ozračju prijateljstva, medsebojnega razumevanja in spoštovanja," a odkritost, o kateri je govoril Tito, ni omejena. Tito in Brežnjev sta ugotovila, da se "odnosi in sodelovanje" med državama in partijama "na vseh področjih pozitivno razvijajo" in se utrjujejo v skladu z načeli, vsebovanimi v beograjski deklaraciji iz leta 1955, moskovski deklaraciji in izjavi iz leta 1956, potrjenimi in izpopolnjenimi v izjavi iz leta 1971, v jugoslovansko-sovjetskem komunikeju iz leta 1976 in drugih skupnih dokumentih." Spet je torej obveljala Titova, ki neutrudno in ob vsaki priložnosti našteva vse te izjave od tiste iz leta 1955 naprej, ko se je Hruščev opravičil za kominformovski spor.

Potem slede v skupnem sporočilu litanije, ki so Titu zelo pri srcu in so bile zapisane že v sporočilu lanskega novembra: "obe strani sodita, izhajajoč iz skupnega cilja izgradnje socializma in komunizma, da dosledno spoštovanje načel suverenosti, neodvisnosti, enakopravnosti, nevmešavanja v notranje zadeve, upoštevanja interesov, izkušnje in prakse obeh strani, v katerih se izražajo zgodovinske, nacionalne in mednarodne posebne značilnosti vsake države, spoštovanje samostojnosti in svobodne izbire različnih poti socialističnega razvoja, internacionalistično tovarištvo, prostovoljno sodelovanje med državama in partijama v duhu nauk in velikih idealov Marxa, Engelsa in Lenina, pomenijo trden in trajen temelj za nadaljno krepitev prijateljskih odnosov med SFRJ in ZSSR ter ZKJ in KPSZ." Jugoslovani upajo, da bodo s ponavljanjem teh litanij izgnali hudiča sovjetskega vmešavanja.

'Lotili se bodo programov'

Sporočilo hvali "poseben pomen srečanj in pogovorov" med Titom in Brežnjevom in razvoj sodelovanja med partijama, ki sta ga obe strani "visoko ocenili." Še nadalje bosta spodbujali "razširjenje političnega, ekonomskega, znanstvenotehničnega, kulturnega sodelovanja, sodelovanja na področju informacij, stikov med parlamentoma in vlada, zvez med republikami, pokrajinami in mesti ter družbenimi organizacijami." Ekonomski odnosi so se pomembno razvili. Pristojni organi se bodo lotili "sestavljanja dolgoročnih programov ekonomskega in znanstvenotehničnega sodelovanja med SFRJ in ZSSR, predvsem na področju energetike, črne in barvaste metalurgije, kemične industrije, ladjedelstva, avtomobilske industrije, elektrotehnike, v proizvodnji opreme za jedrske električne centrale, v kmetijstvu in živilski industriji, gradbeništvu, transportu in turizmu."

Obe strani sta "trdno prepričani, da pozitiven razvoj jugoslovansko-sovjetskih odnosov ustreza temeljnim interesom narodov obeh držav, krepitvi svetovnega miru, uveljavljanju načel aktivne miroljubne koeksistence, popuščanja mednarodne napetosti, krepitvi enakopravnega mednarodnega sodelovanja, boju za demokracijo, družbeni napredek in socializem."

V odstavkih sporočila, ki se tičejo mednarodnega položaja, sta obe strani ugotovili "nekatero pozitivne rezultate" v popuščanju napetosti, hkrati pa poudarjali, da je mednaroni položaj zapleten. "Žvljenskega pomena" se jima zdi, da se "nadaljujejo naporji za razširitev procesa mednarodne napetosti na vsa območja na svetu." Glede helsinške konference sta prepričani, da bo "dosledno, celovito in učinkovito uresničevanje vseh stališč sklepne listine KVSE... prispevalo k nadaljnjemu razvoju in poglobljanju procesa popuščanja mednarodne napetosti." Glede bližnjega beograjskega sestarka KVSE se strinjata, "da mora imeti celotno delo na tem sestanku konstruktivno naravo, da mora razširiti možnosti za nove pobude v prid krepitvi varnosti in sodelovanja, prispevati k utrditvi medsebojnega razumevanja in zaupanja med evropskimi državami." To je ohlapna izjava, ki lahko zajame vsakišno razpravljanje o človeških pravicah ali pa ne.

Glede svetovnih problemov izraza sporočilo običajna gledišča o razoroževanju, potrebi novih mednarodnih ekonomskih odnosov, bližnjem vzhodu, Cipru in Afriki. Brežnjevu naljubo sta obe strani "ugotovili, da socialistične države igrajo izrazito vlogo v afirmaciji načel aktivne miroljubne koeksistence, pri odvrčanju nevarnosti nove svetovne vojne, krepitvi mednarodne varnosti, popuščanja napetosti in družbenem napredku človeštva." Titu na ljubo sta "poudarili, da je gibanje neuvršenih držav eden najvažnejših dejavnikov svetovne politike, ki aktivno prispeva k boju za mir, varnost, popuščanje napetosti in enakopravno sodelovanje" ter podobne reči. Tito in Brežnjev sta tudi "izrazila trdno odločnost svojih partij, da prispevajo h krepitvi in razvoju" sodelovanja med komunističnimi in delavskimi partijami "na temelju načel, določenih v sklepnem dokumentu berlinske konferen- ce komunističnih in delavskih partij."

Rajanje v Koreji

Iz Irkutska je Tito 24. avgusta priletel v Pjongjang, kjer ga je sprejel predsednik DLR Koreje Kim Il Sung in so ga pozdravljale tisočglave množice z dobro uvezbanim sporedom. Korejski Stalin Kim Il Sung, ki je razvil svoj kult osebnosti do neslutnih višav, se je potrudil, da bi bil med obiskom tudi Tito deležen tega kulta. Jugoslovanskim časopisom je zmanjkovalo besed, ki so opisovale živobarvne prizore, neskončne špalirje, rajajoče množice, vreščéče otroke, pisane trakove in balone, zastave, napisane v srbohrvaščini in grandiozne prireditve v čast Titu. Korejske otroke so naučili celo nekaj partizanskih pesmi v srbohrvaščini. Korejci so tega cirkusa vajeni, ker na ta način ne baš spontano pozdravljajo svojega velikega in cenjenega vodjo Kim Il Sunga. Temu nepopisni cirkus ugaja. Tuti Titu je bil zelo všeč.

Poleg nečimernosti imata Kim in Tito nekaj skupnega tudi v neuvrčenosti. V dolgem sporočilu, ki so ga izdali 29. avgusta, sta obsodila "politiko imperializma, neokolonializma, dominacije in vseh oblik zatiranja in izkoriščanja" in poudarila, da je "gibanje neuvrčenih neodvisen politični dejavnik našega časa, ki ima čedalje večjo vlogo v boju za mir in varnost, za enakopravno sodelovanje in za uveljavitev pravičnega sistema mednarodnih političnih in gospodarskih odnosov kakor tudi v boju proti imperializmu, kolonializmu, neokolonializmu in vsem oblikam dominacije, agresije in vmešavanja, podrejanja in neenakopravnosti in da čedalje izraziteje vpliva na gibanja v svetu."

Glede združitve Koreje je Tito popolnoma pozabil na načela, ki jih je zastopal glede razdelitve Nemčije. Izrazil je "solidarnost s korejskim ljudstvom v njegovih prizadevanjih za ponovno nacionalno združitev." Kot je zapisano v sporočilu, je Tito "obsodil imperialistične kroge in južnokorejski režim zaradi njihove zarote, katere cilj je ustvariti 'dve Koreji' in ovekovečiti razdelitev Koreje, izrazil podporo pravičnemu boju južnokorejskega ljudstva za demokratizacijo družbe in neodvisno miroljubno združitev domovine ter poudaril, da bi se morale vse tuje čete, ki so nastanjene v Južni Koreji in katerih navzočnost je glavna ovira za ponovno združitev Koreje, čimprej umakniti."

Sicer pa so Titu podelili častno meščanstvo Pjongjanga in red narodnega heroja DLR Koreje s primernimi slovesnostmi in prireditvami. Na eni teh prireditev je Kim Il Sung pripeljal Tita na oder med načičkane umetnice. Jovanke ni bilo s Titom.

Kitajski zid

V Peking je Tito priletel 30. avgusta. Sprejel ga je Hua Kuo-feng in tudi tukaj so privedli na letališče in na glavni pekinški trg dobro izučene množice plesalcev, pevcev, bobnarjev, piskačev, mahalcev z baloni, zastavami in trakovi in ostalih pozdravljalcev, ki nastopajo povprečno enkrat ali dvakrat na teden, ko Peking sprejema goste iz tretjega sveta. V zdravici na banketu, ki ga je Hua Kuo-feng priredil tistega večera za Tita, so prišle na dan razlike, ko je Hua govoril o neizbežnosti

spopada, Tito pa o potrebi miru.

Hua in Tito sta imela trikrat uradne pogovore, a skupnega sporočila niso izdali, češ da na Kitajskem ni taka navada. "V krogih jugoslovanske delegacije" so izjavljali, da so pogovori tekli v "prisrčnem, odkritem in prijateljskem vzdušju." Dobro se jim je zdelo, da so se Kitajci strinjali glede vloge neuvrčenih dežel v boju za vzpostavljanje pravičnejših mednarodnih odnosov. Glede Afrike so bila stališča le "sorodna," saj je znano, da Kitajci krive ZSSR za vmešavanje. Tito pa še ni prišel do tega gledišča. Otipljivi so bili pogovori o izboljšanju gospodarskih odnosov, ki jih je imel Emil Ludviger s kitajskim ministrom.

Jugoslovanski časopisi so zapisali, da so Kitajci uradno oslavljali Tita s tovarišem in predsednikom SFRJ in ZKJ. V tem so videli znanilce lepših partijskih vezi. Pod Maom je zastopala kitajska partija strogo stalinovska stališča in še ni preklicala obtožb, da so Tito in njegovi veliki revizionisti. Leta 1958 je pekiški "Ljudski drevnik" imenoval Tita pritlikavca, ki kleči v blatu in skuša pljunuti na velikana, ki stoji na gori. Da se kitajska mnenja spreminjajo, priča tudi obnašanje Albancev. Med Titovim obiskom v Pekingu sta albanski veleposlaništvi v Pekingu in Beogradu delili ponatise iz tiranskega partijskega dnevnika, ki je leta 1963 grdo napadal Hruščeva, da obiskuje Tita. Tako so po ovinkih grobo namignili, da Kitajci niso nič boljši od revizionista Hruščeva.

Tito je 2. septembra zlezal na kitajski zid in naslednjega dne odletel proti jugu v Hangčov. Tam je bilo vroče in se ni tako odpočil, kot je bilo namenjeno. Oblečen v maršala je 5. septembra obiskal elitno vojaško enoto "trde kosti." V Šanghaju so mu priredili banket in 6. septembra je obiskal kmetijsko komuno. Nato je odletel na skrajni zahod Kitajske v Urumči, kjer so mu 7. septembra spet priredili banket. V zdravici je razodel, da je Hua Kuo-feng obljubil, da bo obiskal Jugoslavijo. To bo prvič, da bo voditelj komunistične Kitajske prišel v Evropo.

Spet doma

8. septembra se je Tito vrnil v Beograd. Na letališču je povedal, da se "vračamo zelo zadovoljni z rezultati teh obiskov, med katerimi smo imeli v vsaki izmed teh držav celo vrsto izčrpnih in zelo odkritih pogovorov z gostitelji." V Sovjetski zvezi je imel "prijateljske pogovore" z Brežnjevom in drugimi "kot nadaljevanje naše izmenjave mnenj v Beogradu novembra lani." Izkoristili so jih "za spodbujanje nadaljnega razvoja sicer plodnega sodelovanja" med državama in partijama ter izmenjali mnenja o žgočih vprašanih mednarodnih odnosov. Strinjali so se, da je "popuščanje napetosti edina pot" in obojestransko poudarili pomen bližnjega beograjskega sestanka konference o evropski varnosti in sodelovanju. Potrdili so "popolno veljavnost znanih načel medsebojnih odnosov," ki jih je Tito spet naštel "začenši z beograjsko deklaracijo 1955 in moskovsko deklaracijo in izjavo 1956, do skupnega sporočila leta 1976. Tudi tokrat smo se strinjali, da je uveljavljanje in spoštovanje teh načel nenadomestljiva podlaga za razvoj vsestranskega

sodelovanja med državama in partijama in za poglobljanje prijateljstva med našimi narodi, ^{kakor tudi} da nekatere razlike v pogledih na posamezna vprašanja niso ovira za tak razvojni odnosov. "

V izjavi na letališču je Tito dejal, da so v pogovorih s Kim Il Sungom "predvsem ugotovili, da obstaja precejšnje možnosti za razvijanje sodelovanja" med državama in partijama. Titu se je zdelo, da je DLR Koreja "dosegla zavidljive uspehe v svojem razvoju"; kaj bi šele rekel, če bi vedel za razvoj Južne Koreje, katere industrijski izdelki se kosajo z japonskimi na zahodnih trziščih. Tako je le dodal, da so "z vsem razumevanjem... tudi tokrat podprli boj DLR Koreje in vsega korejskega ljudstva za mirno združitev Koreje."

"Naš obisk v LR Kitajski in izčrpani, odkriti in prijateljski pogovori s predsednikom Hua Kuo-fengom ter drugimi vodilnimi osebnostmi pomenijo prvi neposredni stik na najvišji ravni med našima socialističnima državama. Strinjali smo se, da morajo odnosi med SFRJ in LR Kitajsko temeljiti na popolnem vzajemnem spoštovanju suverenosti in ozemeljske celovitosti, načel nevmešavanja, enakopravnosti in spoštovanja različnih poti in oblik razvoja v obeh državah. V skladu s tem smo se zedinili, da moramo svoje poglede in prizadevanja usmeriti k prihodnosti ter živahneje razvijati sodelovanje na gospodarskem, znanstvenotehničnem in drugih področjih, kakor tudi izmenjavati mnenja o zgočih vprašanih mednarodnih odnosov. V obravnavanju širokega kroga mednarodnih problemov se je pokazalo, da so mnoga stališča enaka ali podobna. Lahko smo se prepričali, in glede tega se popolnoma strinjamo, da nekatere razlike v naših stališčih do posameznih vprašanj niso in ne smejo biti ovira za razvoj vsestranskega jugoslovansko-kitajskega sodelovanja." Tesnejše sodelovanje je pomembno tudi "za širše razumevanje in zaupanje v mednarodnih odnosih," kajti Kitajska "je velika država, ki ima izreden mednarodni pomen in ki danes išče poti za svoj hitrejši gospodarski in splošni vzpon. "

Tito je poudaril, da so se med obiski, "v omenjenih socialističnih državah, ki gredo v razvoju po različnih poteh, pokazale nenadomestljive vrednote naše neuvrščene pozicije in politike, kar je pri vseh partnerjih nalletelo na ustrezno spoštovanje." Jugoslavija je "potrdila svojo doslednost v graditvi boljših mednarodnih odnosov." Ob koncu je Tito omenil "krat ek sestanek in zelo koristno izmenjavo mnenj z njegovim cesarskim veličanstvom Rezom Pahlavijem," ki ju je imel tistega jutra na poti skozi Teheran.

Tito je govoril tudi o "močnih manifestacijah prijateljstva" v vseh mestih, ki jih je obiskal. Marsikdaj so bile "izražene izjemno, zares veličastno, da tega ni mogoče opisati z besedami."

Kje je Jovanča?

Prireditelji sprejema v Beogradu so res stali pred težko nalogo, da se kosajo z dobro izvežbanimi predstavami dobrodošlice, veselja in navdušenja na Kitajskem in še posebej v Severni Koreji. Niso štedili s trudom in na

ceste od surčinskega letališča skozi Zemun in Novi Beograd, skozi središče Beograda in preko Topčidera do Uziške ulice, kjer Tito prebiva, se je zgnatlo 600.000 ljudi. Zastav in transparentov ni bilo mogoče prešteti. Na vagone cvetja so zmetali otroci na ceste, po katerih se je vozil Tito v ogromnem mercedesu z obilnim spremstvom policije na motornih kolesih in v manjših mercedesih. Mahali so z zastavicami in baloni. Na Daljnem vzhodu so prireditelji pobrali še nekaj novega. Na ulice so privedli tudi muzikante in plesalce, godbe in kulturno-umetniška društva. Peli so in plesali, godli in kričali, da se je Titu od sile dobro zdelo. Časopisi so pisali, da je bil "najbolj veličasten sprejem, kar so jih prebivalci Beograda priredili tovarišu Titu." Le Jovanke ni bilo nikjer videti.

Delovni dan je šel tako rakom žvižgat ne samo v Beogradu, ampak tudi drugod po Jugoslaviji, kjer so gledali televizijski prenos kilometrske predstave.

KDO JE UKAZAL POKOLJ DOMOBRANCEV?

(Od političnega sodelavca)

"Vojni časi" (WARTIME) je naslov poslednje angleško pisane Djilasove knjige, ki je julija izšla v New Yorku pri založbi Harcourt, Brace, Jovanovich kot časovno nadaljevanje "Dežele brez pravice" in "Spominov revolucionarja". Na straneh 446-47 je Djilas takole opisal umore po končani vojni vrnenih političnih nasprotnikov:

"... Bil sem v Črni gori, ko sem pozdravil konec našega boja: 15. maja 1945 nas je - predvidoma - 130.000 Nemcev priznalo za zavezniško vojsko in položilo orožje... Vzpredno z Nemci so položili orožje tudi naši sovražniki, ki so kolaborirali z okupatorjem ali pa so vezali svojo usodo na fašistične sile: četniki, ustaši, /hrvatski/ domobranci in slovenski domobranci. Nekateri od teh so dosegli Britance v Avstriji, ki so nam jih nato izročili. Vsi so bili pobiti razen žensk in mladincev pod 18. leti, kot so nam povedali tedaj v Črni gori in kot sem pozneje slišal od onih, ki so sodelovali pri teh nesmiselnih dejanjih besnega povračila.

Ta ubijanja so bila prava blaznost. Koliko žrtev je bilo pri tem? Prepričan sem, da tega nihče ne ve točno ali pa ne bo nikoli vedel. Spričo tistega, kar sem čul od nekaj častnikov, vmešanih v to obračunavanje, je število presešlo 20.000, dasi je gotovo moralo biti pod 300.000, vključujoč vse tri skupine, ki sem jih pravkar navedel. Pobiti so bili ločeno, /torej/ vsaka skupina na področju, kjer je bila zajeta. Leto dni pozneje so godrnjali v slovenskem Centralnem komiteju, da so imeli težave s kmeti v tistih predelih, ker so podzemse vode naplavljale trupla. Pravili so tudi, da so se grmade trupel dvigale, ko so ta trohnela v plitvih masovnih grobiščih, tako da se je zdelo, kot da diha zemlja...

Na drugem mestu piše Djilas, da ne ve, kdo je izdal ukaz za to grozno morijo in da misli, da pismenega ukaza sploh ni bilo. Toda, tako nadaljuje, z ozirom na strukturo oblasti in na verižno poveljstvo nihče ni mogel izpeljati tako velike akcije brez odobrenja od zgoraj. Djilas tudi omenja, da ga je - po letu 1948 - Tito zavrnil, ko je kritiziral tiste pomore, češ da "ne bomo spet o tem govorili, ko smo s tem že enkrat končali, /češ/ da ob sodiščih, ki smo jih imeli..." tudi drugače ni moglo biti.

Iz drugega vira mi je znano, da Djilas prav dobro ve, kdo je umore naročil, a tega ne sme pisati. Utegne držati, da ni bilo pismenega naročila, - saj bi ga samo norec podpisal! Godrnjanje v slovenskem centralnem komiteju tudi najbrž potrdi, da iniciativa za to verjetno ni prišla recimo od Kidriča. Končno tu tudi ni šlo samo za Slovence. Titovo opravilo s sodišči je privlečeno za lase, razen če je mislil, da se na nezaključene "sodnike"-partije ni bilo mogoče zanesti, odnosno jih uporabiti. Zakaj pa niso uporabili nepatrijskih juristov? Sicer pa so bili umori izvršeni brez vsakega sodnega procesa, kar govori za zaključek, da kakršnokoli sojenje - najmanj seveda od nepartijskih sodnikov - komunističnemu vodstvu sploh ni prihajalo na misel kot ena od možnosti. Poraženi so bili obsojeni od partijskega vodstva že vnaprej na smrt! Spričo od Djilasa navajane "strukture oblasti" in "veriznega poveljstva" ostaja samo en zaključek: Tito sam je bil tisti zločinec, ki je ustno ukazal umore brez kakršnegakoli sodnega procesa in očitno tudi brez kakkega posvetovanja s plenarnim politbirojem, v katerem je bil tudi Djilas, pa je o tem slišal od drugih. Zato je imel prav Adenauer, ko je dejal, da je Tito čisto navaden razbojnik. Sicer pa tudi Djilasova beseda najbrž ni bila zadnja o tem. Izrečena ali zapisana...

(ps)

med Slovenci in Hrvati. Nismo včeraj priplavali po župci in nismo kot naivni kalini na lepem odkrili, da so nas komunisti vlekli za nos vso vojno dobo in še nekaj let po njej, preden smo jih spregledali. Kaj pa, če je sam nepodpisani člankar v *Slovenski državi* (glej stran 24.) pod takšnim komunističnim vplivom prišepetavanja, ki hoče z insinacijami utišati svobodno razpravo zdomskega tiska...? Da smo, po titovski zmagi za mejami, zdaj zdomski svobodni Slovenci na muhi, ni za nas nobeno iznenadenje!

Človeške svobode bo konec tistega dne, ko ljudje ne bodo imeli več sredstev, preko katerih bi kot svobodni ljudje lahko nemoteno razpravljali o vsakem vprašanju, ki se jim zdi vredno ali potrebno razprave. Ta ni možna, če jim zaprete vire informacij ali če ste jim na primer "zaradi skupnega prijateljstva" prepovedali, kritizirati drug drugega.

Hrvaško politiko smo pričeli intenzivneje spremljati in gotovo resneje jemati, ko smo spoznali, kam bo ta politika pripeljala ne samo Hrvate same ampak z njimi tudi nas Slovence, ki živimo na njihovih mejah in z njimi danes v skupni državi delimo isto usodo. Niti leto dni nam ni bilo treba žal, čakati, pa že vidimo, kako pričinja istim Hrvatom, ki so nas (zdaj, tudi z nekaterimi Slovenci) kritizirali, predsedati ta samomorilna politika, ki žene Hrvate v naročje Sovjetom. Berite samo uvodnik v poslednji *Novi Hrvatski*, ali pa onega ob naznanilu izida volitev v Hrvatsko narodno vijeće... A da bo tragedija še hujša, poskušajo istočasno tudi Srbi na Hrvatskem pridobiti zase Sovjete, ki bodo potem s krvavimi represalijami ubili dve muhi na en mah!

Smatramo, da bi grešili zoper lastni narod in zoper lastno svobodo, če bi molčali ob vsem tem in zaradi nekega za lase privlečenega višjega interesa pometali smeti pod preprogo. Dopusčamo možnost, da vse objavljene informacije niso vedno povsem točne, — vsi se namreč lahko motimo, — toda *Klic Triglava* ne bi bil to, kar je, ako ne bi nudil možnosti, da lahko vsakdo pove svoje mnenje, če ima povedati kaj stvarnega ali pa popraviti objavljeno informacijo.

Naše stališče do odprtosti je znano in trideset letnikov tega lista to izpričuje. Pereča medsebojna vprašanja bo-

se reševali in rešili, če se spoprimevamo z njimi, ne pa če jih zatajimo ali prikrivamo. V zadnjem primeru bodo slejkoprej, nerešena, izbruhnili znova na dan, le z večjo silo in ob trenutku, ki si ga bomo najmanj želeli. Prva Jugoslavija Aleksandra dokazuje to, druga Jugoslavija londonskih vlad priča za to, in tretja Jugoslavija Broza Tita bo šla slejkoprej rakom žvižgat, če bo zaradi nekega namišljenega "bratstva in edinosti" nadaljevala po poti negiranja osnovnih človeških in narodnih pravic njenih državljanov in držav članic.

UREDNIŠTVO

Z VSEH VETROV

■ Škofov vikar iz Chura v Švici, dr. Lojze Šuštar, ki je bil obenem tudi tajnik evropske škofovske konference, je bil poklican v domovino. To povelje iz Ljubljane me je iznenadilo, saj se s tem odpovedujemo mednarodnemu položaju, ki se ponuja le enkrat v zgodovini. Vendar sem računala, da se odpira sposobnemu in bistremu Šuštarju novo mesto ob boku škofa Leniča, ko se nadškof Pogačnik počasi poslavlja od nas. Zdaj berem iz domovine, pa tudi izza meja, trpko šalo, da dr. Šuštar pometa zakristije... Smo res tako majhni?

■ Povedali so mi, da je bil v zvezi z odstranitvijo generala Jovanića (gl. KT 451) odstavljen tudi poveljnik zagrebške vojne oblasti gen. Cirković. To je zdaj že sedmi general, ki so ga odstavili zaradi prosovjetske mentalitete; z njimi povezujejo tudi izginotje Madame Broz, ki so jo nazadnje videli 14 junija na banketu v čast norveškega premierja. Zlobneži trdijo, da gre za novo ljubavno afero. A rdeče oblasti samo zanikajo, da bi bila boina. Sodil bi, da je favorizirala nastavitve prosovjetskih komunistov na vplivna mesta, kar je končno izbilb sodu dno.

■ Že četrtrič naletim na sporočila iz Primorske, kjer pisci tožijo, da živijo Slovenci pod hudim titovskim političnim pritiskom. To me nič ne preseneča, saj so sami nekomunistični slovenski politiki s svojo politiko botrovali takemu pritisku. 'Osim' je to samo olajšal.

■ 12 oktobra je Tito obiskal Francijo. Sprejeli so ga z vsemi častmi: mobiliziranih je bilo kakih 5000 policistov, da so nadzorovali ceste, po katerih se je vozil, in Hotel Marigny, kjer je bival. Beograjska UDB je izročila Francozom listo 300 Jugoslovanov, katerim za časa obiska pod nobenim pogojem ni smel biti dovoljen vstop v Francijo. Dalje se je 45 Jugoslovanov moralo javljati policiji dvakrat dnevno, dočim so Francozi 22 Jugoslovanov enostavno aretirali, naložili na ladjo in prepeljali na otok Porquerolles na prisiljen dopust. Vredno diktatorjal!

■ V tej številki je objavljeno pismo dr. Tomića, ki pa sem ga bral že meseca avgusta v kanadskem *Hrvatskem glasu*, ko - tehnično vzeto - KT pisma sploh objaviti ni mogel (avg. KT ga je pozneje, očitvidno zaradi pomanjkanja prostora, napovedal za to številko). Nekam čudna manira, da nekomu pišeš pismo, ki ga istočasno pošlješ tretji osebi, da ga objavi, naslovnik pa nima niti časa, da ga prebere... TIČ

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga *SLOVENSKA PRAVDA*, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Avstralija	5.00 (8.00)	Kanada	6.00 (9.50)
Avstrija	80.—	Nemčija	16.—
Francija	25.—	U. S. A.	6.00 (9.50)
Italija	3000.—	Velika Britanija	2.20

Ostale evropske države: 2 funta (sterling) v odgovarjajoči valuti

Južna Amerika: 2 funta (sterling) — letalsko: 3 funti — odn. temu odgovarjajoča valuta

Naročnino v Severni Ameriki je treba poslati na naslov:

Mr Tine Kremžar, 11047 — 110 St. Edmonton, Alta., Canada

Naročnina v evropskih državah je plačljiva z mednarodno pošto nakaznico po navodilu uprave, v ostalih državah po navodilu uprave.

KLIC TRIGLAVA PRODAJAJO

v Trstu: Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan

v Gorici: Katoliška knjigarna, Piazza Vittoria 20.